

ชบวนการกลายเป็นเมืองของเขตเทศบาล

เมืองชลบุรี

: ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญเติม พันธอบ

: ภาควิชาสังคมวิทยา

: ดน:สังคมศาสตร์

: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน

ชบวนการกลายเป็นเมืองของเขตเทศบาลเมืองชลบุรี

THE URBANIZATION OF CHONBURI MUNICIPAL AREA

ผศ. บุญเต็ม พันรอบ
ภาควิชาสังคมวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน

ได้รับทุนอุดหนุนจากสภาวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2528

คำนำ

การศึกษาขบวนการกลายเป็นเมืองของเขตเทศบาลเมืองชลบุรี ได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาจากสภาวิจัยแห่งชาติ ครั้งแรกระหว่างปี พ.ศ. 2522-2523 ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามเสร็จสมบูรณ์ระหว่างปี พ.ศ. 2527-2528 จึงขอขอบพระคุณสภาวิจัยแห่งชาติที่ได้กรุณาให้ทุนอุดหนุนงานวิจัยเสร็จเรียบร้อยไปด้วยดี

บุญเคิม พันรอบ

3 กันยายน 2528

ประกาศคุณประการ

งานวิจัยเรื่องขบวนการกลายเป็นเมืองในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี สำเร็จลงได้ด้วย
ความช่วยเหลือของนิสิตวิชาเอกศึกษาศาสตร์ นิสิตวิชาโทสังคมวิทยา คณะศึกษาศาสตร์ มหา-
วิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน โดยช่วยเหลือเก็บข้อมูลภาคสนามจนสำเร็จเรียบร้อยลง
ด้วยดี ขอขอบคุณอาจารย์จำนง พันรอบที่ช่วยเหลือตรวจทานต้นฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
พร้อมทั้งให้กำลังใจ จนงานวิจัยนี้สำเร็จลงดังได้ ความดีของงานวิจัยมอบให้ แม่ พ่อ
คุณอาจารย์ที่ช่วยสั่งสอนถ่ายทอดวิชาความรู้ทั้งหมดให้

บุญเคิม พันรอบ

3 กันยายน 2528

สารบัญ

หน้า

คำนำ

ประกาศคุณประการ

บทที่ 1	บทนำ	1
	- เอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	2
	- ลักษณะบางประการของเทศบาลเมืองชลบุรี	12
บทที่ 2	ระเบียบวิธีวิจัย	25
	- ขอบเขตการศึกษา	25
	- วัตถุประสงค์การศึกษา	25
	- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	26
	- ขอบเขต	26
	- นิยามคำศัพท์	27
บทที่ 3	ขบวนการกลายเป็นเมืองของเทศบาลเมืองชลบุรี	33
	- จุดกำเนิดเทศบาลเมืองชลบุรี	33
	- เทศบาลเมืองชลบุรีก่อนปี พ.ศ. 2457	39
	- เทศบาลเมืองชลบุรีก่อนปี พ.ศ. 2493	46
บทที่ 4	รูปแบบการไร้ที่ดินของเทศบาลเมืองชลบุรีในปัจจุบัน	61
บทที่ 5	ปัจจัยที่ทำให้เกิดขบวนการกลายเป็นเมือง	79
	- ปัจจัยทางภูมิศาสตร์	79
	- ปัจจัยเกี่ยวกับจุดเปลี่ยนระบบการขนส่ง	80
	- ปัจจัยเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งทางบก	80
	- ปัจจัยเกี่ยวกับนโยบายรัฐบาล	82

บทที่ 6 บทสรุปและเสนอแนะ
บรรณานุกรม
บทคัดย่อ

หน้า

85

89

95

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	ตารางแสดงอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรในเขตเทศบาล ปี พ.ศ. 2506-2521 และ 2524	15
ตารางที่ 2	แสดงลักษณะการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ในเขตที่ 1	63
ตารางที่ 3	แสดงลักษณะการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ในเขตที่ 2	66
ตารางที่ 4	แสดงลักษณะการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ในเขตที่ 3	68
ตารางที่ 5	แสดงลักษณะการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ในเขตที่ 4	69
ตารางที่ 6	แสดงลักษณะการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ในเขตที่ 5	70
ตารางที่ 7	แสดงลักษณะการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ในเขตที่ 6	72
ตารางที่ 8	อัตราการย่อยละของการใช้ที่ดินจำแนกตามประเภทการใช้ที่ดินในเขตต่าง ๆ	74
ตารางที่ 9	เปรียบเทียบความหนาแน่นการใช้ที่ดินในแต่ละเขต	75

แผนที่

แผนที่แผนที่ 1	แสดงเขตเทศบาลเมืองชลบุรีปัจจุบัน	24
แผนที่แผนที่ 2	แสดงลักษณะชุมชนเมืองชลบุรีก่อนปี พ.ศ. 2454	40
แผนที่แผนที่ 3	แสดงลักษณะชุมชนเมืองชลบุรีก่อนปี พ.ศ. 2493	48
แผนที่แผนที่ 4	แสดงลักษณะการใช้ที่ดินของชุมชนเมืองชลบุรีปัจจุบัน พ.ศ. 2527	59

บทคัดย่อ

การศึกษาชวณการกลายเป็นเมืองของเขตเทศบาลเมืองชลบุรี มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินของภาครัฐบาลและเอกชน ในระยะต่าง ๆ ศึกษาปัจจัยสาเหตุอันทำให้เกิดวิวัฒนาการของเมืองตลอดจนแนวโน้ม พัฒนาการของเมือง ขอบเขตการศึกษาจำกัดเฉพาะภายในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองชลบุรี ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 4.75 ตารางกิโลเมตร การศึกษาใช้ข้อมูล 2 ประเภทคือ

1. ข้อมูลชั้นหนึ่งจากการสังเกตการณ์ภาคสนาม
2. ข้อมูลชั้นสองจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้รู้เห็นเหตุการณ์

สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้คือ

1. การใช้ที่ดินระยะแรกก่อนปี พ.ศ. 2457 เมืองชลบุรีเป็นชุมชนเล็กประกอบไปด้วยการใช้ที่ดิน 5 ประเภทคือ การใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย การใช้ที่ดินสำหรับ เขตค้าปลีกและค้าส่ง การใช้ที่ดินสำหรับเขตพักการขนส่ง การใช้ที่ดินสำหรับภาครัฐบาล และการใช้ที่ดินสำหรับศูนย์กลางศาสนา

2. การใช้ที่ดินระยะที่สองก่อนปี พ.ศ. 2493 การใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย เขตค้าปลีกและค้าส่งมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นในขณะที่การใช้ที่ดินสำหรับภาครัฐบาลมีการ ขยายตัวลดลง แม้ว่าจะมีการจัดการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาลขึ้นก็ตาม ส่วนการใช้ ที่ดินสำหรับเขตพักการขนส่งหมดไป เนื่องจากรัฐบาลได้จัดให้มีการคมนาคมขนส่งทาง รถยนต์ขึ้นแทนที่การขนส่งทางน้ำ

3. การใช้ที่ดินในเขตเมืองชลบุรีปัจจุบันมีการใช้ที่ดินทั้งสิ้น 5,626 หนว ยความหนาแน่น 1,184.6 หน่วยต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร เขตธุรกิจเก่ามีการใช้ที่ดิน หนาแน่นสูงสุด เขตธุรกิจใหม่มีการใช้ที่ดินจำนวนหน่วยสูงที่สุด มีการแบ่งแยกเขตการ ใช้ที่ดินแน่ชัดระหว่างการใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย การค้าการพาณิชย์และเขตอุตสาหกรรม

สามารถสรุปได้ว่าเมืองชลบุรีพัฒนามาจากชุมชนหนาแน่น (Eoholis) เป็นเมืองเล็ก (Polis) มีการใช้ที่ดินแบบเมืองที่มีหลายจุดศูนย์กลาง (Multiple nuclei)

ปัจจัยสาเหตุการขยายตัวเป็นเมืองมีหลายประการคือ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ปัจจัยเกี่ยวกับจุดเปลี่ยนระบบการขนส่ง (Break in transportation) ปัจจัยเกี่ยวกับการคมนาคมทางบกและนโยบายของรัฐบาล

ABSTRACT

The study of the urbanization of Chonburi Municipal area was to compare the form of the land usage between private and government sector in variety periods. To study the factors that caused Municipal evolution and the trend of development. The area of the study was defined only in Chonburi Municipal about 4.75 square kilometres. Not only the field observation and interviewed the eye-witnesses but also some secondary data were used in this study.

This is the findings .-

1. Before 1914 Chonburi was the main community with land used components. That was.-

- 1.1 Residential area
- 1.2 Retail and wholesale area
- 1.3 Break in transportation
- 1.4 Government sector
- 1.5 Religious area

2. Before 1950 found that it had increased for residential area and retail and wholesale area. The government sector had slowly increased even if the municipal had established. The government had improved transportation by cars that got rid of break in transportation by boats.

3. Nowadays, Chonburi has used the land for about 5,626 units. The density is 1,184.6 units per square kilometres. The most density is the old business area. The greatest number of units of the land used is new business area. It is obviously separated among, residential area, commercial area and industrial area. Chonburi has developed from eopolis to polis. It is multiple nuclei city.

The factors that caused urbanization were geographical factor, the break in transportation, communication, and government policy.

บทที่ 1

บทนำ

ชุมชนเมืองชลบุรี เป็นชุมชนที่มีความสำคัญในภาคตะวันออก เนื่องจากชลบุรีกำลังจะกลายเป็นเมืองอุตสาหกรรมหลักในภาคตะวันออก¹ จึงจำเป็นจะต้องศึกษากระบวนการกลายเป็นเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขตเทศบาลเมืองชลบุรี นอกจากนี้ชลบุรียังเป็นเมืองบริวารของกรุงเทพมหานคร อันเป็นเมืองหลักตั้งอยู่ห่างจากชลบุรีเพียงประมาณ 93 กิโลเมตรเท่านั้น ชลบุรีมีความสำคัญในฐานะ เป็นเมืองหน้าด่านเชื่อมภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออกเข้าด้วยกัน ในขณะที่เกี่ยวกับชลบุรีก็มีลักษณะภูมิศาสตร์เป็นเมืองท่องเที่ยวชายทะเลฝั่งภาคตะวันออกที่มีชื่อเสียง เช่น พัทยาและบางแสน ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ชลบุรีกลายเป็นเมืองผสมผสานระหว่างกรุงเทพมหานคร กับเมืองชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ทำให้ชลบุรีมีกระบวนการกลายเป็นเมืองที่น่าสนใจมากที่สุดเมืองหนึ่ง ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือการเกิดปัญหาสังคมขึ้นในเมือง เช่น ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาโสเภณี ปัญหายาเสพติด ปัญหาจราจร และปัญหาอาชญากรรม มีลักษณะเด่นแตกต่างไปจากเมืองอื่นที่น่าสนใจศึกษาถึง

อีกประการหนึ่งเมืองชลบุรียังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางบริการดินแดนหลังเมืองท่า (Hinterland) ซึ่งเป็นเขตชนบทอยู่รอบนอก ในค่านีชลบุรีจึงเปรียบเสมือนเมืองหลักของภาคตะวันออกมีเมืองบริวารอยู่โดยรอบ เมืองบริวารเป็นชุมชนเล็กคล้ายกับดาวนพเคราะห์ที่รอบดวงอาทิตย์²

กระบวนการกลายเป็นเมืองของเขตเทศบาลเมืองชลบุรี ได้แสดงให้เห็นการขยายตัวของชุมชนที่เจริญก้าวหน้าไม่หยุดยั้ง การศึกษาจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการในสาขาวิชาสังคมวิทยาเมือง สังคมวิทยาชนบท การพัฒนาสังคม รวมทั้งการศึกษาเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาดังกล่าวสำหรับผู้สนใจศึกษาชุมชนเมือง โดยที่ชลบุรีเป็นห้องทดลองทางสังคมที่สำคัญ

ชุมชนเมืองในประเทศไทย จากรายงานสำมะโนประชากรปี พ.ศ. 2513³ รายงานว่าเขตเมืองที่เป็นเทศบาลเมืองมีร้อยละ 13 ในขณะที่ในปี พ.ศ. 2490 มีประชากรที่อาศัยในเขตเมืองเพียงร้อยละ 9.9 ในอนาคตเมืองกำลังจะขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว ส่วนสังคมชนบทกำลังลดความสำคัญลงเนื่องจากจำนวนประชากรและพื้นที่ของชนบทกำลังจะมีอัตราลดลง การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในเขตเมืองและการแก้ปัญหาสังคมในปัจจุบันและอนาคตจึงเป็นเรื่องจำเป็นรีบด่วน

เอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขบวนการกลายเป็นเมืองหมายถึง⁴ เป็นขบวนการรวมกลุ่มเป็นศูนย์กลางของประชากร โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) ต้องมีศูนย์กลางหลายจุด และ 2) คนในสังคมเมืองจะพึ่งตัวเองมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ผลก็คือทำให้จำนวนประชากรที่อาศัยในเขตเมืองมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว องค์ประกอบดังกล่าวมีความสำคัญทำให้เมืองขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะสังคมเมืองปัจจุบัน

การศึกษาเกี่ยวกับการตั้งชุมชนของมนุษย์พบว่า⁵ การตั้งชุมชนของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีผู้นอนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มพวกเดียวกันมานานแล้วเป็นเวลานาน การตั้งเป็นหมู่บ้านเริ่มมีขึ้นเมื่อประชาชนดำรงชีวิตอยู่ด้วยการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ นักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ⁶ ได้เสนอทฤษฎีว่า มนุษย์ตั้งหมู่บ้านเป็นหลักแหล่งมั่นคงมีขึ้นภายหลังที่มนุษย์อพยพเร่รอน เมื่อต้องการอาหารก็เก็บพืชผลในป่า หรือจับสัตว์บกหรือสัตว์น้ำมาตามที่ต้องการ การดำรงชีวิตแบบนี้จึงว่ายังอยู่ในสมัยเริ่มแรก เมื่อผู้คนตั้งภูมิลำเนาอยู่เป็นหลักฐานมั่นคง ทำให้เกิดมีหมู่บ้านขึ้น และต่อมาหมู่บ้านจะขยายตัวเติบโตขึ้น มีพ่อค้านำสินค้ามาแลกเปลี่ยนสินค้ามากขึ้น มาตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและมาเปิดสำนักงานซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าจากที่อื่น ๆ มีการค้าขายในบริเวณนั้น ๆ ในที่สุดก็จะค่อย ๆ เติบโตและมีประชาชนมากมายจนเกิดเมืองขึ้นมา ถ้าหากมีสถานที่

เช่นนี้จำเป็นต้องอยู่ต่อไปเรื่อย ๆ ไปด้วยดี เมืองก็จะเติบโตขึ้นเป็นนคร หรือนครหลวงได้ในที่สุด การพัฒนาเช่นนี้เองทำให้เกิดเป็นอาณาจักรหรือประเทศขึ้นมา

การศึกษาขบวนการกลายเป็นเมืองได้รับอิทธิพลจากผลงานของนักสังคมวิทยาชาวยุโรป เช่น จอร์จ ซิมเมิล⁷ เฮนรี ชัมเนอร์ เม็น⁸ อิมิต เคอร์ไคม์⁹ แมกซ์ เวเบอร์¹⁰ และ เฟอริดีนัน โทนี¹¹ ที่ศึกษารูปแบบและขบวนการที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงจากสังคมยุคก่อน การปฏิวัติอุตสาหกรรม หรือสังคมชวานา หรือสังคมศักดินา มาเป็นสังคมอุตสาหกรรม หรือสังคมเมือง หรือสังคมทุนนิยมในที่สุด

นักสังคมวิทยาเมืองรุ่นใหม่ที่ศึกษาขบวนการกลายเป็นเมือง เช่น หลุยส์ เวิร์ธ¹² ซึ่งศึกษาเมืองทางงาน ขนาด ความหนาแน่น และความหลากหลายของประชากรในปัจจุบัน ที่กำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ในเขตเมือง เช่นเดียวกับผลงานของเรคฟีลด์¹³ ศึกษานครในฐานะที่เป็นตัวแปรอิสระ มีประชากรหลากหลายไม่อยู่ใต้อิทธิพลเป็นลักษณะเด่นของนคร

การศึกษาขบวนการกลายเป็นเมือง เช่น เมืองโตเกียวยุคก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม¹⁴ สนับสนุนทฤษฎีของเวิร์ธ ที่ว่าขบวนการกลายเป็นเมืองทำให้ประชากรมีจำนวนมากขึ้น มีความหนาแน่นและมีความหลากหลายมากขึ้น การศึกษาขบวนการกลายเป็นเมืองของแมกซ์ โทนีชี้ให้เห็นว่า ขบวนการกลายเป็นเมืองไม่ทำให้เกิดภาวะสังคมพิการและไม่ทำให้ศีลธรรมถูกทำลาย¹⁵

การศึกษานครในแอฟริกาพบว่า ถึงแม้จะจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงก็ตาม ประเพณีและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมก็ยังพบอยู่เคียงข้างผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้น¹⁶

การศึกษาขบวนการกลายเป็นเมืองของนครกรากซ์¹⁷ พบว่า การจึมีจุดกำเนิดและพัฒนาเป็นเมืองที่มีจุดศูนย์กลางหลายจุด (Multiple Nuclei) ตามทฤษฎีการไร้ที่ดินในเขตเมืองที่มีหลายจุดศูนย์กลางของ แฮร์ริส และอูลล์แมน¹⁸ ซึ่งได้เสนอแนวความคิดที่ว่า เมืองได้พัฒนาจากเขตที่มีประชากรหนาแน่น กิจกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคมเมืองทำให้เมืองขยายตัว

แบบไม่เป็นวงแหวน หรือเป็นเขตกาง ๆ แต่จะเป็นหลายศูนย์กลาง เช่นศูนย์กลางทางธุรกิจ และเขตกาง ๆ รอบเขตก้าง แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างเขตที่อยู่อาศัยที่มีรายได้ต่ำ มีรายได้ปานกลาง และรายได้สูง เขตชานเมือง เขตอุตสาหกรรม แต่ละศูนย์กลางจะมีความสำคัญหรือมีหน้าที่ (Function) ของตนเอง และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

จากการศึกษากระบวนการเติบโตของเขตชุมชนกรุงเทพมหานครพบว่า¹⁹ กรุงเทพมหานครวิวัฒนาการมาจากเมืองก่อนการอุตสาหกรรมมาเป็นเขตเมืองที่มีศูนย์กลางหลายแห่ง เมื่อขนาดของตัวเมืองขยายออกไป และการที่ขนาดลักษณะการใช้ที่ดินของชุมชนเมืองพิชุลโลก ก็พบว่าลักษณะเมืองพิชุลโลกมีโครงสร้างของเมืองที่สอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวิทยาเมืองแบบมีศูนย์กลางหลายจุดมากกว่าทฤษฎีอื่น²⁰

สามารถสรุปลักษณะการวิวัฒนาการนิเวศวิทยาเมือง และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินไว้เป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้²¹

ระยะเริ่มแรก Infantile เป็นระยะที่เมืองยังไม่มี การแบ่งแยกการใช้ที่ดิน เน้นระหว่างการใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย การค้า การพาณิชย์ และเขตอุตสาหกรรม

ระยะที่สอง Juvenile เริ่มมีการแบ่งแยกเขตการใช้ที่ดินสำหรับเขตการค้าพาณิชย์ ในบริเวณศูนย์กลางเมือง แต่ยังมี การใช้ที่ดินผสมปนเปกันเช่น ระหว่างการใช้ที่ดินสำหรับร้านค้า สำนักงาน และอุตสาหกรรมขนาดเล็ก

ระยะที่สาม Early mature มีการแบ่งแยกการใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัยของคนชนชั้นต่าง ๆ และการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัยของคนชั้นสูงมีแนวโน้มจะเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินไปยังเขตชานเมือง

ระยะที่สี่ Mature มีการแบ่งแยกการใช้ที่ดินเด่นชัด เช่น เป็นการไว้ที่ดินสำหรับเขตอุตสาหกรรมโดยมีศูนย์กลางอยู่ใกล้บริเวณทางรถไฟ ทำให้ชุมชนมีการพัฒนาและขยายตัวไปตามทางรถไฟ หรือระบบการคมนาคมขนส่งแบบอื่น ๆ มีการแบ่งแยกเขตอุตสาหกรรมออกจากเขตที่อยู่อาศัย

ที่สุด

ไป

วน

]

นะ

14

า

วง

ค

า

ไว้

โคมีเท่สังคมวิทยาเมืองพยายามศึกษาวิวัฒนาการเมืองทางค่านสังคมวิทยา โดยสรุป
 ขั้นตอนการวิวัฒนาการเมืองดังนี้²²

1. ชุมชนหนาแน่น (Dopolis) เป็นชุมชนที่มีหมู่บ้านหนาแน่นในชุมชนระยะเริ่มแรกที่ยังไม่มีเมืองเกิดขึ้น

2. เมืองเล็ก (Polis) ชุมชนยุคก่อนสังคมเมืองมีลักษณะพิเศษคือ เริ่มมีการแบ่งแรงงานในระบบเศรษฐกิจขึ้น มีการพัฒนาอาชีพช่างฝีมือ วิชาวิทยาศาสตร์ และการจัดองค์การ ระบบครอบครัวและความเชื่อในเรื่องบรรพบุรุษยังมีอยู่มากอันเป็นลักษณะของสังคมชนบท ยังไม่มีการจัดระบบนิเวศวิทยาแบบใหม่ ประชากรในเขตเมืองมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทั้งทางกายภาพและทางสังคม

3.มหานคร (Metropolis) เมืองเล็กในขั้นที่ 2 ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นเมืองหลัก เนื่องจากเป็นบริเวณศูนย์กลางของชุมชน และมีอาหาร ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ เป็นบริเวณศูนย์กลางที่มีผู้อพยพเข้ามามาก เป็นศูนย์กลางการค้าการพาณิชย์ และศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ประชากรในสังคมเมืองมีลักษณะความต่างแบบ (Heterogeneous population) มีการแบ่งงานกันทำตามความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน ความแตกต่างทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดการประกอบอาชีพด้วย กล่าวถึงคนกลุ่มน้อยแต่ละเชื้อชาติจะประกอบอาชีพตามความถนัด และบุคลิกภาพประจำชาติของตน ครอบครัวมีบทบาทน้อยลงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากระบบเศรษฐกิจที่เน้นบทบาทของครอบครัวหรือครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต (Family unit) เป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวมาเป็นระบบเศรษฐกิจที่กำหนดให้บุคคลเป็นหน่วยการผลิต (Individual unit) มีการจัดระบบเงินตราใหม่แทนระบบการแลกเปลี่ยนของทอง มีการปกครองแบบรวมอำนาจทั้งภาครัฐบาลและเอกชน มีการแข่งขันทางสังคมและชนกลุ่มน้อย

4. เมืองใหญ่ (Megalopolis) เป็นชุมชนเมืองขนาดใหญ่ที่มีการขยายตัว ทั้งแนวราบและแนวดิ่ง การขยายตัวในแนวราบคือการขยายพื้นที่ของเมืองออกไป ส่วน การขยายตัวในแนวดิ่งคือการสร้างสิ่งก่อสร้างที่มีจำนวนห้องหรือจำนวนชั้นมากขึ้น นครใหญ่มีอิทธิพลต่อภูมิภาคอื่น ๆ เช่น อิทธิพลทางทหาร อิทธิพลทางการเงิน และการพาณิชย์ กฎหมายรวมทั้งระเบียบวินัยที่ทันสมัย นครใหญ่มีระบบการเงินการธนาคาร สมัยใหม่ มีกิจกรรมหลายอย่าง เช่น การพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษาศิลปะ ศิลปกรรมและการบริโภค มีการจัดองค์การทันสมัยและมีความซับซ้อนโดยไม่ยึดตัวบุคคล ไม่มีระบบครอบครัวผูกขาด และมีเมืองบริวารเกิดขึ้นรอบบริเวณเมืองใหญ่

5. เมืองพาลิชย์ (Tyrannopolis) เป็นเมืองที่ทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจ มีการจัดงบประมาณ ระบบภาษีและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ โดยอาศัยเครื่องจักรกลที่ทันสมัย ระบบการปกครองเน้นในเรื่องการจัดเงินกองทุนสาธารณะมีกลุ่มผลประโยชน์ทำหน้าที่ เนตพาะ เมืองแบบนี้มีอาชญากรรมในชุมชนชั้นสูงมาก เนื่องจากเมืองไม่สามารถเก็บ ภาษีได้มากพอจกัค่าใช้จ่าย ทำให้เมืองช่วยตัวเองได้น้อยลง ประชากรมักอพยพออก ไปอาศัยอยู่เขตชานเมือง เพื่อหลบหลีกเลี่ยงสภาพความวุ่นวาย และปัญหาต่าง ๆ ในใจ กลางเมือง

6. เมืองอुकมคคิ (Nekropolis) เป็นนครแบบสลดทายเป็นเมืองที่พัฒนา มากที่สุด อาจเป็นเมืองที่นักสังคมวิทยาจินตนาการขึ้นมามากกว่าจะเป็นจริง เช่น อาจเป็นเมืองที่ไม่มีระบบมากที่สุด มีคนน้อยที่สุด เป็นเมืองว่างเปล่าที่มีแต่ภูตอาณ (Ghost city) และมีสภาพเหมือนชนบท เป็นเมืองที่มีประชากรน้อยลง

ปัจจัยที่ทำให้เกิดขบวนการกลายเป็นเมือง

อิทธิพลที่ทำให้เกิดเมืองและการขยายตัวของเมืองจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัย
ต่าง ๆ ที่สำคัญคือ 23

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับจุดศูนย์กลาง (The theory of central place)
 แนวความคิดนี้มีความเชื่อว่าสาเหตุที่เมืองเกิดขึ้นและขยายตัวไปเนื่องจากเป็นศูนย์กลาง
 การบริการในภูมิภาค ชุมชนเมืองเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนเกษตรต้องการการบริการของพ่อค้าคนกลางเพื่อการซื้อขาย
 แลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ทางเกษตร การบริการทางการเงิน และเครื่องมือ เทคโนโลยี
 การขนส่งผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรจากภูมิกษณนี้ ทำให้มีการกำหนดเขตที่คั่งของเมืองใน
 แหล่งที่สะดวกที่สุด โดยเฉพาะจุดศูนย์กลางเป็นตำแหน่งที่สามารถบริการชุมชนได้สะดวก
 ที่สุด ทฤษฎีนี้จึงเสนอข้อสมมุติฐานที่ว่า เขตการบริการยังมีจำนวนประชากรมากมาย
 และอาณาเขตกว้างขวางเท่าใด เขตใจกลางเมืองก็ยิ่งมีความสำคัญและซับซ้อนมาก
 ขึ้นเท่านั้น²⁴ แต่ก็มีข้อจำกัดตามทฤษฎีนี้คือ

ประการแรก ทฤษฎีนี้มักจะเป็นความจริงในสังคมเกษตรมากกว่าเขตที่มี
 การอุตสาหกรรมสูง

ประการที่สอง สามารถทำนายรูปแบบที่คั่งของนครได้ไม่แน่นอน ถ้านครได้
 รัับอิทธิพลจากการพัฒนาระบบขนส่ง ระบบการขนส่งจะเปลี่ยนรูปแบบศูนย์กลางการ
 บริการได้

ประการที่สาม การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการอุดมสมบูรณ์ของดิน การ
 เปลี่ยนแปลงรูปแบบการเกษตรกรรม และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองท้องถิ่น
 จะเป็นอุปสรรคต่อการตั้งเมืองที่รัับอิทธิพลจุดศูนย์กลาง

2. ทฤษฎีจุดเปลี่ยนระบบการขนส่ง (The break in transportation theory)

การตั้งถิ่นฐานของเมืองตามแนวความคิดที่มีลักษณะคล้ายกับทฤษฎีจุด
 ศูนย์กลาง กล่าวคือเน้นปัจจัยเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย นอกจากนี้
 ยังได้เสนอให้พิจารณาปัจจัยทางค่านิยมกันแทนที่เป็นจุดเปลี่ยนระบบการขนส่ง เป็นสถานที่
 ที่มีระบบการขนส่งหลายอย่าง เพื่อบริการเปลี่ยนการลำเลียงและการขนส่งสินค้าจาก

ระบบหนึ่งมาเป็นอีกระบบหนึ่ง ปัญหาการเปลี่ยนระบบการขนส่งเป็นปัญหาสำคัญในสังคม
เมืองเศรษฐกิจที่ทำการค้าพาณิชย์อุตสาหกรรม

ควยเหตุผลคั้งกล่าวนครจึงเกิดขึ้นเนื่องจากการปรับปรุงพื้นที่เป็นจุดเปลี่ยน
(Transfer or break point) ระบบการขนส่งเพื่อตอบสนองความต้องการการ
บริการ และให้เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์และเป็นบริเวณที่ตั้งสถานบริการเปลี่ยน
กรรมสิทธิ์เจ้าของและความรับผิดชอบสินค้าที่กำลังขนส่ง เมืองท่าหน้าทีบริการทางค่าน
สถาบันการเงินและกฎหมายเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์สินค้า รวมทั้งการบริการที่จำเป็นสำหรับ
บุคคล และการบริการบุคลากรที่จำเป็นในธุรกิจคั้งกล่าว รูปแบบการเปลี่ยนระบบการ
คมนาคมที่สำคัญมักจะเป็นการเปลี่ยนระบบการขนส่งระหว่างทางขนส่งทางน้ำ เช่น
การขนส่งทางทะเล แม่น้ำ มหาสมุทร เปลี่ยนเป็นการขนส่งทางบก เช่น ทาง
รถไฟ รถยนต์ และรถบรรทุก การขนส่งทางอากาศ และเส้นทางขนส่งทาง
บกทั่ว ๆ ไป นครคั้งกล่าวที่มีชื่อเสียงในโลกอาจจะเป็นเมืองทางผ่าน (Entrepots
or Gateway city) เป็นนครตามทฤษฎีนี้²⁵ เมืองที่มีจุดกำเนิดตามทฤษฎีนี้คือ
นิวยอร์ก ลอนดอน ซิดนีย์ บอสตัน ฟิลาเดลเฟีย สตอกโฮล์ม อัมสเตอร์ดัม
และกัลกัตตา

3. ทฤษฎีประวัติศาสตร์ (The theory of historical accidents)
ทฤษฎีทั้งสองข้างต้นได้อธิบายปัจจัยที่ทำให้เกิดเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยความ
สามารถในขบวนการทางเศรษฐกิจ เช่น การผลิตและการจำหน่ายสินค้าบริการ จุด
กำเนิดของนครบางนครอาจเกิดขึ้นควยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ เกิดจากอิทธิพลของ
ผู้นำที่มีอำนาจและมีบทบาททางการเมืองมาก เช่น เมืองวอชิงตัน ดี.ซี. เป็นผล
จากดินรนเพื่อให้ได้อำนาจระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในการประชุมเพื่อร่างกฎหมาย เมือง
เซนต์ปีเตอร์เบิร์ก (St. Petersburg) หรือเลนินกราด (Leningrad)
ในปัจจุบัน คั้งขึ้นมากควยเหตุผลทางการเมือง ส่วนหนึ่งเนื่องจากความต้องการสวน

พระองค์ของพระเจ้าปีเตอร์มหาราช หรือแม่ทัพาร์สนครแห่งแสงดี หลายคนอาจจะ
ลืมไปว่า ปาร์สเคยเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มาหลายศตวรรษ ได้พัฒนามาเป็นเมืองใหญ่
เนื่องจากมหากษัตริย์ได้ย้ายเมืองมาจากเมืองหลวงเดิม²⁶

การเกิดและการพัฒนาของเมืองจำเป็นต้องอาศัย 4 ประการ คือ²⁷

1. ขนาดของประชากรทั้งหมด
2. การควบคุมสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ
3. การพัฒนาเทคโนโลยี และ
4. การพัฒนาองค์การสังคม

ขนาดประชากรเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเมือง เนื่องจากประชากรมา
รวมตัวกันมากขึ้น จะต้องมีเครื่องอำนวยความสะดวกบริการทุกคน มีการควบคุมสภาพ
แวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมกับความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน
ในเมือง ไม่ว่าเมืองจะตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มฝั่งแม่น้ำ หรือบริเวณที่ราบใด ๆ ก็ตาม
มนุษย์จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติมาพัฒนาเมือง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะ
ตองนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เพื่อความจำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น
อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย และน้ำ

การตั้งถิ่นฐานถาวรของมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยการประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยี
ใหม่ ๆ เริ่มตั้งแต่การคิดค้นเทคโนโลยีเครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นหิน โลหะ เป็นต้น
ความสำเร็จในการนำเอาพืชและสัตว์ป่ามาเพาะเลี้ยงบ่มารุงพันธุ์ ทำให้มนุษย์สามารถ
ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างผาสุกในแต่ละชุมชน เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญกำหนดขนาดของ
ประชากรในเขตเมืองใด เกินขีดจำกัดในการพัฒนาเทคโนโลยีทางเกษตรในการผลิต
อาหารจนเหลือบริโภค เป็นปริมาณอาหารที่สามารถเลี้ยงประชากรได้ การผลิต
เครื่องมือเครื่องใช้มีบทบาทในการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรกรรม และกำหนดขีดความ
สามารถในการผลิต การพัฒนาเทคโนโลยี เช่น การขนส่ง ถนน การชลประทาน
การเพาะปลูก การคัดเลือกพันธุ์ การปรับปรุงระบบการประมง การผลิตอาหารต้อง

มีความสัมพันธ์กับประชากรในเขตเมือง การพัฒนาเมืองแบบนี้มีความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมู่บ้านในยุคหินใหม่จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในอียิปต์ เมโสโปเตเมีย และที่ราบลุ่มสินธุ²⁸

การเพิ่มจำนวนประชากรในเขตเมืองนอกจากต้องการเพิ่มการพัฒนาเทคโนโลยีแล้ว ชุมชนยังต้องการจัดแบบองค์การสังคมใหม่มีประสิทธิภาพควย รวมทั้งต้องมีการปรับปรุงแบบการขนส่ง ก่อสร้างสังคมและการเมือง ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เชี่ยวชาญในการผลิตทางเกษตรกรรมและการผลิตในแบบอื่น ๆ ปัจจัยที่สำคัญในการจัดแบบองค์การสังคม คือการจัดแบบการทำงานระหว่างคนในเขตเมืองกับดินแดนหลังเมืองท่า (Hinterland) ซึ่งเป็นดินแดนที่เป็นแหล่งผลิตอาหารและวัตถุดิบ ประวัติศาสตร์การเกิดเมืองมีหลักฐานยืนยันว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบองค์การทางสังคมเพื่อเป็นเครื่องมือให้เกิดความร่วมมือกันทำกิจกรรมระหว่างเมืองและดินแดนหลังเมืองท่าและการพัฒนาภายในเมืองเอง การเกิดและการเสื่อมของอาณาจักรต่าง ๆ จากหลักฐานในประวัติศาสตร์โบราณ จะเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นประวัติการพัฒนาองค์การทางสังคมอันเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับเมืองเพื่อปกครองดินแดนหลังเมืองท่า องค์การทางสังคม เช่น กองทัพโรมันทำให้เมืองประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพในการทำงานกับดินแดนหลังเมืองท่า²⁹ ในศตวรรษต่อมาอาจจะเป็นบทบาทขององค์การทางเศรษฐกิจ เช่น กลไกการค้าเงินในฐานะที่เป็นเครื่องมือการแลกเปลี่ยน เป็นองค์การทางสังคมที่สำคัญกว่ากองทัพ³⁰

นักทฤษฎีวิวัฒนาการสมัยใหม่ เช่น กราซ (N.S.B. Gras) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ได้เสนอประวัติศาสตร์การดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเทคโนโลยี และการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ประวัติศาสตร์ของอารยธรรมตะวันตกได้พัฒนาเมืองเนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบ่งเป็นการพัฒนา 5 ระยะคือ

1. เศรษฐกิจแบบการรวบรวมอาหาร (The collectional economy)

2. เศรษฐกิจแบบการเร่รอน (The cultural-nomadic economy)

3. เศรษฐกิจแบบหมู่บ้านถาวร (The settled village economy)

4. เศรษฐกิจแบบเมือง (The town economy) และ

5. เศรษฐกิจแบบมหานคร (The metropolitan economy)

การพัฒนาเมืองได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาขนส่งที่สำคัญ 3 ประเภท คือ³¹

1. การขนส่งทางน้ำ

2. การขนส่งทางรถไฟ

3. การขนส่งทางรถยนต์

ระบบการขนส่งทั้ง 3 ประเภทมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของนครต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา ระบบการขนส่งมีความสำคัญมากในระยะหนึ่ง ส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวและการเติบโตเป็นมหานครขึ้น ทำให้เกิดชุมชนที่เป็นเมืองตามบริเวณพื้นที่เลียบ และริมฝั่งแม่น้ำ การขนส่งทางรถไฟทำให้เกิดเมืองและนครตามบริเวณที่เป็นชุมทางขนส่ง ชุมชนอาจจะอยู่ห่างไกลจากฝั่งเขาไป การขนส่งทางรถยนต์ที่เริ่มขึ้นในราวคริสต์ทศวรรษที่ 20 เริ่มก่อให้เกิดเมืองใหญ่ขึ้นตามภูมิภาคภายในประเทศ

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระบบการขนส่งกับการไรที่ดิน³² โดยเฉพาะระบบการขนส่งทางบกที่ไรรถยนต์ ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจการไรที่ดินทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาล ระบบการขนส่ง การคมนาคมทางบกโดยทางรถยนต์ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อขบวนการกลายเป็นเมืองของชุมชน เพราะเมื่อใดก็ตามถ้าภาครัฐบาลสร้างถนนชุมชนจะเกิดขึ้นทันที ชุมชนนั้นก็จะมีแนวโน้มกลายเป็นชุมชนเมืองที่หนาแน่นต่อไป อันเนื่องมาจากปัจจัยเกี่ยวกับระบบถนนเป็นสาเหตุสำคัญทำให้เกิดสังคมเมืองขึ้น

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของเขตชุมชนกรุงเทพมหานคร³³
พบว่าปัจจัยที่ทำให้เมืองขยายตัวคือ 1. ท่าเลที่ตั้ง 2. ศูนย์กลางการขนส่ง
3. ศูนย์กลางของการบริหาร 4. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม และ
5. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

ลักษณะบางประการของเทศบาลเมืองชลบุรี

ชุมชนเมืองชลบุรีอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครเพียงประมาณ 93 กิโลเมตร
ตามประกาศแผนการปรับปรุงนครหลวงของเทศบาลกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2520³⁴
โดยผนวกชลบุรีเข้าเป็นเมืองบริวารของกรุงเทพมหานครด้วย ในฐานะที่เมืองชลบุรี
มีความสำคัญเป็นเมืองหลักที่น่าสนใจ เมืองชลบุรีจึงได้รับการพัฒนา และประกาศ
ให้เป็นเมืองอุตสาหกรรมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 โดยกระทรวงอุตสาหกรรมร่วมกับ
สำนักผังเมือง³⁵

จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญมากที่สุดจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออก
มีพื้นที่ประมาณ 4,507 ตารางกิโลเมตร³⁶ มีเกาะต่าง ๆ รวม 46 เกาะ
เป็นพื้นที่ทางเกษตรกรรม 4,485 ตารางกิโลเมตร เป็นเนื้อที่นาข้าว 495 ตาราง
กิโลเมตร เนื้อที่ปลูกพืชไร่ 1,587 ตารางกิโลเมตร เนื้อที่ทำสวนผัก 55 ตาราง
กิโลเมตร และอื่น ๆ อีก 2,348 ตารางกิโลเมตร ชลบุรีแบ่งเขตการปกครอง
เป็น 7 อำเภอ 2 กิ่ง ที่เป็นอำเภอคือชายฝั่งทะเล ได้แก่ อำเภอเมืองชลบุรี
อำเภอศรีราชา อำเภอบางละมุง อำเภอสัตหีบ และกิ่งอำเภอเกาะสีชัง อีก
3 อำเภอ ซึ่งอยู่ห่างจากทะเล คือ อำเภอพานทอง อำเภอเมืองพนัสนิคม
อำเภอบ้านบึง และกิ่งอำเภอหนองใหญ่

อำเภอเมืองจังหวัดชลบุรีตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลชายฝั่งตะวันออกของ
อ่าวไทย บนเส้นรุ้งที่ 13° 21' 23" เหนือ เส้นแวงที่ 100° 59' 20" ตะวันออก
อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ตามเส้นทางสุขุมวิทประมาณ 93 กิโลเมตร ตามเส้นทางถนน
สายใหม่ บางนา - ตราด ประมาณ 81 กิโลเมตร มีฝั่งทะเลยาว 35 กิโลเมตร
ลักษณะของดินเป็นดินปนทราย ภูมิประเทศแบ่งเป็น 3 เขต คือ

เขตที่ 1 ภูมิประเทศประกอบด้วยแนวภูเขาสูงทางใต้ (แนวภูเขาเขียว)
พื้นที่คอกลาดลงสู่ทะเลทางเหนือและเป็นที่ยราบชายเขา มีลำธาร ลำห้วยสายสั้น ๆ
อยู่ทั่วไป หนาแน่นน้ำแห้ง ลักษณะของดินเป็นดินปนทราย พืชผลในเขตนี้ที่สำคัญคือ
มะพร้าว มันสำปะหลัง

เขตที่ 2 ภูมิประเทศของเขตนี้พื้นที่มีลักษณะลาดลงสู่ทะเลทางตะวันตก
มีภูเขาเตี้ย ๆ อยู่ 2 ลูก คือ เขาบางทราย และเขาน้อย ลักษณะของดินเป็นดิน
ปนทราย มีลำน้ำสายสั้น ๆ 2 สายไหลผ่าน

เขตนี้จัดว่าเป็นเขตสำคัญที่สุด เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจสังคมการค้า
การปกครอง การศึกษาและวัฒนธรรม มีสถานที่สำคัญ ๆ หลายแห่ง เป็นเขตที่มี
ประชากรหนาแน่นที่สุดของจังหวัด เป็นเขตที่มีการค้าขาย การอุตสาหกรรม การ
ประมง แหล่งเลี้ยงเบ็ดเตล็ดอยู่ในเขตนี้ด้วย เขตนี้แบ่งออกเป็น 4 ตำบล คือ
ตำบลบางทราย ตำบลบางปลาสร้อย ตำบลมะขามหยง และตำบลบ้านไชย
(ตามตำบลหลังอยู่ในเขตเทศบาล)

เขตที่ 3 ภูมิประเทศประกอบด้วยภูเขาเตี้ย ๆ ทางทิศตะวันตก คือ
ภูเขาบางทราย และเขาน้อย พื้นที่คอก ๆ ลาดไปทางทิศใต้ ลงสู่ลุ่มแม่น้ำบางปะกง
บริเวณปากน้ำเป็นที่ราบใหญ่และยาวที่สุดของอำเภอเมืองชลบุรี พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดิน
เหนียวเล็กน้อย ในบริเวณตอนกลางเป็นเขตที่มีการทำนามากที่สุด เขตนี้มีการทำนา

และน้ำกุง มีการปลุกมะพร้าว คัดพื้นแสมในป่าชายเลน เย็บจากมุงหลังคา
มันสำปะหลัง เป็นต้น³⁷

เทศบาลเมืองชลบุรีได้รับการยกฐานะจัดตั้งเป็นเทศบาลเมืองชลบุรี เมื่อ
วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2498³⁸ มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งหมด 3 ตำบล คือ
ตำบลบ้านโชน ตำบลบางปลาสร้อย และตำบลมะขามหยง เขตเทศบาลเมืองชลบุรี
มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 4.57 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,854.4 ไร่³⁹
ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองชลบุรีที่มีพื้นที่ 225.292 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ
2.03 ของพื้นที่ในเขตอำเภอเมืองทั้งหมด

จำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี ในปี พ.ศ. 2506 มีเพียง
37,629 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 มีถึง 50,064 คน เป็นชาย 25,534 คน
หญิง 24,530 คน อัตราส่วนทางเพศ 104.1 อัตราการเพิ่มประชากรในช่วง
พ.ศ. 2510 - 2514 คิดเป็นร้อยละ 0.4⁴⁰ ตั้งตารางข้างล่าง

ตารางที่ 1 ตารางแสดงอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรในเขตเทศบาล
ปี พ.ศ. 2506 - 2521 และ 2524

ปี พ.ศ.	จำนวนประชากรในเขตเทศบาล	อัตราการเปลี่ยนแปลง
2506	37,629	
2507	39,064	
2508	41,002	
2509	42,141	
2510	42,856	2.39
2511	43,693	
2512	44,389	
2513	44,798	
2514	45,742	
2515	46,237	1.74
2516	46,863	1.35
2517	47,296	0.92
2518	48,049	1.59
2519	48,809	1.58
2520	49,345	1.09
2521	49,345 ¹	0.56

¹ ขอมูลตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2506 - 2521 จากฝ่ายทะเบียนราษฎร
สำนักงานเทศบาลเมืองชลบุรี พ.ศ. 2526

ตาราง (ต่อ)

ปี พ.ศ.	จำนวนประชากรในเขตเทศบาล	อัตราการเปลี่ยนแปลง
-	-	-
2524	50,064 ²	0.4 ³
-	-	-
2527	46,761 ⁴	-

² ข้อมูลจาก สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

31 ธันวาคม 2524

³ หมายถึง อัตราเพิ่ม ในช่วงปี พ.ศ. 2510 - 2514

⁴ เทศบาลเมืองชลบุรี รายงานเมื่อเดือนมกราคม 2527

ลักษณะพื้นที่ของเขตเทศบาลเมืองชลบุรีขนานไปตามแนวชายฝั่งทะเล ซึ่งมีลักษณะเป็นชายเลน ไม่มีหาดทรายตลอดแนว พื้นที่เขตเทศบาลชลบุรีล้อมรอบด้วยภูเขา ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีเขาสุวรรณซึ่งสูงประมาณ 100 เมตร⁴¹ ทางทิศตะวันออก ไคแก เขานอย สูงประมาณ 60 เมตร ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ไคแก เขาพอบชมภู เขานมสาว เขางาม เขาฉานวัว เขายาง และเขาเชิงเทียน มีความสูงลดหลั่นกันตั้งแต่ 174 เมตร ถึง 626 เมตร พื้นที่ราบในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีนั้น มีคาระดับเฉลี่ยประมาณ 3.74 เมตร มีพื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเล ระดับน้ำสูงสุดประมาณ 2 เมตรของเขตเทศบาลตามพระราชกฤษฎีกามีดังนี้

ทิศเหนือ จากหลักเขตหมายเลข 1 ที่ศูนย์กลางสะพานหลวงท้ายบ้าน ตำบลบ้านไช้ ห่างจากถนนหน้าศาลากลาง 180 เมตร เป็นเส้นตรงไปตามทิศตะวันออก เลี้ยวซ้ายตามทางเดินหลังคักริมถนนหน้าศาลากลางฟากตะวันออก ถึงหลักเขตหมายเลข 2 ที่ปลายห้องแถวคูหาที่ 2 มุมตะวันออกเฉียงเหนือ

จากหลักเขตหมายเลขที่ 2 เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันออกจดเขตกวัดส้มถ่านใต้ แล้วหักซ้ายไปยังทิศตะวันออก จดเขตกวัดกลาง มุมตะวันตกเฉียงเหนือ เลียบตามเขตกวัดถ่านเหนือ ถึงมุมทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวัดนั้น หักซ้ายเป็นเส้นตรงไปตามศูนย์กลางทางเดินเหนือวัดเครือวัลย์ถ่านเหนือถึงหลักเขตหมายเลขที่ 3 ที่มุมตะวันออกเฉียงเหนือของวัดนั้น

ทิศตะวันออก จากหลักเขตหมายเลขที่ 3 เลียบตามแนวเขตกเครือวัลย์วัดนอก บริเวณโรงสวมนทวัดใหม่ และวัดใหญ่กับมุมตะวันออกเฉียงใต้ของวัดใหญ่ แล้วหักเป็นเส้นตรงไปทางทิศใต้ถึงเขตกคนสนมตะวันออกเฉียงเหนือ เลียบตามเขตกคนสนมด้านตะวันออกไปทางทิศใต้ จดเขตที่พักข้าราชการ ที่เขตกคนสนมใต้ ซึ่ง

เป็นจุดตั้งต้นของเส้นเขตก่อกองออกไปทางทิศใต้ 410 เมตร จากหลักเขตหมายเลข
ที่ 4 ซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์กลางของถนนหน้าศาลากลาง 155 เมตร

ทิศใต้ จากหลักเขตหมายเลขที่ 4 เป็นเส้นตรงตั้งฉากไปทางทิศตะวันตก
ข้ามถนนหน้าศาลากลาง แล้วเลียบตามคลองบางปลาสร้อยฝั่งเหนือ ไปทางทิศ
ตะวันตกถึงหลักเขตหมายเลขที่ 5 ซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์กลางของถนนนั้น 150 เมตร

จากหลักเขตหมายเลขที่ 5 เป็นเส้นตรงไปทางทิศเหนือถึงขอบถนนไป
โรงพยาบาลปากโท่ ที่หลักเขตหมายเลขที่ 6 ซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์กลางของถนนหน้า
ศาลากลาง 280 เมตร

ทิศตะวันตก จากหลักเขตหมายเลขที่ 6 เป็นเส้นตรงห่างออกไปทางทิศ
เหนือ 450 เมตร ถึงหลักเขตหมายเลขที่ 7 ซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์กลางของถนนหน้า
ศาลากลาง 165 เมตร

จากหลักเขตหมายเลขที่ 7 เป็นเส้นเคี้ยวขนานและห่างจากศูนย์กลางของ
ถนนหน้าศาลากลางในระยะระหว่าง 165 - 180 เมตร ถึงหลักเขตหมายเลขที่ 1
(คูแฉกที่ประกอบ)

สภาวะอากาศในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีอยู่ภายใต้อิทธิพลลมมรสุมตะวันออก
เฉียงเหนือ ซึ่งพัดมาจากประเทศจีน ในช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์
ซึ่งเป็นผลทำให้อากาศเย็นและแห้งแล้งในช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน
สภาวะอากาศจะร้อนและแห้งแล้ง เนื่องจากอิทธิพลของลมทิศใต้และลมตะวันออกเฉียงใต้
เมื่อลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดมาจากมหาสมุทรอินเดียในช่วงระหว่างเดือนพฤษภาคม
ถึงตุลาคม จะทำให้มีฝนตกทั่วไป

เชิงอรรถ

¹หมายถึงโครงการนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก (แหลมฉบัง) ซึ่งมีระยะเวลาดำเนินการ 4 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2521-2524 ตั้งอยู่ที่ตำบลทุ่งสุขลา อำเภอสวีราชา จังหวัดชลบุรี ระหว่างกิโลเมตรที่ 125-128 บนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 ถนนสายบางนา-ตราด มีบริเวณพื้นที่ประมาณ 2,610 ไร่ (รวมถนนด้วยจะประมาณ 3,000 ไร่) แบ่งเป็นเขตอุตสาหกรรมทั่วไปและเขตอุตสาหกรรมส่งออก โดยมีการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยเป็นเจ้าของโครงการ

² R.D. McKenzie, The Metropolitan Community New York : McGraw-Hill, 1933, 0.70

³สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี้, รายงานสำมะโนประชากร ปี 2513

⁴Hope Tisdale Eldridge, "The Process of Urbanization", in J.J. Spengler (Eds.) Demographic Analysis Glencoe, Ill. : The Free Press, 1965, PP. 338-343.

⁵Samuel Koeing, Man and The Society : The Community, New York : Barnes and Noble, Inc., 1957, PP.20-24.

⁶หมายถึง N.S.B. Gras เป็นนักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่มีชื่อเสียง

⁷George Simmel, "The Metropolis and The Mental Life," in Paul K. Hatt and Albert, J. Reiss Jr., (Eds.,) Cities and Society ; The Revised Reader in Urban Sociology. New York : Free Press of Glencoe, 1957, PP. 635-646.

- 8 Henry Sumner Maine, Ancient Law London : J. Murray, 1930.
- 9 Emile Durkheim, The Division of Labour in Society (trans. and ed.) by George Simpson, Glencoe, Ill. : Free Press, 1947.
- 10 Max Weber, The City (trans. and ed.,) by Don Martindale and Gertrud Neuwirth, New York : Free Press of Glencoe, 1958.
- 11 Ferdinand Tonnies, Fundamental Concepts of Sociology. (trans. and supplemented) by Charles P. Loomis, New York : American Book Co., 1940.
- 12 Louis Wirth, "Urbanism as A Way of Life," in Paul K. Hatt and Albert J. Reiss Jr., PP. 46-63
- 13 Robert Redfield, The Folk Culture of Yucatan Chicago : University of Chicago Press, 1941.
- 14 Robert J. Smith, "Pre-Industrial Urbanism in Japan : A Consideration of Multiple Traditions in a Feudal Society" in Thomas C. Smith (ed.) City and Village in Japan, Part II of "Economic Development and Cultural Change, (October, 1960), PP. 241-257.
- 15 Oscar Lewis, "Urbanization Without Breakdown; A Case Study", Scientific Monthly, 75(1962), PP.31-41.

16

A.L. Epstein, Politics in an Urban African Community,
Manchester; Manchester University Press, 1958.

17

Kalid Shibli, "Metropolitan Planning in Karachi A Case Study,"
in Leo Jakobson and Ved Prakash (ed) Metropolitan Growth; Public
Policy for South and Southeast Asia New York : John Willey and Sons,
1974, PP. 123-124.

18

C.D. Harris and L. Ullman, "The Nature of Cities," Annals of
The American Academy of Political and Social Science, 242 ; (November,
1943), PP. 7-17.

19 วนวยวิจัย สมากมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, การเติบโตของเขตชุมชน
ในภาคกรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์สมากมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, พ.ศ.2519.
หน้า 36-41.

20 สมชาย เคะระพรหมทัต, การไร้ที่ดินของเมืองพิษณุโลก, ปริญญาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พ.ศ. 2516.

21

Griffith Taylor, Urban Geography New York : E.P. Dutton and
Company, 1946, PP. 76-81, 422-423.

22

Lewis Mumford, The Culture of Cities New York : Harcourt,
Brace and World, 1938, PP. 285-292.

- 23 Alvin Boskoff, The Sociology of Urban Regions. New York :
Meredith Publishing Company, 1962, PP. 100-103.
- 24 James A. Quinn, Human Ecology, Englewood Cliffs, N.J. :
Prentice-Hall, 1950, PP.86-96, 286-289.
- 25 Charles H. Cooley, "The Theory of Transportation." in R.C. Angel
(ed.) Sociological Theory and Social Research New York : Holt, Rinehart
& Winston, 1930, PP. 75-83.
- 26 William A. Robson, (ed.) Great Cities of The World. London :
Allen and Unwin, 1954, Chaps, 6, 10 and 12.
- 27 Philip M. Hauser and Leo F. Schnore, The Study of Urbanization
New York: John Wiley and Sons, Inc., 1965, PP. 1-3.
- 28 Ralph Turner, The Great Cultural Traditions, Vol. I, The
Ancient Cities New York : McGraw-Hill, 1941, PP. 126 ff.
- 29 Ibid., PP. 856 F.F.
- 30 N.S.B. Gras, An Introduction to Economic History New York :
Harper, 1922.
- 31 ประเสริฐ แยมกสินพงษ์, พฤติกรรมรวมและชุมชน. สภาวิจัยแห่งชาติ, 2513,
หน้า 7.

32

F. Stuart Chapin, Jr., Urban Land Use Planning University of Illinois, 1965, PP. 13-14.

33

หน่วยวิจัย สหาคมนสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, หน้า 42-47.

34

สยามรัฐรายวัน, วันพฤหัสบดีที่ 5 ตุลาคม 2521, หน้า 1 และ 12.

35

การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, โครงการนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก, (เอกสารโรเนียว) พ.ศ. 2520.

36

สำนักงานจังหวัดชลบุรี, ศาลากลางจังหวัดชลบุรี, แผนปฏิบัติงานประจำปี พ.ศ. 2520. หน้า 3.

37

อำเภอเมือง, จังหวัดชลบุรี, รายงานกิจกรรมอำเภอเมือง ชลบุรี 2515 ชลบุรี, กรมศิลปากรพิมพ์, 2515, หน้า 16-18.

38

ราชกิจจานุเบกษา วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2478 เล่มที่ 52 หน้า 1651-1656.

39

สำนักงานเทศบาลเมืองชลบุรี, จังหวัดชลบุรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของเทศบาลเมืองชลบุรี พ.ศ.2523-2524 หน้า 17-19.

40

สถาบันประชากรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เอกสารเผยแพร่, 31 ธันวาคม 2524.

41

สำนักงานเทศบาลเมืองชลบุรี, จังหวัดชลบุรี, อ้างแล้ว.

.Angel
inehart

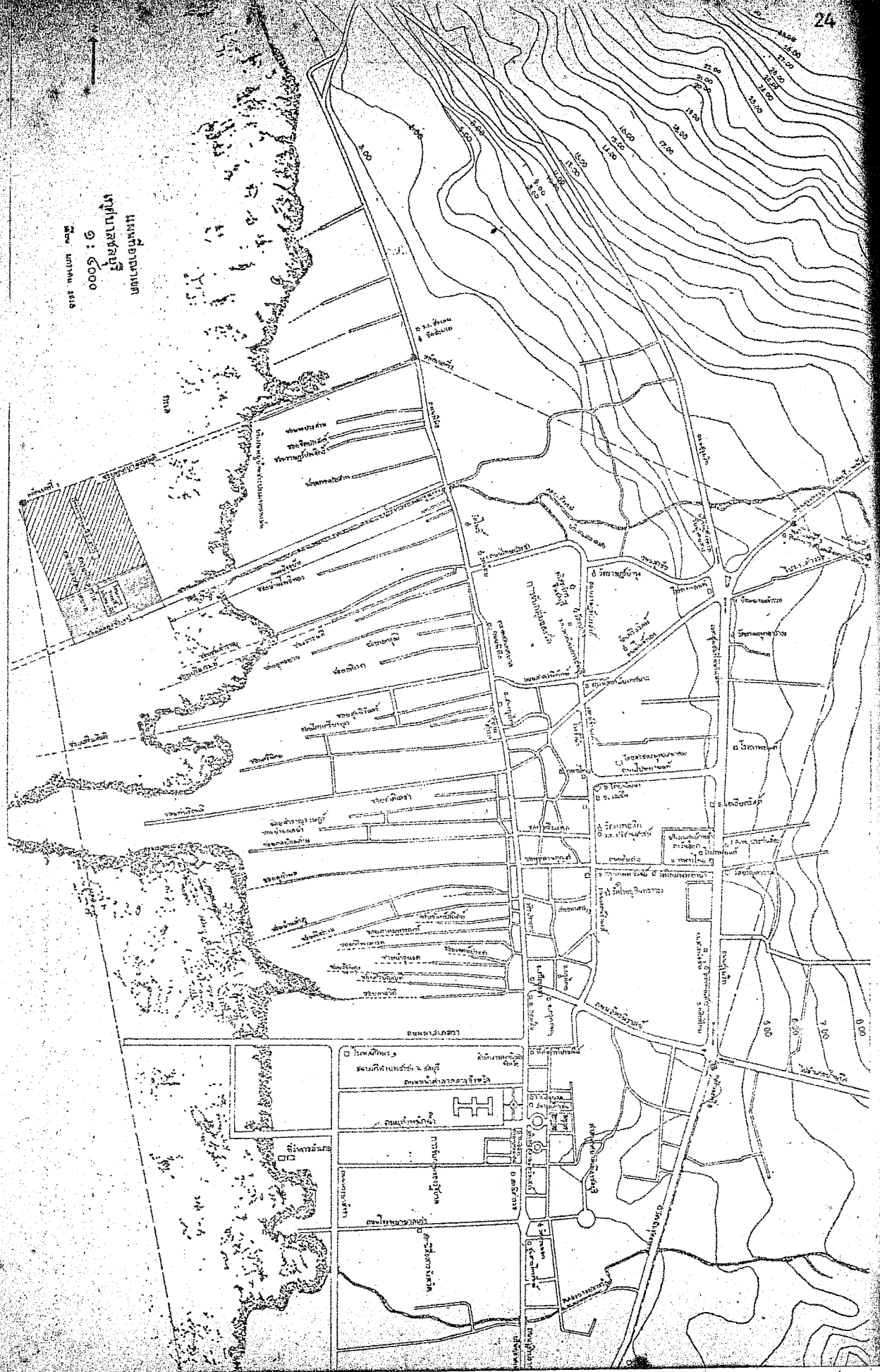
n :

ation

nk :

2513,

๐๐๐๐
 ๑ : ๕๐๐๐
 ๑๖๖๖ ๓๓๓๓ ๕๕๕๕
 ๖๖๖๖ ๗๗๗๗ ๘๘๘๘
 ๙๙๙๙



บทที่ 2

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาขบวนการกลายเป็นเมืองของเขตเทศบาลเมืองชลบุรีหรือที่จะกล่าวต่อไปคือชุมชนเมืองชลบุรี คำเน้นการศึกษาตามขั้นตอนนี้มีรายละเอียดที่สำคัญดังต่อไปนี้

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาเขตเทศบาลเมืองชลบุรี ภายในพื้นที่ 4.57 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุม 3 ตำบล คือ

1. ตำบลบางปลาสร้อย
2. ตำบลมะขามหยง และ
3. ตำบลบ้านโชน

โดยแบ่งการศึกษาขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงของเมืองออกเป็น 3 ระยะคือ

ระยะแรก ชุมชนเมืองชลบุรีก่อนปี พ.ศ. 2457

ระยะที่สอง ชุมชนเมืองชลบุรีก่อนปี พ.ศ. 2493

ระยะที่สาม ชุมชนเมืองชลบุรีในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาขบวนการกลายเป็นเมืองของเขตเทศบาลเมืองชลบุรีในระยะต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาล
2. เพื่อศึกษารูปแบบการใช้ที่ดินในเขตเมืองชลบุรีระยะต่าง ๆ
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบวิวัฒนาการของเมืองในระยะต่าง ๆ

4. เพื่อศึกษาปัจจัยสาเหตุที่ทำให้เกิดการพัฒนาเมืองชลบุรี
5. เพื่อศึกษาแนวโน้มการพัฒนาของเมืองชลบุรีในอนาคตพร้อมทั้งเสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดระบบนิเวศวิทยาเมืองชลบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จะทำให้ทราบประวัติการวิวัฒนาการของเมืองชลบุรีในระยะต่าง ๆ
2. จะทำให้ทราบการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินของเมืองชลบุรีในระยะต่าง ๆ
3. จะทำให้ทราบปัจจัยที่กำหนดการวิวัฒนาการของเมืองและรูปแบบการใช้ที่ดินในเขตเมืองชลบุรี
4. จะทำให้ทราบแนวโน้ม การขยายตัวของเมืองชลบุรีในอนาคต
5. จะเป็นการวิจัยพื้นฐานสำหรับการศึกษาขบวนการกลายเป็นเมืองต่อไป

ข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้จะใช้ข้อมูลทั้ง 2 แบบคือ

1. ข้อมูลชั้นหนึ่ง จากการสำรวจและสังเกตการณ์รูปแบบการใช้ที่ดินของเมืองชลบุรีในปัจจุบัน
2. ข้อมูลชั้นสอง จะใช้ข้อมูลชั้นสองทั้งที่เป็นเอกสารและจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เคยมองเห็นเหตุการณ์ (Eye-witness) ซึ่งน่าเชื่อถือได้ เป็นการเล่าย้อนหลัง เนื่องจากไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสังเกตการณ์ ใช้การสังเกตการณ์รูปแบบการใช้ที่ดินของเมืองชลบุรีในปัจจุบันโดยใช้การสังเกตการณ์อย่างมีระบบที่กำหนดไว้
2. การสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นพยานรู้เห็นเหตุการณ์ เป็นการสัมภาษณ์ย้อนหลัง

นิยามคำศัพท์

1. ขบวนการกลายเป็นเมือง หมายถึง การวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงของเทศบาลเมืองชลบุรีซึ่งต่อไปในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเรียกว่าเมืองชลบุรีเป็นความหมายเกี่ยวกับเทศบาลเมืองชลบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ที่ดินของภาคเอกชนและภาครัฐบาลในเขตเมืองชลบุรี
2. ปัจจัยสาเหตุ หมายถึง ตัวแปรที่ผู้วิจัยตั้งขึ้นสมมุติฐานว่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดขบวนการกลายเป็นเมือง
3. ภาคเอกชน หมายถึง กิจกรรมทุกชนิดที่ดำเนินการโดยเอกชนเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้น
4. ภาครัฐบาล หมายถึง กิจกรรมทุกชนิดที่ดำเนินการโดยรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจ หมายถึงรวมถึงกิจกรรมที่เอกชนจัดทำขึ้นเพื่อบริการสาธารณะ เช่น โรงเรียนราษฎร ภาครัฐบาลยังหมายรวมถึง สถานที่ทำพิธีกรรมทางศาสนาของคนส่วนใหญ่และชนส่วนน้อยด้วย
5. ลักษณะการใช้ที่ดิน หมายถึง การทำประโยชน์ในที่ดินและการใช้ที่ดินในลักษณะต่าง ๆ เช่น การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ร้านค้า โรงแรม เป็นต้น

ใช้
ไป
อง
าษณ
รเวลา

6. การใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย หมายถึง การใช้ที่ดินเพื่อปลูกสร้างอาคารที่พักอาศัยสำหรับเป็นที่อยู่ของครอบครัว ใดแก เรือนแถว ทองแถว บ้านสำหรับครอบครัวที่เป็นหน่วย (Single family home)

7. การใช้ที่ดินสำหรับการค้า หมายถึง การใช้ที่ดินที่มีความหนาแน่นมากในเขตศูนย์กลางเมือง ประชากรในเขตนี้จะประกอบอาชีพค้าขาย บริการและกิจการบริการเป็นส่วนใหญ่ เป็นศูนย์กลางที่ทำหน้าที่เฉพาะอย่าง เช่น ศูนย์กลางค้าปลีก การบริการขายสินค้าเฉพาะอย่าง หรือการขนส่งสินค้า เป็นคน

8. การใช้ที่ดินสำหรับการค้าปลีก หมายถึง ร้านขายของหลายชนิดรวมกัน เช่น ร้านขายของชำ

9. การใช้ที่ดินสำหรับการบริการและกิจการบริการ หมายถึง การขายอาหาร เครื่องดื่ม บาร์

10. การใช้ที่ดินสำหรับการบริการค่านที่พักอาศัย ใดแก โรงแรม หอพัก

11. การใช้ที่ดินสำหรับการขายสินค้าเฉพาะอย่าง เช่น ร้านขายรองเท้า เข็มขัด เสื้อผ้า ร้านขายของเฟอร์นิเจอร์ เป็นคน

12. การใช้ที่ดินสำหรับการบริการ เช่น กิจการเกี่ยวกับสถานบริการ น้ำมัน และ แก๊ส

13. การใช้ที่ดินสำหรับการขนส่งสินค้า ใดแก ร้านค้าที่ทำหน้าที่ขายสินค้าให้กับร้านค้าอื่น เช่น ร้านขายสุรา น้ำอัดลม รวมทั้งโกดังเก็บสินค้า

14. การใช้ที่ดินสำหรับภาครัฐบาล ใดแก การใช้ที่ดินในเขตเมืองชลบุรี ทั้งที่เป็นของภาครัฐบาลส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และโรงเรียนราษฎร อันเป็นสถานบริการสาธารณะ จุดมุ่งหมายของการใช้ที่ดินเพื่อการบริการสาธารณะ ไม่ใช่เพื่อการบริการเอกชนคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ

15. การไ้ที่ดินของภาครัฐบาดสวนกลาง ไ้แก่ การไ้ที่ดินเพื่อเป็น
ที่ตั้งของศาลจังหวัด ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ โรงพยาบาล ฯลฯ

16. การไ้ที่ดินของภาครัฐบาดสวนทองถิ่น ไ้แก่ ที่ทำการของเทศบาล
เมืองชลบุรี เป็นต้น

17. การไ้ที่ดินสำหรับภาครัฐบาด ไ้แก่ การไ้ที่ดินสำหรับการ
บริการสาธารณะ แต่ดำเนินการโดยเอกชน เช่น โรงเรียนราษฎร์ เนื่องจาก
มีจุดมุ่งหมายการไ้ที่ดินเพื่อการบริการสาธารณะไม่ใช่เพื่อบริการเอกชนกลุ่มใดหรือ
คนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ

18. การไ้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมหมายถึง การทำสิ่งใด
เพื่อให้เป็นสินค้าและบริการ หรือเป็นการประกอบกิจการอะไรก็ตาม อันทำให้ผล
ออกมามีมูลค่าเพิ่มขึ้นในทางเศรษฐกิจ

19. การไ้ที่ดินสำหรับอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ หมายถึง อุตสาหกรรมที่
ต้องใช้เงินทุนเป็นจำนวนมาก การดำเนินการจำเป็นต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้
ความสามารถดำเนินการนั้นโดยเฉพาะปกติจะต้องมีจำนวนคนงานในโรงงานเป็น
จำนวนมากด้วย ยกเว้นแต่ในอุตสาหกรรมใหญ่บางประเภทที่ใช้เครื่องจักรอัตโนมัติ
สำหรับการดำเนินงาน อาจจะทำให้มีจำนวนคนงานลดลง อุตสาหกรรมประเภทนี้
ไ้แก่ อุตสาหกรรมถลุงเหล็กกล้า เคมี ผลิตภัณฑ์ เครื่องมือจักรกล และ
อุตสาหกรรมผลิตเครื่องจักรกล เป็นต้น

20. การไ้ที่ดินสำหรับอุตสาหกรรมขนาดกลาง หมายถึง อุตสาหกรรม
ที่ใช้เงินทุนน้อยกว่าอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ แต่ยังคงใช้คนที่มีความรู้ ความ
สามารถเฉพาะตามมาดำเนินการอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมประเภทนี้จำนวนคนจะน้อย
หรือมากขึ้นอยู่กับขบวนการผลิต หรือกรรมวิธีการผลิตของอุตสาหกรรมประเภทนั้น ๆ
ว่าจะใช้ขบวนการผลิตหรือกรรมวิธีการผลิตแบบใด อุตสาหกรรมประเภทนี้ ไ้แก่

ง
บาน
นมาก
ก
ปลก
รวม
อาหาร
หอพัก
งเทา
ร
สินค้า
ลปร
ฐ
ณชน

อุตสาหกรรมประกอบรถยนต์หนึ่งหรือรถบรรทุก อุตสาหกรรมประกอบหรือผลิตเครื่องรับวิทยุ เครื่องรับโทรทัศน์ อุตสาหกรรมผลิตหรือประกอบเครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น เครื่องไฟฟ้า อุปกรณ์ไฟฟ้า อุตสาหกรรมทอผ้า และปั่นด้าย อุตสาหกรรมผลิตแผ่นเหล็กชุบสังกะสี และอุตสาหกรรมผลิตผงชูรส เป็นต้น

21. การใช้ที่ดินสำหรับอุตสาหกรรมขนาดย่อม ได้แก่ อุตสาหกรรมที่ใช้เงินลงทุนน้อย และมีคนงานน้อยกว่าอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดใหญ่ การดำเนินการไม่มีการแบ่งแรงงานเป็นแผนก ๆ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่โดยเฉพาะ คำจำกัดความของอุตสาหกรรมขนาดย่อมไม่มีเป็นที่แน่นอน แต่จะแตกต่างกันตามประเภท เวลา สถานที่และวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน อาจใช้ปัจจัยในการกำหนดขนาดอุตสาหกรรมขนาดย่อมได้ต่างกันหลายประการ เช่น จำนวนผลผลิตเบื้องต้น หรือจำนวนผลผลิตสุทธิ จำนวนเงินทุน ปริมาณพลังงานของเครื่องจักร หรือจำนวนคนงาน เป็นต้น

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ให้คำจำกัดความงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมตามความหมายของสำนักงาน ชนกิจอุตสาหกรรมขนาดย่อม (Small industries finance office) หมายถึงอุตสาหกรรมที่ดำเนินการโดยเอกชน ซึ่งมีทรัพย์สินประจำ (Fixed assets) หรือทุนจดทะเบียน (Registered capital) ไม่เกิน 2 ล้านบาท ทั้งนี้โดยการนำเอาคำจำกัดความอุตสาหกรรมย่อยที่ใช้ในอินเดียมาประยุกต์ประกอบด้วย กล่าวคือ ในประเทศอินเดีย อุตสาหกรรมขนาดย่อม หมายถึง อุตสาหกรรมที่ใช้คนงานไม่เกิน 100 คน และไม่ใช้พลังงานหรือเครื่องจักรพลังงานช่วยในการผลิต มีเงินทุนประเภททรัพย์สินประจำไม่เกิน 2 ล้านบาท

22. การใช้ที่ดินสำหรับสถาบันทางศาสนา หมายถึง การใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่ตั้งทางศาสนา หรือเป็นสถานที่เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ได้แก่ วัด โบสถ์ ศาลเจ้า สุเหร่า วัดคาทอลิก เป็นต้น

23. การใช้ที่ดินสำหรับสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หมายถึง การใช้ที่ดินที่จัด
ขึ้นเป็นส่วนสาธารณะ ได้แก่ สวนสาธารณะในเขตเทศบาล ตลาดที่พักขายหัตถ
กรรม ไร่ สวนน้ำ สนามกีฬา เป็นต้น

เรื่องรับ

ยื่น

ช

ำเนน

มของ

ขนาด

กสุทธิ

าม

พยสน

)

ขนาด

น

ื่อเป็น

า โบลถ

ขบวนการกลายเป็นเมืองของเทศบาลเมืองชลบุรี

จากการศึกษาวิวัฒนาการของชุมชนเมืองชลบุรีพบว่ามีจุดกำเนิดและการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

จุดกำเนิดเทศบาลเมืองชลบุรี

จากหลักฐานทางมานุษยวิทยา พบว่า ชุมชนเมืองชลบุรีน่าจะเป็นชุมชนเก่าแก่มากกว่า 2000 ปี หรือราว พ.ศ. 500 ปีมาแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่าเมืองชลบุรีเกิดขึ้นพร้อมกับการก้าวเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลักฐานทางมานุษยวิทยาแสดงให้เห็นว่า ชุมชนเมืองที่เป็นศูนย์กลางการปกครองมักจะอยู่ตามราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ เช่น ชุมชนเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศซีเรีย อิรัก และจอร์แดนในปัจจุบัน ที่ดินอารยธรรมนครอันรุ่งเรืองนี้ยังพบมากในบริเวณพื้นที่ประเทศอิหร่านในปัจจุบันด้วย นครยุคแรกส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมฝั่งน้ำไทกริส และยูเฟรติส (Tigris and Euphrates rivers) ชาวนครเหล่านี้มักจะสร้างสิ่งก่อสร้างใหญ่โต งดงามและยิ่งใหญ่ สร้างสถานที่ทำการของเมืองสำหรับเก็บวัตถุอันมีค่า สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ และเป็นสถานที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่ผลิตได้ นครเหล่านี้ได้สร้างระบบค่าน้ำเสียเพื่อบันทึกสัญญาและตารางทาง ๆ บนแผ่นดิน² นอกจากนี้ยังมีชุมชนอื่น ๆ ที่สร้างนครแถบหุบเขาลุ่มแม่น้ำไนล์เมื่อประมาณ 3,000 ปีก่อนคริสตวรรษ ในระยะเดียวกันนั้นก็มึนครโมเฮนโจ-ดาโร และ ฮารัปปา (Mohenjo-Daro and Harappa) เกิดขึ้นในแถบลุ่มแม่น้ำสินธุ ขณะนี้คือบริเวณประเทศปากีสถาน ในราว 1,500 ปีก่อนคริสตวรรษมีนครเกิดขึ้นในกรีซ อิตาลี และ บริเวณต่าง ๆ ในอาณาจักรโรมัน ในช่วงเวลาเดียวกับที่ในประเทศจีนเขตลุ่มแม่น้ำเหลือง (The Yellow River) ก็มีชุมชนเมืองเกิดขึ้น³ จึงนำสันนิษฐานว่า

น่าจะมีชุมชนเมืองที่เป็นศูนย์กลางการปกครองในระยะเดียวกันนี้แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ลุ่มแม่น้ำโขง และคอนโคของลุ่มแม่น้ำอิรวดี⁴ โดยมีชุมชนเมืองอื่น ๆ ตั้งอยู่รอบชุมชนเหล่านั้นทำหน้าที่เป็นเมืองบริวารและเมืองท่าชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนเมืองชลบุรีน่าจะเคยเป็นชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นเมืองบริวารและเมืองท่าของเมืองหลวงซึ่งตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงหรือแม่น้ำเจ้าพระยามาก่อน จุดกำเนิดชุมชนเมืองชลบุรีเกิดขึ้นเนื่องจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเล ทำให้เกิดชุมชนเมืองแบบชุมชนที่พึ่งเรียงขนานตามชายฝั่งทะเล⁵ ประชากรจะดำรงชีพอยู่ด้วยการทำประมงตามชายฝั่งทะเลเป็นอาชีพหลัก ในขณะที่หมู่บ้านเรียงขนานไปตามลำคลองจะดำรงชีพด้วยการทำประมงจับปลาน้ำจืดเป็นอาชีพหลัก อย่างไรก็ตามชุมชนแบบเรียงขนานไปตามลำน้ำเป็นชุมชนที่พบอยู่ในสังคมไทย โดยที่คนในชุมชนไหลลงน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งไปควย ชุมชนเมืองชลบุรีในระยะแรกน่าจะเป็นชุมชนหนาแน่นประชากรประกอบอาชีพทำประมงน้ำเค็ม และเป็นชุมชนศูนย์กลางเมืองท่าชายทะเลไปควยในขณะเดียวกัน

หลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นว่าชุมชนเมืองชลบุรีเป็นชุมชนสมัยทวารวดีคือ การค้นพบพระศิลาเกาหนาวัดพระธาตุในเมืองพระรถ⁶ เป็นพระพุทธรูปประทับบนตัวพระพนัสบดี เป็นศิลปะ ลักษณะพระพุทธรูปนาคปรกสมัยทวารวดี มีอายุเมื่อประมาณ 1,200 ปีมาแล้ว นอกจากนี้ยังขุดพบเทวรูปศิลา พระพิมพ์ และวัตถุโบราณมากมาย เป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงว่าบริเวณชุมชนเมืองชลบุรีเป็นชุมชนเก่ามาตั้งแต่สมัยทวารวดี โดยมีชุมชนเมืองใกล้เคียงกันอย่างน้อยสองเมือง คือเมืองศรีพะไลในตำบลหนองไผ่แดง อำเภอเมืองชลบุรีในปัจจุบัน และเมืองพระรถในอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรีในปัจจุบัน

ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าเมืองชลบุรีพัฒนามาเป็นเมืองสำคัญสมัยสุโขทัยจากหลักฐานการขุดพบ เครื่องสังคโลก⁷ ใคที่เมืองศรีพะไล

คำบดพ
ชั้นทอง
ดินสุ้นช
ทำหน้าที่
โคปรา
ซึ่งเลา
อยู่เสม

กลาว
4 คำ
คำบด
บางด
คำบด
ส่วน

กับค
สงส
ของ
สำคัญ
มีกา
6, c
ไทย

คำบลหนองไม้แดง ซึ่งไคแก⁸ ถวายขาม พระแก้วเหล็ก พระทองคำ ชั้นสำริด
 ชั้นทองคำ กระเบื้องลูกฟูก หม้อสำริดขนาดใหญ่ จระเข้ปูน และก้อนศิลารูปรอย
 คินสุนัขของคาพรานมูญ จากหลักฐานดังกล่าวนี้จะแสดงให้เห็นว่าชุมชนเมืองชลบุรี
 ทำหน้าที่เป็นเมืองท่าริมฝั่งทะเลอ่าวไทยฝั่งตะวันออกสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี จึง
 ได้ปรากฏในตำนานพื้นบ้านเกี่ยวกับเมืองศรีพะโล (ครายละเอียดยในเชิงอรรถที่ 8)
 ซึ่งเล่ากันว่าเคยเป็นเมืองท่าเรือและมีเรือสำเภาทัดยทางเมืองมาค้าขายติดต่อกัน
 อยู่เสมอ

สมัยอยุธยาชุมชนเมืองชลบุรีปรากฏในแผนที่ ซึ่งเป็นการบินหักหลักฐานแน่นอน
 กล่าวคือ ในแผนที่ไครภูมิโบราณสมัยอยุธยา⁹ ปรากฏชื่อตำบลสำคัญของชลบุรี
 4 ตำบล เรียงจากทิศเหนือไปสู่อุทิศใต้ คือ ตำบลบางทราย ตำบลบางปลาสร้อย
 ตำบลบางพระเรือ (ตำบลบางพระในปัจจุบัน) และตำบลบางละมุง (อำเภอ
 บางละมุงในปัจจุบัน) จากรายชื่อที่ปรากฏในแผนที่ไครภูมิโบราณสมัยอยุธยามีเพียง
 ตำบลบางปลาสร้อยเท่านั้นซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลซึ่งถือว่าเป็นชุมชนเมืองที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
 ส่วนตำบลอื่น ๆ เป็นชุมชนที่อยู่รอบเขตเมืองชลบุรี

ชุมชนเมืองชลบุรีปรากฏในคำให้การของชาวกรุงเก่าเล่าว่า เมืองชลบุรีติดต่อกับ
 กรุงศรีอยุธยาโดยการส่งส่วยไม้แดงซึ่งเป็นไม้ที่มีราคาดีในสมัยอยุธยา ป่าไม้แดงที่
 ส่งส่วยไปในสมัยนั้นอยู่ในท้องที่ตำบลหนองไม้แดง¹⁰ ตามทำเนียบศักดินาหัวเมืองออก
 ของเมืองชลบุรีจัดไว้ในชนเมืองจัตวา¹¹ ในสมัยอยุธยานับว่าเป็นเมืองรอบนอกที่ไม่
 สำคัญนัก นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้นกับเมืองชลบุรีอีก¹² กล่าวคือ
 มีการกวาดต้อนครอบครัวหญิงชายเมืองชลบุรีและเมืองจันทบุรีกลับไปยังกัมพูชาประมาณ
 6,000 - 7,000 คน ทำให้เมืองชลบุรีได้รับผลกระทบจากสงครามชายแดนระหว่าง
 ไทยกับกัมพูชา ในฐานะที่เป็นเมืองชายแดน

พระยา
 ม
 างยั้ง
 เมือง
 นเมือง
 ประมง
 ราชพิ
 ฎไป
 าง
 ราชการ
 ฎใน
 พทธรูป
 ฎอายุ
 ฎทุก
 ฎชน
 ฎ
 ฎถ
 ฎเป็น
 ฎ

ความสัมพันธ์ในเรื่องอำนาจศาลระหว่างเมืองชลบุรีกับกรุงศรีอยุธยา¹³ ถ้ามีความฟ้องร้องกัน ชาวชลบุรีจะต้องไปฟ้องร้องและตัดสินกันที่กรุงศรีอยุธยา ซึ่งทำหน้าที่เป็นเมืองหลวงศูนย์กลางการปกครอง ตามหลักการปกครองแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ส่วนชลบุรีเป็นชุมชนรอบนอกที่ไม่สำคัญเท่าใดนัก คงอยู่ในอำนาจทางการปกครองปกครองโดยเฉพาะทางการศาลกับชุมชนเมืองอยุธยา

ชุมชนเมืองชลบุรีมีหลักฐานแสดงความจริงแบบสังคมเมืองสมัยอยุธยาที่ยังหลงเหลืออยู่คือ วัดใหญ่อินทาราม¹⁴ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางศาสนาของชุมชนเมืองชลบุรีทั้งสมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบัน วัดใหญ่อินทารามเป็นวัดเก่าแก่ศิลปะแบบที่นิยมสร้างสมัยอยุธยา คือ

1. ลาคับัว พระอุโบสถโชนเป็นลูกแก้ว¹⁵
2. ภาพเขียนฝีมือช่างสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มีให้เห็นจนถึงปัจจุบันนี้ ที่มณฑลหลังพระอุโบสถ ตอนบนเขียนเป็นภาพเทพชุมนุมตัวเมืองใหญ่ เขียนแบบพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ส่วนตอนล่างเขียนเป็นภาพมารวิชัย มีพระนางศรีวิชัยควมวณม
3. ธรรมาสันถังรักปิตทองประดับประดา มีรูปสัตว์หิมพานต์จำหลักเป็น คชสีห์ ราชสีห์ และมา
4. ภาพเขียนที่ผนังในมณฑลพระพุทธรูป¹⁶
สมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์ทรงแต่งตั้งพระยาชลบุรี¹⁷ เป็นผู้รักษาเมือง เมืองชลบุรีจึงมีผู้ทำหน้าที่เป็นผู้นำที่เป็นทางการอย่างแท้จริง หน้าที่ของพระยาชลบุรีในระยะนั้นคือ รักษาบ้านเมืองคอยลาดตระเวนปราบพวกโจรสลัด รวมมือติดต่อกับผู้รักษาเมืองระยอง¹⁸ หน้าที่ดังกล่าวเป็นหน้าที่หลักสำหรับผู้นำของเมืองท่าชายทะเลในสมัยนั้น

ศักดิ์
แต่ใ
ไปร
พระ
หมม
อยู่
จะ
พระ
ใน
สมัย
แ
เส
อำ
ส
ส
แ
: :
ท
ส

เมืองชลบุรีในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชในทำเนียบ
ศักดินา เป็นเมืองชั้นจัตวานา 3,000 ผู้รักษาเมืองเป็นที่พระชลบุรี สังกัดกรมท่า
แต่ในขณะนั้นเจ้าเมืองชลบุรีเป็นพระยา คือ พระยาชลบุรี

ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โศภิตวงศ์เมืองพนัสนิคมขึ้นมา
โปรดให้เมืองชลบุรีกับเมืองฉะเชิงเทรารวมกันเป็นเมืองพนัสนิคม และให้
พระอินทราชา เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองพนัสนิคม โดยพระอินทราชา (คนสกุล
หม่อมานนท์) ชาวนครเวียงจันทร์ได้พาสมาศพรรคพวกอพยพมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร
อยู่ที่กรุงเทพฯ รัชกาลที่ 3 โปรดให้ยกไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ระหว่างเมืองชลบุรีกับ
ฉะเชิงเทราร่วมกัน ในภายหลังโปรดเกล้าให้ตั้งเป็นเมืองพนัสนิคม ดังนั้นจึงโปรดให้
พระอินทราชาเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองพนัสนิคมคนแรก

ในฐานะที่ชุมชนเมืองชลบุรีเป็นเมืองท่าชายทะเล ทำให้มีผู้นิยมเมืองชลบุรี
ในฐานะเป็นเมืองตากอากาศและเมืองพักผ่อน (Resort city) ปรากฏหลักฐาน
สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เคยเสด็จประพาสตำบลอ่างศิลา
แขวงเมืองชลบุรี เนื่องจากเป็นสถานที่ที่มีอากาศดีแบบอากาศชายทะเล ดังนั้นจึง
เสด็จประพาสหลายครั้ง ได้ทำเป็นที่เสด็จประทับแห่งหนึ่ง กับที่เขาสามมุขข้างใต้
อ่างศิลาทำเป็นพัลลภลา ในเวลาต่อมาเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ที่สมุหพระกลาโหม
สร้างที่พักอาศัยสถาน (หลังใหญ่) ขึ้นหลังหนึ่ง เจ้าพระยาทิพากรวงศ์สร้างที่พักอาศัย
สถาน (หลังเล็ก) หลังหนึ่งที่ปลายแหลม สำหรับให้คนป่วยไปรักษาตัวเป็นการกุศล
และให้ชาวต่างประเทศไปตากอากาศ ชุมชนเมืองชลบุรีจึงมีบทบาทเป็นเมือง
ท่องเที่ยวชายทะเลสำหรับคนไทยและคนต่างประเทศที่สำคัญเมืองหนึ่ง

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการสร้างระบบ
สาธารณูปโภค (Infrastructure) โดยสร้างถนนตัดต่อระหว่างกรุงเทพฯ และ

ถ้ามี
กำหนดที่
ส่วน
ารปกครอง
ช
ที่นิยม
บนี้
พระที่นั่ง
นาง
ลก
ที่เป็น
นเมือง
มาที่

ชลบุรีให้เกิดขึ้น ในสมัยนี้ได้มีการจัดการปกครองในรูปของมณฑล เขตเมืองชลบุรีเข้าไปอยู่ในมณฑลปราจีน สังคักกระทรวงมหาดไทย หลังจากนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) เกิดขึ้น เนื่องจากผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรมและยุควาอาณานิคม ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบสังคมตะวันตก โดยได้จัดแบบการปกครองแบบ "อำเภอ" ขึ้น อำเภอเมืองชลบุรีเดิมชื่อว่า อำเภอบางปลาสร้อย ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นอำเภอเมืองชลบุรี¹⁹ ทั้งอยู่ใกล้ที่ตั้งศาลากลางจังหวัด (ปัจจุบันเป็นที่ว่าการเทศบาลเมืองชลบุรี) สาเหตุที่อำเภอเมืองชลบุรีมีชื่อใหม่ว่าอำเภอบางปลาสร้อยก็เพราะว่าอยู่ใกล้กับคลองบางปลาสร้อย²⁰ การกึ่งชื่อชุมชนมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับลักษณะภูมิประเทศ ชุมชนชลบุรีมีการเปลี่ยนแปลงชุมชนด้วยปัจจัยสาเหตุหลายประการในระยะต่าง ๆ ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งการเจริญเติบโตของชุมชนเมืองชลบุรีออกเป็น 3 ระยะคือ

ระยะแรก ชุมชนเมืองชลบุรีก่อนปี พ.ศ. 2457

ระยะที่สอง ชุมชนเมืองก่อนปี พ.ศ. 2493

ระยะที่สาม ชุมชนเมืองในปัจจุบัน

การศึกษาชุมชนเมืองสองระยะคือระยะแรกและระยะที่สองใช้ข้อมูลชั้นสองทั้งที่เป็นเอกสารและจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เคยเห็นเหตุการณ์ (Eye-witness) ที่น่าเชื่อถือได้ เป็นการเล่าย้อนหลังเนื่องจากไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ผลการวิจัยจะปรากฏอยู่ในบทนี้ ส่วนลักษณะเมืองชลบุรีระยะที่สาม ผลการวิจัยจะปรากฏอยู่ในบทที่ 4 ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีรายละเอียดที่สำคัญดังต่อไปนี้

ระยะแรกเทศบาลเมืองชลบุรีก่อนปี พ.ศ. 2457

ชุมชนเมืองชลบุรีในระยะแรกเป็นหมู่บ้านชายทะเลที่คงเรียงขนานไปตามชายทะเล²¹ ตามแผนที่เรียกว่าชุมชน "บางปลาสร้อย"²² มีถนนสายหลักของชุมชนก่อนปี พ.ศ. 2457 อยู่สายเดียวคือ "ถนนวิชิตปราการ" พื้นที่ของชุมชนมีประมาณ 1 ใน 4 ของชุมชนเมืองชลบุรีปัจจุบันหรือประมาณ 1 ตารางกิโลเมตร (อยู่ในแผนที่แผนที่ 1 ประกอบ) ทิศเหนือเริ่มคนจากศาลเจ้าพอสครทอศยาวผ่านถนนวิชิตปราการ มาจนถึงทางทิศใต้คือบริเวณหน้าเรือนจำปัจจุบัน เป็นชุมชนที่มีประชาชนหนาแน่นภายในพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร บริเวณรอบนอกเป็นที่ว่างเปล่าไม่มีคนพักอาศัยอยู่ ชุมชนเมืองชลบุรีเริ่มจากชุมชนประมงน้ำเค็มเล็ก ๆ สามารถแบ่งแยกเขตการใช้ที่ดินกันต่อไปนี้คือ

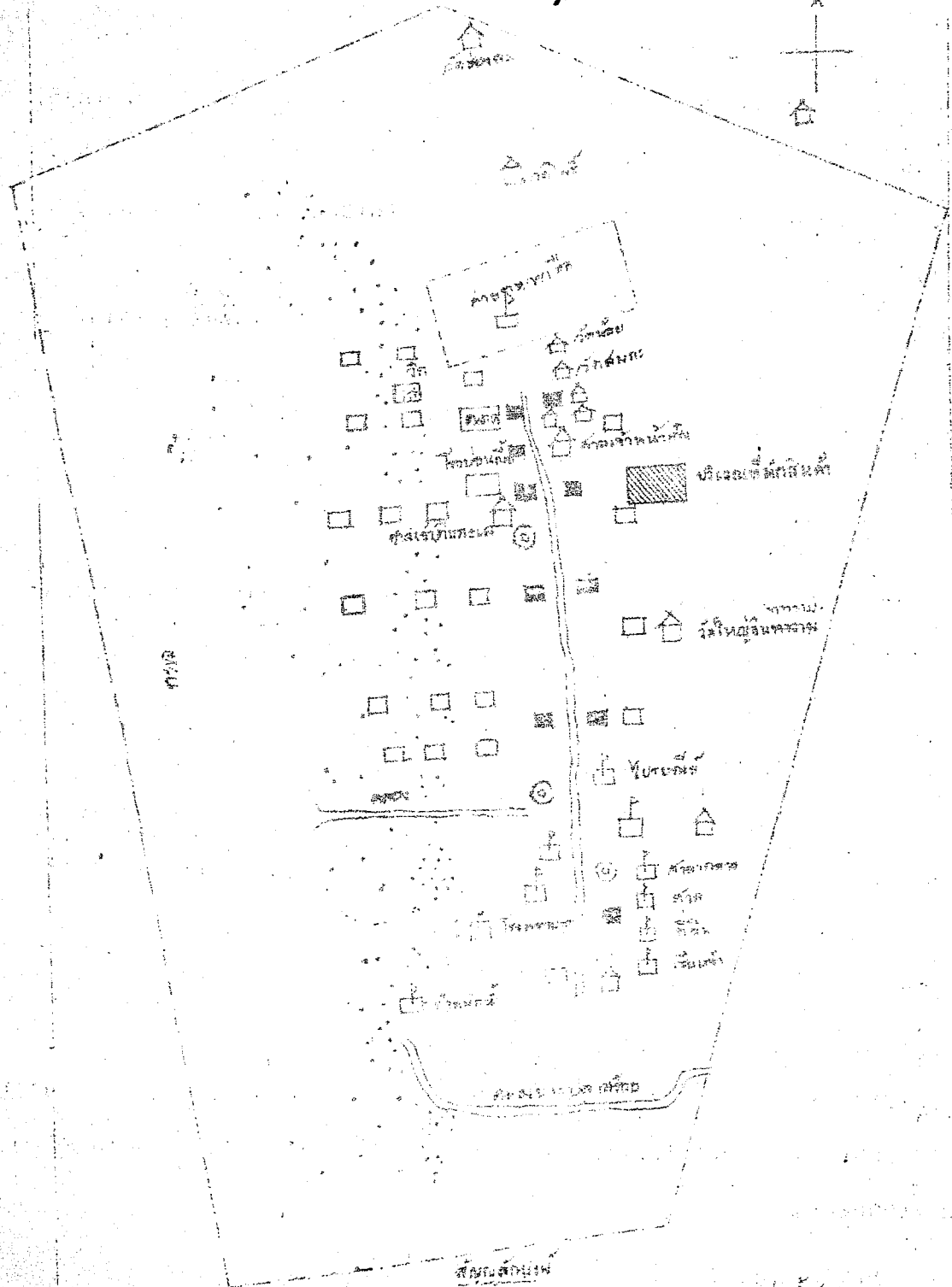
1. การใช้ที่ดินของภาคเอกชน



การใช้ที่ดินของภาคเอกชนมีลักษณะหนาแน่นจับกลุ่มอยู่บริเวณเขตชายทะเลเรียงรายไปตามแนวริมฝั่งทะเลที่คั่นเขิน การใช้ที่ดินประเภทการค้าปลีกและการค้าส่งจะรวมตัวกันอยู่บริเวณตรงข้ามฝั่งถนนกับที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นบริเวณที่น้ำทะเลท่วมไม่ถึง โดยมีรายละเอียดการใช้ที่ดินที่สำคัญดังนี้คือ



1.1 การใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย



บริเวณที่อยู่อาศัยที่เป็นบ้านพักในเขตชุมชนเมืองชลบุรีเริ่มจากหมู่บ้านชายทะเลที่คงอยู่บริเวณชายทะเลที่น้ำสามารถท่วมได้ถึงเมื่อน้ำทะเลขึ้นเต็มที่ บ้านที่อยู่อาศัยประมาณ 5 ใน 7 ส่วน ตั้งอยู่ในเขตที่น้ำทะเลท่วมถึง มีเพียง 2 ใน 7 ส่วนเท่านั้น ตั้งอยู่บนชายฝั่งริมน้ำท่วมไม่ถึงอย่างแท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณที่ตั้งเมืองชลบุรีในขณะนั้นเป็นบริเวณชายทะเลคั่นเขิน เมื่อเวลาน้ำลดจะมีชายหาดทอดยาว เป็นเหตุให้เทศบาลเมืองชลบุรีปัจจุบันได้ถมที่บริเวณฝั่งทะเลขยายพื้นที่เทศบาลออกไป สาเหตุจากจตุก่าเนิการตั้งชุมชนเมืองในส่วนที่เป็นเขตที่อยู่อาศัยของชุมชนตั้งอยู่บริเวณเขื่อน้ำคั่นชายทะเลมาก่อน

แผนที่ชุมชนเมืองโบราณ
 สมัย พ.ศ. 2464 (1911)



 บ้านพักคนงาน
 ศาลเจ้า

 บ้าน
 บ้านเจ้าเมือง

 โบราณสถาน
 ถนน

บริเวณเขตที่อยู่อาศัยจะตั้งเรียงรายเป็นเขตหนาแน่นในแถบทิศตะวันตกของถนนหลัก²³ เพื่อให้สอดคล้องกับอาชีพของคนในชุมชน คืออาชีพการทำประมงทะเล ซึ่งปกติน้ำทะเลจะท่วมเข้ามาถึงเขตที่อยู่อาศัยถึงวันละ 2 ครั้ง เมื่อเวลาน้ำทะเลขึ้นคนในชุมชนจะจับปลาน้ำเค็มหลายชนิด เช่น ปลากระบอก ถาน้ำทะเลลงก็จะจับหอยตามดินเลน นอกจากนี้ยังทำงานอาชีพประมงอื่น ๆ เช่น ทำโป๊ะ ทำอวน ทำรังเผือก เลี้ยงหอยแมลงภู่²⁴ วางจันจับปูม้า ปูทะเล และทำประมงทะเลอื่น ๆ ลักษณะการใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัยในระยะแรกจึงมีความสัมพันธ์กับอาชีพของประชากรอย่างแท้จริง

นอกจากนี้คนที่อาศัยในเขตชายทะเลยังสร้างสะพานแพททุกบ้าน²⁵ ทั้งนี้เพราะคนในชุมชนใช้ทางน้ำเป็นเส้นทางติดต่อภายในชุมชน และเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ ด้วย ปัจจัยเกี่ยวกับเส้นทางคมนาคมทางน้ำก็มีอิทธิพลต่อการตั้งชุมชนด้วย นอกเหนือจากปัจจัยเกี่ยวกับอาชีพดังกล่าวข้างต้น

ลักษณะสิ่งก่อสร้างที่อยู่อาศัยมักทำค่วยไม้และอยู่ในน้ำระยะหนึ่ง เขตที่อยู่อาศัยจะจับกลุ่มอยู่หนาแน่นบริเวณน้ำทะเลท่วมถึง เมื่อต้องการซื้อสินค้าที่จำเป็น ก็จะไปซื้อสินค้าที่บริเวณร้านค้าปลีก และค้าส่งซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่น้ำทะเลท่วมไม่ถึงหรือบริเวณทิศตะวันออกของชุมชน ในระยะต่อมาเขตที่อยู่อาศัยนี้มักจะสร้างบ้านเรือนคึก ๆ กันจนกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรมในที่สุด

1.2 การใช้ที่ดินสำหรับเขตค้าปลีกและการค้าส่ง

การใช้ที่ดินภาคเอกชนสำหรับการค้าในระยะก่อนปี พ.ศ. 2457 จะเน้นหนักในเรื่องการค้าปลีกเพื่อบริการคนในชุมชน ทั้งนี้เพราะชุมชนเมืองชลบุรีในระยะนั้นเป็นชุมชนเล็ก การซื้อของแลกเปลี่ยนสินค้ากระทำกันบริเวณตลาดสด²⁶ บริเวณตลาดสดจะเป็นสถานที่ซื้อของ แลกเปลี่ยนสินค้าประเภทสินค้าพื้นเมือง เช่น ปลาสด

ปลาเค็ม ผักสด สีน้คาประเภทเนื้อหมู ซึ่งเป็นสินค้าสำหรับการบริโภคในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนทั้งสิ้น ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนเป็นสถานที่พบปะชุมนุมทางสังคมเมื่อออกไปซื้อสินค้าคาว

นอกจากนี้บริเวณตลาดยังเป็นที่ตั้งของโรงบ่อนเบี้ย²⁷ ในระยะที่รัฐบาลยังอนุญาตให้มีการปลูกชาคั้งโรงบ่อนเบี้ยได้ โรงบ่อนเบี้ยจะอยู่บริเวณศาลเจ้าเก่งซึ่งเป็นศูนย์กลางทางศาสนาของชาวจีน โรงบ่อนเบี้ยและศาลเจ้าจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางสังคมไปค้วย นอกจากตลาดเพียงอย่างเดียว ต่อมาในระยะหลังโรงบ่อนเบี้ยจะเปลี่ยนมาเป็นโรงลิเก และเปลี่ยนเป็นร้านจำหน่ายดิน²⁸ ไม่ว่าจะ เป็นโรงบ่อนเบี้ย โรงลิเก หรือร้านค้าดินค่างก็เป็นศูนย์กลางคึงคูกประชาชนให้เข้ามาชุมนุมทั้งกลางวันและกลางคืนทั้งสิ้น

การคางของประเภทคาลี้กและคาสงของภาคเอกชน มีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางสังคม เช่น โรงบ่อนเบี้ย โรงลิเก และร้านค้าดิน ศูนย์กลางคางขายปลีกและคาสงจะมีศูนย์กลางอยู่ทางเหนือและทางทิศตะวันออกของชุมชนระยะแรก เมื่อเมืองขยายตัวมากขึ้น ศูนย์กลางของชุมชนจะคองกระจายตัวไปคางถนนสายหลัก (คืองถนนวชิรปราการ) ลงมาทางใตเรียงขนานไปกับเขตที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน การกระจายตัวร้านคาลี้กและร้านคาสงจะคองกระจายตัวไปในแนวเดียวกับเขตที่อยู่อาศัย ทั้งนี้เพราะคนในชุมชนจะเลือกซื้อสินค้าที่จำเป็นจากร้านคาลี้กในเขตของคอง และมักจะเลือกซื้อจากร้านคาลี้กที่ไกลที่สุด²⁹ เพราะคองการความสะดวกสบาย นอกจากสินค้าชนิดนั้นหาซื้อไม่ได้ จึงจะกักคองใจไปใช้บริการที่ตลาดสินค้าไกลออกไป การใช้ที่ดินสำหรับเขตคาลี้กจะคองอยู่ไกลคองกับเขตที่อยู่อาศัยเสมอควยปัจจุคัยสาเหตุคองคองลาว

การใช้ที่ดินของภาคเอกชนทางคานธุรกิจและอุตสาหกรรมอื่น ๆ ยังไม่มีเคนช้คมากนักหรือแทบไม่มีเลย เพราะเมืองชลบุรีในระยะนั้นยังเป็นเมืองขนาดเล็ก การใช้ที่ดินสำหรับศูนย์กลางการบริการธุรกิจอุตสาหกรรมมักจะเกิดขึ้นพร้อมกับการ

ขยาย
ชายดิ
เทาใ
ยังใ
พักก
ทรา
ทรา
น้ำ
น้ำ
บริ
ถา
นา
โค
กร
เ
จ
ที่
อ
บ

ขยายตัวของเมืองขนาดใหญ่เท่านั้น ชุมชนเมืองขนาดเล็กจึงมีแต่ศูนย์กลางการซื้อขายสินค้าที่จำเป็นสำหรับการบริโภคในชีวิตประจำวัน เช่น การค้าปลีกและค้าส่งเท่านั้น ธุรกิจบริการ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนสินค้าอุตสาหกรรมหรือสินค้าฟุ่มเฟือย ยังไม่จำเป็นสำหรับชุมชนขนาดเล็กมากนัก

1.3 การใช้ที่ดินสำหรับเขตพักการขนส่ง

ชุมชนเมืองชลบุรียังทำหน้าที่เป็นเขตจุดเปลี่ยนระบบการขนส่งหรือเขตพักการขนส่ง³⁰ สินค้าจากชุมชนใกล้เคียงหรือดินแดนหลังเมืองท่า เช่น น้ำตาล ทรายแดง ปลา หอย และข้าว ซึ่งเป็นสินค้าเกษตรกรรม การขนส่งน้ำตาลทรายแดงเมื่อถึงฤดูหีบอ้อย บรรดาเจ้าของโรงหีบจะจ้างเจ้าของเกวียนบรรทุกน้ำตาลทรายแดงที่หีบโคบรรทุกกระสอบกก เกวียนละ 13 กระสอบ กระสอบหนึ่งมีน้ำหนัก 60 กิโลกรัม มาส่งให้นายทุน (เกี้ยวจู้) ยังตลาดเมืองชลบุรี ซึ่งเป็นบริเวณพักสินค้าเพื่อให้ออกค้าที่มีเรือฉลอมซึ่งไปจำหน่ายที่กรุงเทพฯ และตามจังหวัดอื่น ๆ ถ้าไม่มีผู้ซื้อหรือผู้ซื้อตกลงราคากันไม่ได้ก็จัดการส่งลงเรือรถไฟไปให้ชาวแพซึ่งเป็นนายหน้าขายน้ำตาลที่กรุงเทพฯ ขนต่อไป โดยมีเรือรถไฟเดินรับส่งสินค้าและรับคนโดยสารระหว่างชลบุรีและกรุงเทพฯ 5 ลำ มีกำหนดออกจากชลบุรีมากรุงเทพฯ และกรุงเทพฯ - ชลบุรี ส่วนทางกันทุกวัน ในตอนเช้าจะมีคนมาทำงานมากมาย พวกเกวียนเมื่อได้รับค่างจ้างบรรทุกแล้ว ก็ออกเดินทางซื้อของตามที่ต้องการ นายทุนจะจัดการใหญ่ดี (จับกัง) ซึ่งเป็นชาวจีนจัดการเอาน้ำตาลลงจากเกวียน จัดการของที่ทางโรงหีบต้องการ เช่น กระสอบกก เชือกป่อ ปูนขาว ข้าวสาร และอาหารต่าง ๆ ขึ้นบรรทุกเกวียนกลับ

ชุมชนเมืองชลบุรีทำหน้าที่เป็นจุดเปลี่ยนระบบการขนส่งสินค้าเกษตรจากทางบกหรือทางเกวียน มาเป็นทางน้ำ คือ เรือฉลอมและเรือรถไฟ บริเวณจุดพักสินค้า

ก
านที่พบ
าล
าแกง
ป็น
ง
เวาจะ
ให้
ยกกลาง
ปลีก
เมื่อ
ลัก
ชุมชน
ชที่อยู
าน และ
นอกจาก
การ
หุดังกล่าว
มี
าดเล็ก
การ

มีการบริการซื้อขายสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันและมีผู้ใช้แรงงานหรือกรรมกรทำหน้าที่บริการขนถ่ายสินค้า จะเห็นว่าเมืองชลบุรีเริ่มทำหน้าที่บริการ เนื่องจากทำเลที่ตั้ง ทำให้เมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว ตามทฤษฎีจุดเปลี่ยนระบบการขนส่งในบทที่ 1

2. การใช้ที่ดินสำหรับภาครัฐบาล

การใช้ที่ดินสำหรับภาครัฐบาลจะกระจุกกระจายโดยทั่วไป เช่น ทางด้านเหนือของชุมชนคือค่ายทหารเรือ แต่ต่อมาค่ายทหารเรือได้ย้ายออกไป³¹ ทำให้การใช้ที่ดินของภาครัฐบาลมารวมตัวอยู่ทางทิศใต้ของชุมชน เช่น มีการสร้างหอทะเบียนที่ดินหลังแรก พร้อมกับป้ายนักนายทะเบียนที่ดินและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ เมื่อราว พ.ศ. 2446 สร้างตึกที่ทำการศาลจังหวัดชลบุรีแห่งแรกเมื่อ พ.ศ. 2453 แม้จะมีการย้ายที่ตั้งของที่ทำการภาครัฐบาลบาง แต่ก็มีกระจายไปอยู่บริเวณเดียวกันนี้ การใช้ที่ดินของภาครัฐบาลกลางจึงอยู่รวมกันจับกลุ่มบริเวณทางใต้ของชุมชน เพราะปัจจัยเกี่ยวกับนโยบายของภาครัฐบาล ทำให้การใช้ที่ดินสำหรับภาครัฐบาลรวมอยู่ยังศูนย์กลางเดียวกัน

นอกจากนั้นนโยบายของรัฐบาลยังกำหนดให้บริเวณศูนย์ราชการเป็นที่ตั้งของบ้านพักข้าราชการควย เช่น บ้านพักของคูวาราชการจังหวัด³² และบ้านพักข้าราชการอื่น ๆ บ้านพักข้าราชการจะเป็นปัจจัยดึงให้ภาคเอกชนที่มีฐานะเป็นคนชั้นกลางและคนชั้นสูงรวมทั้งผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่มาตั้งบ้านเรือนอยู่แถบนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อข้าราชการเหล่านั้นปลดเกษียณราชการ และมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในเมืองชลบุรีต่อไป ข้าราชการเหล่านี้ก็จะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กับบริเวณบ้านพักเดิม เนื่องจากความเคยชินกับบริเวณที่อยู่อาศัยเก่า ทำให้การใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัยของภาคเอกชนเริ่มเข้ามาแทรกอยู่กับบริเวณศูนย์ราชการของภาครัฐบาล เกิดเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยหนาแน่นในระยะต่อมา

การใช้ที่ดินสำหรับวัด หรือสถานที่สำคัญทางศาสนาจะอยู่กระจัดกระจายไป เนื่องจากภาคเอกชนเป็นผู้สร้างวัดศูนย์กลางทางศาสนาตามความพอใจและความเชื่อของตน ขึ้นอยู่กับความสะดวกหรือความต้องการของบุคคลและชุมชน ทว่าเหตุผลดังกล่าวภาคเอกชนจึงมีอิทธิพลในการสร้างศูนย์กลางทางศาสนา วัดจึงอยู่กระจัดกระจายออกไปไม่รวมกลุ่มกันเหมือนการใช้ที่ดินแบบอื่น ๆ

ศาลเจ้าซึ่งเป็นสถานประกอบพิธีตามความเชื่อของคนที่มีเชื้อสายชาวจีน มักจะตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางทางเศรษฐกิจมากกว่าวัดในพุทธศาสนา ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลที่ว่า คนเชื้อสายชาวจีนมักจะตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในเขตธุรกิจของชุมชนให้สอดคล้องกับอาชีพค้าขายหรือเป็นผู้ประกอบการในระบบเศรษฐกิจของไทย³³ ปัจจุบันดังกล่าวทำให้ชาวจีนมักสร้างสถานที่สำคัญทางศาสนา เพื่อประกอบพิธีทางศาสนามตามความเชื่อของตน สาเหตุทางานเชื่อชาติชาวจีนซึ่งนิยมประกอบอาชีพค้าขายในเขตเมืองมีความสัมพันธ์กับที่ตั้งของศูนย์กลางทางศาสนาและมักจะตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางชุมชนธุรกิจด้วย ส่วนวัดทางศาสนาพุทธ และศาสนาอื่น ๆ กระจายอยู่ทั่วไปไม่มีแบบแผนอย่างแน่นอน

ยังไม่มีการใช้ที่ดินสำหรับรัฐวิสาหกิจ และภาครัฐบาลท้องถิ่น เนื่องจากชุมชนยังมีขนาดเล็กหรือยังไม่เป็นชุมชนเมืองอย่างแท้จริง³⁴

ชุมชนเมืองชลบุรีระยะก่อน พ.ศ. 2457 มีจุดกำเนิดชุมชนบริเวณทิศเหนือของชุมชน เป็นชุมชนเล็ก มีประชากรน้อย การใช้ที่ดินของชุมชนมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ

1. การใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย จับกลุ่มกันอยู่ทางทิศตะวันตกของชุมชนบริเวณนำทะเลทวมถึง
2. การใช้ที่ดินสำหรับเขตกาปลีกและคาสง จะอยู่บริเวณศูนย์กลางของชุมชนกระจายทั่วไปตามถนนวิรุฬหาราการ บริเวณนำทะเลทวมไม่ถึง ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกของชุมชน

มักทำ
จากทำเล
บนสูงใน

ทาง
ทำให้
งหอ
เมื่อ
2453
มเดียวกัน
ชุมชน
รัฐบาล

ที่ตั้งของ
นพัก
เป็นคนชั้น
ยเฉพาะ
อยู่ในเมือง
ม เนื่อง
ยของภาค
ชุมชนที่อยู่

3. การใช้ที่ดินสำหรับเขต "พักการขนส่ง" เพื่อเปลี่ยนระบบการขนส่ง จากทางบก (ทางเกวียน) มาเป็นทางน้ำ (ทางเรือกลไฟหรือเรือฉลอม) อยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองซึ่งเป็นบริเวณน้ำทะเลท่วมไม่ถึง

4. การใช้ที่ดินสำหรับภาครัฐบาลกลาง จับกลุ่มอยู่ทางทิศใต้ของชุมชน และมีบางสวนอยู่ทางทิศเหนือของชุมชน (ค้ายทหารเรือ)

5. การใช้ที่ดินสำหรับศูนย์กลางทางศาสนา แบ่งเป็น

5.1 วัดในศาสนาพุทธ ตั้งอยู่กระจัดกระจายไม่มีรูปแบบที่แน่นอน แต่มักจะอยู่บริเวณที่น้ำทะเลท่วมไม่ถึง

5.2 ศูนย์กลางทางศาสนาของคนจีน (ศาลเจ้าหน้าแกงและศาลเจ้ากินทะเล) ตั้งอยู่ศูนย์กลางเขตคาปลีกและคาส่งซึ่งเป็นชุมชนของกลุ่มผู้มีเชื้อสายชาวจีน

ระยะที่สอง เทศบาลเมืองชลบุรีก่อน พ.ศ. 2493

การใช้ที่ดินของชุมชนระยะก่อนปี พ.ศ. 2493 มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเนื่องจากภาครัฐบาล คือ ทหารเรือย้ายออกไปจากเขตชุมชนเมืองชลบุรี ทำให้เขตเมืองทางทิศเหนือขยายตัวออกไปอย่างเต็มที่ ส่วนทางทิศใต้ของเขตเมืองภาครัฐบาลใช้พื้นที่ทางคานไต่เป็นเขตศูนย์ราชการ ที่ทำการของภาครัฐบาลจับกลุ่มกันอยู่บริเวณนี้

ชาวจีนยังจับกลุ่มกันประกอบอาชีพค้าขายอยู่บริเวณศูนย์กลางของชุมชน ทำให้มีการสร้างตลาดขนาดใหญ่³⁵ ในบริเวณชุมชนคนเชื้อสายชาวจีน ตลาดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจและสังคม ตลาดรานคาเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดเมืองมากที่สุด³⁶ เมื่อมีตลาดเพิ่มขึ้น ชุมชนเมืองก็ขยายตัวมากขึ้น มีประชากรหนาแน่นมากขึ้น

เป็น
ที่
ดิน
ข
ประ
ของ
มี
จำ
กระ
ภา
ของ
เม
เป
ณ
เน
ร
โ
(
จ
จ

บทบาทการขนส่งทางบกมีความสำคัญแทนที่การขนส่งทางน้ำตั้งแต่ พ.ศ. 2476 เป็นต้นไป ทำให้ชุมชนเมืองชลบุรีเลิกทำหน้าที่เป็นเขตพักการขนส่งอีกต่อไป การใช้ที่ดินของเขตเมืองชลบุรีระยะก่อนปี พ.ศ. 2493 มีลักษณะดังนี้คือ (ดูแผนที่แผ่นที่ 2 ประกอบ)

1. การใช้ที่ดินสำหรับภาคเอกชน

1.1 การใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย

การใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัยยังคงจับกลุ่มกันอยู่บริเวณทางทิศตะวันตกของเมือง เนื่องจากยังไม่มี การเปลี่ยนแปลงลักษณะการประกอบอาชีพ การที่ชุมชนมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้การใช้ที่ดินสำหรับเขตที่อยู่อาศัยมีความหนาแน่นกระจายตัวไปยังแนวริมฝั่งทะเล ตามถนนสายหลักทางทิศตะวันตกของเมือง เมื่อภาครัฐบาลขยายค่ายทหารเรือออกไป³⁷ ทำให้เขตที่อยู่อาศัยกระจายตัวไปทางทิศเหนือของเขตเมืองมากขึ้น

เขตที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ปลูกสร้างด้วยไม้ โดยเฉพาะทางคานทิศเหนือของเมือง จะมีลักษณะค่อนข้างเป็นสลับ เพราะมีบ้านปลูกติดกัน บริเวณนี้ต่อมาจะกลายเป็นชุมชนแออัดในที่สุด

เมื่อ ปี พ.ศ. 2476 ได้เริ่มมีการซ่อมแซม ปรับปรุงเบ็ดเตล็ดสะพานไม้มาเป็นถนนคอนกรีตทำควยปูนซีเมนต์³⁸ การคมนาคมทางบกเริ่มมีความสะดวกสบายมากขึ้น เนื่องจากมีรถลากหรือรถเจ๊กบริการรับส่งผู้โดยสารในเขตที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังมีรถสามล้อชนิดพวงข้าง การสร้างถนนแทนสะพานไม้กระทำกันต่อเนื่องมา จนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 และกรณีพิพาทระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส เรื่องเมืองพระตะบอง (ตะบอง) และนครจำปาศักดิ์ ทำให้ชาวักตฤคิยสำหรับใช้ทำปูนซีเมนต์ บางอย่างซึ่งจะคงส่งมาจากต่างประเทศ จึงต้องหยุดชะงักการสร้างถนนไวจนถึง พ.ศ. 2493³⁹ จึงเริ่มมีการสร้างต่อไป

ขนส่ง
ยูทาง

มชน

นอน

ผู้มี

ลคขึ้น

ให้เขต

ครรัฐบาล
ยูบริเวณนี้

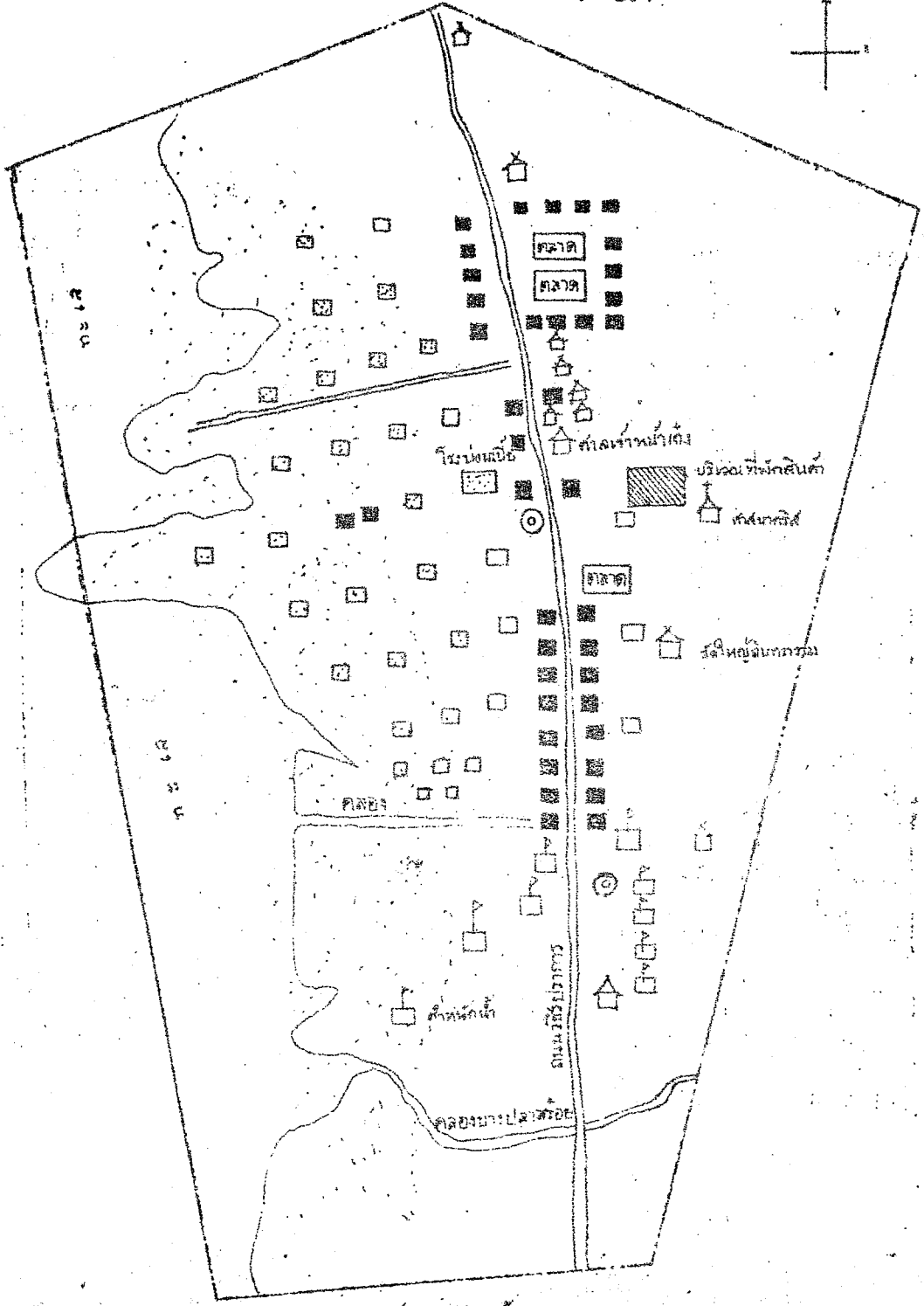
ชน

ดทำ

ัดเมือง

หนาแน่น

แผนที่ชุมชนเทศบาลสงขลา ก่อนพ.ศ. 2493.
(1950)



สัญลักษณ์

การสร้างถนนบนสะพานคอนกรีต คือสะพานสำราญราษฎร์ เป็นสายแรก เป็นปัจจัยสาเหตุทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการคมนาคมขนส่งภายในจากการขนส่งทางน้ำหรือใช้แรงงานคนมาเป็นการขนส่งทางบก โดยใช้รถลาก รถสามล้อ รถไถ บรรทุกคนและสินค้าแทน

เมื่อการคมนาคมติดต่อกภายในมีความสะดวกสบายขึ้น การใช้ที่ดินสำหรับเขตที่อยู่อาศัยได้ขยายตัวมาทางทิศใต้ของเมืองปะปนกับการใช้ที่ดินของภาคีรัฐบาลมากขึ้น

1.2 การใช้ที่ดินสำหรับเขตค้าปลีกและกรรกาสง

เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้น ร้านค้าปลีกและร้านค้าสงก็มีมากขึ้นให้สัมพันธ์กับอัตราเพิ่มของประชากร ในระยะหลังจากปี พ.ศ. 2476 มีตลาดสด 2 แห่ง⁴⁰ ขณะที่ระยะแรกมีตลาดเพียงแห่งเดียว

ตลาดร้านค้าปลีกเริ่มเกิดขึ้นหนาแน่นตามแนวถนนสายหลักหรือถนนวิจิตรปราการ อันเป็นจุดกำเนิดของเมืองเก่า เขตค้าปลีกและค้าสงยังคงจับกลุ่มกันหนาแน่นอยู่บริเวณทิศตะวันออกของถนนวิจิตรปราการ เพื่อบริการคนในเขตที่อยู่อาศัยบริเวณทิศตะวันตก ทิศเหนือและทิศใต้ของเมือง นอกจากตลาดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นแล้ว จำนวนห้องแถวก็มีเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามแนวถนนวิจิตรปราการ

บริเวณเขตที่พักการขนส่งยังมีบทบาทสำคัญจนถึงปี พ.ศ. 2465⁴¹ ได้เริ่มมีรถรับส่งคนโดยสารรถยนต์ระยะสั้นสายแรก คือ สายชลบุรี - พันสีนคม บนเส้นทางถนนดิน ในปี พ.ศ. 2474⁴² รัฐบาลเริ่มให้สัมปทานบริษัทขนส่งนำรถโดยสารระหว่างจังหวัดชลบุรี - ฉะเชิงเทรา ปี พ.ศ. 2476 สร้างถนนสุขุมวิท ช่วงระหว่าง ชลบุรี - สักทิม⁴³ ปี พ.ศ. 2492 สร้างสะพานเทพหัสดิน⁴⁴ ข้ามแม่น้ำบางปะกงเชื่อมเส้นทางถนนสุขุมวิทระหว่างชลบุรีกับกรุงเทพฯ ทำให้การขนส่งทางน้ำ

ระหว่างกรุงเทพฯ กับชลบุรีโดยใช้เรือรถไฟและเรือฉลอมทะเลหมกความสำคัญไป การขนส่งระหว่างเมืองชลบุรีซึ่งทำหน้าที่เป็นจุดเปลี่ยนระบบการขนส่งกับดินแดนหลังเมืองท่า⁴⁵ เช่น เมืองพนัสนิคม ก็หมกความสำคัญลง บทบาทของเมืองในฐานะ เป็นเมืองพักสินค้าเพื่อเป็นจุดเปลี่ยนระบบการขนส่งทางบกมา เป็นทางน้ำทั้งหมดไป

การที่ภาครัฐบาลเริ่มสร้างระบบการคมนาคมขนส่งทางบกในระยะต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อรูปแบบการใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัยด้วยกล่าวคือ เมื่อเรือรถไฟ เรือฉลอมทะเล และเรือที่เดินรับส่งคนตามตำบลเล็กกิจการ การสร้างบ้านในทะเลก็หยุดชงักลง ประชากรในเขตชุมชนเมืองชลบุรีก็เริ่มหันมาสร้างบ้านบนบกแทน เพื่อให้ออกคล่องกับระบบการคมนาคมขนส่งที่สะดวกที่สุด

2. การใช้ที่ดินสำหรับภาครัฐบาล

ภาครัฐบาลได้เริ่มจับกลุ่มกันหนาแน่นทางด้านทิศใต้ของชุมชนมากขึ้น เมื่อมีการขยายทหารเรือออกไป ภาคเอกชนได้เข้ามาแทนที่ในเขตทางทิศเหนือทั้งหมด กลายเป็นเขตของภาคเอกชนอย่างแท้จริง เมื่อเปรียบเทียบการใช้ที่ดินในระยะนี้ จะเห็นว่า การใช้ที่ดินของภาครัฐบาลขยายตัวช้ากว่าการใช้ที่ดินของภาคเอกชนมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าภาครัฐบาลยังไม่มึนโยบายขยายที่ทำการของภาครัฐบาลในขณะนั้น ปัญหาประชกรนั้นไม่เป็นปัญหาสำคัญที่รัฐบาลจะหยิบยกขึ้นพิจารณาเพื่อประกอบการขยายที่ทำการของภาครัฐบาล หรืออีกนัยหนึ่งรัฐบาลยังไม่เห็นความจำเป็นที่จะเพิ่มที่ทำการของภาครัฐบาล มีผู้ศึกษาพบว่า⁴⁶ อัตราการเพิ่มของประชากรของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2462 ร้อยละ 1.4 ในปี พ.ศ. 2472 อัตราเพิ่มประชากรร้อยละ 2.3 นับว่าเป็นอัตราเพิ่มที่ไม่สูงมากนัก ด้วยปัจจัยสาเหตุดังกล่าว ทำให้ภาครัฐบาลไม่สนใจขยายที่ทำการภาครัฐบาลส่วนกลางมากนัก

ใหญ่
คอง
ราช
นี้มี
วันที่
ออก
การ
(ท
นา
ขอ
เป
ที่
ใ
ใ
เ
สุ
ใ
เ

ภาครัฐบาลท้องถิ่นหรือการจัดปกครองแบบเทศบาลตามพระราชบัญญัติกำหนด
 ใหญ่ข้าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งสมาชิกเทศบาลขึ้นดำเนินการก่อนมีกำหนด 1 ปี
 คอจากนั้นจึงให้ราษฎรเลือกตั้ง พระยาศรีมหาเกษตร (ชวน สมุทธานนท์) ผู้ว่า
 ราชการชลบุรีในขณะนั้นจึงแต่งตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองชลบุรีขึ้น 18 คน ในจำนวน
 นี้มีสตรีรวมอยู่ด้วย 2 คน⁴⁷ และได้ทำพิธีเปิดเทศบาลเมืองชลบุรีขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ
 วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2478 โดยใช้สถานที่ซึ่งทางราชการสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่
 ออกสลากกินแบ่งของจังหวัดชลบุรีเป็นที่ตั้งศาลาเทศบาลเมืองชลบุรี ตั้งอยู่บริเวณศูนย์
 ราชการทางทิศใต้ของชุมชนติดกับโรงเรียนอนุบาล และแต่งตั้งให้หลวงชำระ ฐะราษฎร
 (ทองอยู่ กณะกาศัย) เป็นนายกเทศบาลเมืองชลบุรีเป็นคนแรก และแต่งตั้งให้
 นายสรอย จันทิระ กับ นายสุรัชย์ คัมภีรญาณนนท์ เป็นเทศมนตรี รับโอนเอากิจการ
 ของสภาภิบาลเมืองชลบุรีทั้งหมดมาเป็นของเทศบาล มีโรงไฟฟ้า โรงพยาบาล
 เป็นต้น การใช้ที่ดินสำหรับภาครัฐบาลท้องถิ่นจึงเริ่มมีขึ้นพร้อมกับระบบการสาธารณสุขโลก
 ที่จำเป็นในเขตเมือง เช่น ไฟฟ้าเกิดขึ้น

ภาครัฐบาลที่เป็นวิเทศศูนย์กลางทางศาสนายังคงมีรูปแบบการจัดกระจายเหมือน
 เดิมโดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดในศาสนาพุทธและคริสต์ศาสนา กระจายตัวอยู่รอบนอกของ
 เขตชุมชนเมืองโดยทั่วไป

การใช้ที่ดินของชุมชนเมืองชลบุรีระยะก่อนปี พ.ศ. 2493 ยังคงเป็นชุมชน
 เมืองขนาดเล็ก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบการคมนาคมขนส่งภายในและภายนอก
 ชุมชน ทำให้เมืองชลบุรีเปลี่ยนรูปแบบการใช้ที่ดินสำหรับเขตที่อยู่อาศัยจากการปลูกบ้าน
 ในเขตชายเลนฝั่งทะเลที่นำท่วมถึงมาเป็นปลูกบ้านบนบก และไม่ทำหนาที่เป็นเมืองจุด
 เปลี่ยนระบบการขนส่งอีกต่อไป

ไป
 หลัง
 านะ
 ไป
 ง ๆ
 เรือ
 ะเล็ก
 เพื่อ

เมื่อ
 วมทั้งหมด
 ะนี้จะ
 ่า ทั้งนี้
 ะนั้น
 าร
 ะเพิ่ม

ังกล่าว

เชิงอรอด

¹ กระจายละเอียดในหนังสือของ ศรี อมาตยกุล, ประวัติเมืองโบราณคดีสมัยทวารวดี.
โรงพิมพ์ไทยพาณิชย์การ, พระนคร, พ.ศ. 2504

² Martha Lamberg - Karlovskv, "An Early City in Iran,"
Cities : Their Origin, Growth and Human Impact San Francisco :
W.H. Freeman and Co., 1973, pp. 28 - 37

³ Robert A. Wilson and David A. Schulz, Urban Sociology
Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice - Hall, Inc., 1978,
pp. 24 - 28

⁴ กระจายละเอียดใน ยอร์ช เซเดส์, ชนชาติต่าง ๆ ในแหลมอินโดจีน ปัญหา
บริสุทธิ แผล ไทยวัฒนาพานิช, กรุงเทพฯ, พ.ศ. 2521, โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน้าที่ 2
หน้า 45 - 51

⁵ Carle C. Zimmerman, Siam Rural Economic Survey 1930 -
1931 The Bangkok Time Press Ltd., 1931, pp. 15 - 16

⁶ ศรี อมาตยกุล สันนิษฐานว่า เมืองพระรถเป็นเมืองที่มีอาณาเขตอยู่บริเวณเมือง
พนัสนิคมในปัจจุบัน เมืองพระรถเป็นเมืองที่อยู่ในยุคสมัยเดียวกับเมืองศรีพะโล่ ปัจจุบันอยู่ที่
ตำบลหนองไม้แก อําเภอเมือง ชลบุรี

นอกจากนี้ยังมีนิยายปร่าปร่า หรือนิทานชาวบ้าน (Folklore) เกี่ยวกับเมือง
ศรีพะโล่ หรือศรีรัฐพะโล่ เล่าเรื่องราวเมืองศรีพะโล่เป็นเมืองท่าเรือ เรือสำเภาท่าง
เมืองแกเรือมาค้าขายติดคอกอยู่เสมอ แต่พวกเรือสำเภามักถูกศรีรัฐพะโล่เจ้าเมืองคดโกง
จนร่ำรวย เกือบบรรทุกทรัพย์สมบัติของศรีรัฐพะโล่เดินผ่านเขาขางพระบาทจำลอง
บางทรายจนเขาขาด เรียกว่า "คอกเขาขาด" นิทานชาวบ้านเรียกเมืองพะโล่

มีการเล่าเรื่องคล้ายกับเรื่องในสมัยปัญญาชาตก แสดงให้เห็นว่านอกจากชุมชนเมืองชลบุรี และยังมีเมืองนาลายฝั่งทะเลร่วมสมัยอีกสองเมืองคือ เมืองพระรถกับเมืองศรีพะโล

2500

⁷ พลเรือตรี วิเชียร สังกรชนกิจ, "การค้นพบสมบัติใต้ทะเลบริเวณอ่าวไทย," วารสารสังคมศาสตร์, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน หน้า 42-51.

พ.ศ.

⁸ พบที่เมืองศรีพะโล สันนิษฐานว่าเป็นถ้ำขามสังกโลก สมัยสุโขทัย ปัจจุบันมีการค้นพบซากเรือใต้น้ำที่บริเวณเขตจังหวัดชลบุรี คือ บริเวณเกาะสี่ข้าง 2 ลำค้วย

มาก

เสด็จ

ให้ส

แล้ว

ขอ

⁹ ใน พระราชพงศาวดารสมัยกรุงศรีอยุธยา, พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงชำระเรียบเรียง ประชุมพงศาวดาร ภาค 64 หน้า 7.

¹⁰ ตำบลหนองไม้แดง อยู่ในอำเภอเมืองชลบุรีในปัจจุบัน ชื่อตำบลคงจะได้อิทธิมาจากการที่มีไม้แดงมากจนสามารถส่งส่วยไปใ้นครหลวงคือกรุงศรีอยุธยา เป็นหลักฐานที่แน่ชัดยืนยันได้ว่าเป็นเมืองหนึ่งสมัยอยุธยา

อีก

¹¹ ในทำเนียบศักดินาหัวเมือง ที่ตราขึ้นในมหาศักราช 1298 (พ.ศ. 1919) ในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว)

อ

น

¹² ในระหว่าง พ.ศ. 1927-1929 รัชกาลสมเด็จพระรามาเมศวร เมืองพระยาแก้วพูชา (พระยาละแวก) ได้ยกทัพเข้ามาถึงเมืองชลบุรี

¹³ กฎหมายตราสามดวงว่าค้วย "พระราชกำหนดคยที่ 16" บัญญัติว่า ถ้ามีความฟ้องร้องกัน และตัดสินกันที่อยุธยา ก็ต้องเรียกค่าเช่าเดิน 4.50 บาท ถ้าหากว่าต้องไขพยานต้องเรียกค่าเดินเขษิณ 4.50 บาทค้วย.

14 ^{ชิน} ^{อยู่ที่}, โบราณวัตถุสถานทั่วราชอาณาจักร, พระนคร, กรมศิลปากร, 2500, หน้า 21-22.

15 ^{ปริศนา} ^{ศรีชลาลัย}, ชลบุรีภาคต้น, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ.2453, หน้า 4.

16 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเสด็จมาทอดพระเนตรที่วัดว่า "นี้มีงามมากอย่าให้ใครซ่อมแซมเป็นอันขาด" สันนิษฐานว่า ในสมัยอยุธยาพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งเสด็จประพาสมาประทับแรมที่ตำบลนี้ทรงทอดพระเนตรเห็นภูมิประเทศงดงาม จึงโปรดให้สร้างวัดขึ้นที่เชิงเขา วัดนี้มีบันไดแก้วจากเชิงเขาขึ้นไปจนถึงวิหารซึ่งอยู่บนไหล่เขาแล้วทำต่อไปจนถึงมณฑปพระพุทธรูปในปัจจุบันไม่มีเหลืออยู่แล้ว ที่เหลืออยู่ในเวลานี้เป็นของซ่อมแซมสร้างใหม่ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์.

17 พระยาชลบุรีบุตร์เจ้าพระยาจักรี (หมุด) ต้นสกุล สมุทธานนท์ สมุหนายก อัครมหาเสนาบดีคนแรกสมัยกรุงธนบุรี

18 พระยาชลบุรีนี้เคยพบกับองค์ของสี่อ (พระเจ้าเวียงต๋นนาม ยาลองที่เกาะกระเปือ) องค์เวียงสี่อขอฝากตัวเป็นบุตรบุญธรรม พระยาชลบุรีจึงนำมาเฝ้าสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ณ กรุงเทพฯ.

19 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 55 วันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2481 หน้า 660.

20 ^{ปริศนา} ^{ศรีชลาลัย} แหล่งเดียวกัน, หน้า 15.

21 ^{ข้อมูลส่วนใหญ่} ^{นำมาจากบทความของ} ^{สุบิน สืบสงสน,} "เรื่องเมืองบางปลาสร้อย หรือเมืองชลบุรี" อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายวิชัย อนุภาค กรุงเทพมหานคร, ห้างหุ้นส่วนจำกัดอุดมศึกษา, 2519, หน้า 9-38.

22 คนจีนเรียกว่า "มั่งกะสวย" เพราะเป็นคนเชื้อสายจีนอาศัยอยู่ในเขตชุมชนเมืองมาก เพื่อตั้งร้านค้าขายและประกอบอาชีพอื่น ๆ ในเมือง ในขณะที่คนไทยซึ่งอาศัยในชุมชนเดียวกันประกอบอาชีพการประมงน้ำเค็ม

23 ถนนนี้ต่อมาชื่อ ถนนวชิรปราการ.

24 ปัจจุบันการเลี้ยงหอยแมลงภู่อย้ายมาอยู่แถวอ่างศิลา เมื่อชุมชนเมืองชลบุรีไม่เป็นที่ทำประมงทะเลอีกต่อไป และบรรยายละเอียดในรายงานการวิจัยเรื่อง "ลักษณะบางประการของหมู่บ้านชายเลนในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี" โดย ฉัตรชัย เศษและคณะ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน 2525.

25 ต่อมาเมื่อมีการสร้างถนนใช้รถยนต์แทนก็เปลี่ยนชื่อสะพานมาเป็นถนน ซอย เช่น สะพาน 1 เปลี่ยนเป็นราชวิถี สะพาน 2 เปลี่ยนเป็น ศรีบุญญิตี เป็นต้น

26 ตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามซอยศรีนิคมปัจจุบัน

27 โรงบ่อนเบี้ย หมายถึง สถานที่เล่นการพนันใช้เบี้ยแทนเงินในการเล่น

28 รัฐบาลประกาศห้ามการสูบฝิ่นและการมีโรงยาฝิ่น เมื่อ ปี พ.ศ.2501 ทำให้ร้านขายฝิ่นถูกห้ามไม่ให้ขายฝิ่นอีกต่อไป

29

J.C. Belcher, "Service Relationship of Farmers in Lincoln Ohlahoma," Ohlahoma Agriculture Station Bulletin, 1964, PP.383-392.

30 บริเวณที่ว่าง เช่น วัดกลาง วัดกำแพง หน้าและหลังศาลเจ้ากวน ที่ว่าง บริเวณตรอกโรงหมู และอื่น ๆ ต่อไปทางใต้

31 ขยายออกไปตั้งที่ตำบลบางพระ และตำบลสี่คี่บตามลำดับ

32 ต่อมายานพักผู้ว่าราชการจังหวัดย้ายไปอยู่บริเวณใกล้เคียงเมื่อ พ.ศ. 2505 เพราะต้องการใช้บ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นพระวิหารพระพุทธสิหิงส์.

33 สาเหตุที่คนจีนเป็นผู้ประกอบการในระบบเศรษฐกิจรายละเอียดยใน "รายงานพิเศษ คนจีนผู้ประกอบการในระบบเศรษฐกิจของไทย," สยามรัฐ สัปดาห์วิจารณ์, ปีที่ 30 ฉบับที่ 7 วันอาทิตย์ที่ 7 สิงหาคม 2526, หน้า 20-23.

34 การจัดตั้งการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีเหตุผลตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติกา
ยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาล

35 หมายถึงตลาดทรัพย์สินทางค่านเหนือ และตลาดบริหารทางค่านใต้

36 H.B. Bracey, "A Rural Component of Centrality, Applies to Six Southern Country of United Kingdom," Economic Geography, 1958, PP.33-50.

37 การศึกษาของนิสิตวิชาเอกสังคมศึกษาเรื่อง ขบวนการการเป็นเมืองของชุมชนเมืองอุบลราชธานี, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน พ.ศ. 2519 หน้า 38 ก็พบว่าสาเหตุที่เมืองอุบลราชธานีไม่สามารถขยายตัวไปได้เต็มที่ เพราะภาครัฐบาลได้คัดสรรใจที่ดินบางส่วนในเขตเมืองท่าสนามบิน สนามบินเป็นปัจจัยสาเหตุที่สำคัญทำให้เมืองอุบลราชธานีไม่ขยายตัวออกไป

จน
ถึงอาศัย

ลบุรีไม่
"ลักษณะ

สน

เช่น

ทำให้

192.

38 เมื่อราว พ.ศ.2476 หลวงบำรุงราชนิยม (สมุห: สิงคาลวณิช) ได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสะพานจีน (สำราญราษฎร์) จากสะพานไม้กระดานมาเป็นถนนคอนกรีต ทำด้วยปูนซีเมนต์ที่ทำขึ้นเองแทนเป็นครั้งแรก ถนนสะพานสำราญราษฎร์มีความกว้าง 2.20 เมตร เป็นถนนสะพานสายแรกที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการขนส่งภายในขึ้น

39 ในปี พ.ศ.2493 ทางเทศบาลได้สนับสนุนการสร้างสะพานโดยเทศบาลเป็นผู้ ออกค่าแรงเป็นการร่วมมือระหว่างรัฐบาลท้องถิ่นกับภาคเอกชน สนับสนุนการจัดระบบการขนส่งคมนาคมทางบกให้สะดวกสบายมากขึ้น)

40 คือตลาดพระคลังข้างที่หรือตลาดคนสร้างในปี พ.ศ.2455 ตรงที่ตั้งกองทหารเรือเค็ม เป็นตลาดที่สร้างขึ้นแทนตลาดเก่าซึ่งเคยตั้งอยู่ที่หน้าทำการธนาคารมณฑลต้องล้มเลิกไปในเวลาต่อมา และตลาดบุรีบริบาลหรือตลาดกลาง สร้างในปี พ.ศ.2478 โดยหลวงบุรีบริบาล (เสียง อุทัยชานนท์)

41 สมัยพระยาดีจากริมย์ (สว่าง ศรีเพ็ญ) มาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี (ธันวาคม 2462-1 ธันวาคม 2471) ได้อนุญาตให้นายกิมเล้ง วิวัฒน์วานิช กับพวกนำรถยนต์ฟอร์ดมาเดินรับส่งคนโดยสารระหว่างชลบุรี - พนัสนิคม ในถนนที่มีอยู่แล้ว เพียงแต่ต้องปราบหน้าถนนและเส้นทางบางตอนให้กว้างขึ้น แล้วใช้คนศาลคักเป็นทอนแล้วผ่าซี่กชุกใส่กลางออกให้เป็นร่อง นำมาพาดตามช่องถนนที่ขาดให้มีระยะห่างพอกีกับช่วงช่องล้อรถทั้งสองข้าง เมื่อรถเริ่มออกเดินรับส่งคนโดยสารไคนั้นประมาณ พ.ศ.2465 นับเป็นรถยนต์โดยสารสายแรกที่มีขึ้นในจังหวัดชลบุรี

42 ถนนสายนี้ที่มีชื่อว่า "ถนนสาย 22" เป็นถนนที่เชื่อมกับจังหวัดฉะเชิงเทรา ทำให้รถโดยสารระหว่างชลบุรี - พนัสนิคม ต้องเลิกลมักิจการไป

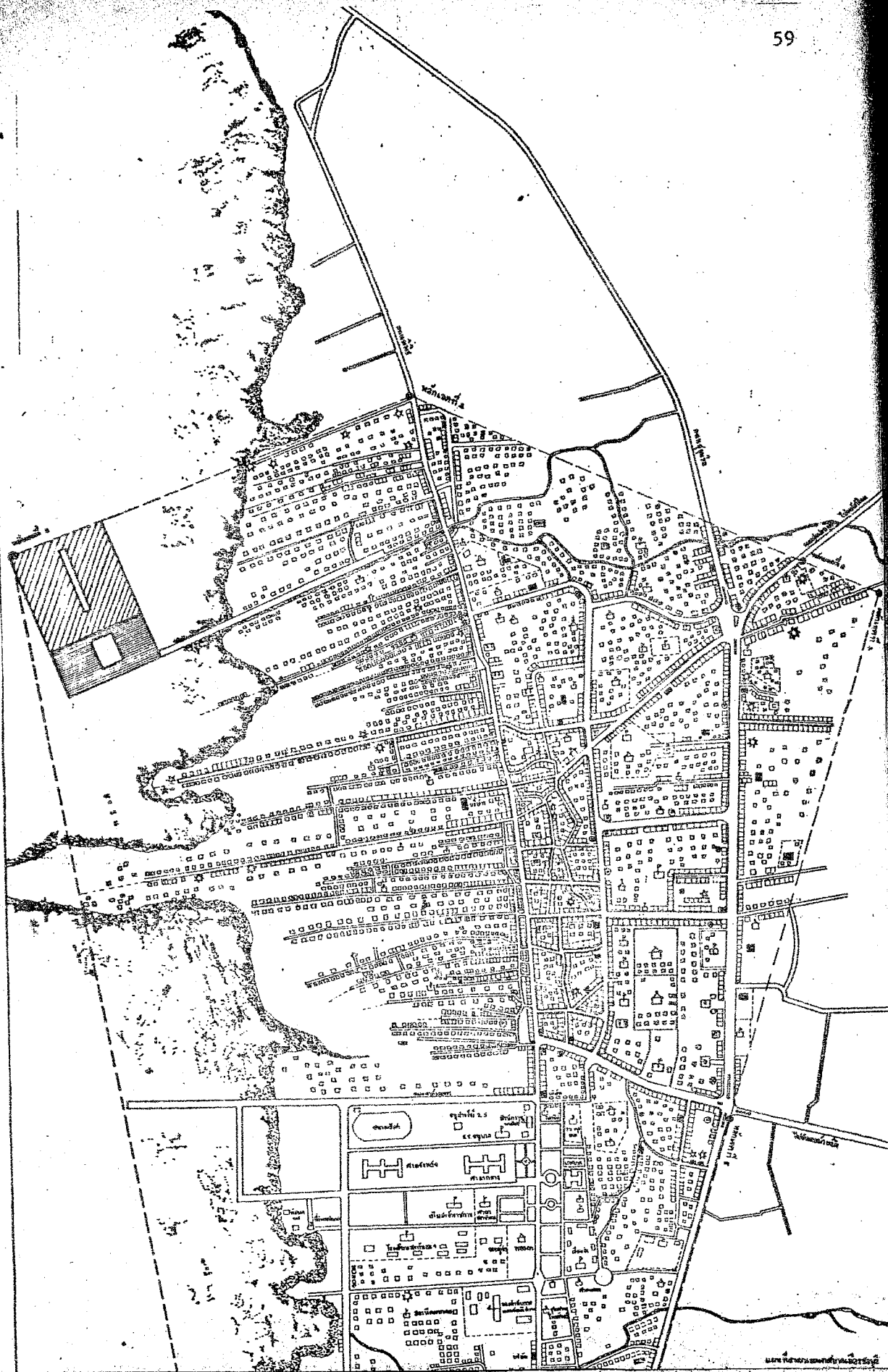
43 ตามโครงการของรัฐบาลหลังจากที่สร้างถนนสาย 22 เสร็จแล้ว ก็จะมีโครงการสร้างถนนสายเลียบชายฝั่งทะเลตะวันออก เริ่มจากสมุทรปราการ คลองคาน - บางปะกง - ชลบุรี ถึงสัทหีบที่คังกองทัพเรือ ทางกองทัพเรือมีความต้องการให้ถนนระยะเมืองชลบุรี-สัทหีบเสร็จก่อน เพื่อใช้รถยนต์วิ่งจากสัทหีบผ่านชลบุรีไปยังฉะเชิงเทรา จากฉะเชิงเทราขึ้นรถไฟไปถึงกรุงเทพฯ ใช้เวลาเดินทาง 6 ชั่วโมง เป็นระยะทางที่กองทัพเรือเห็นว่ารวดเร็วที่สุดสมัยนั้น ทางกองทัพเรือจึงได้เจรจากับรัฐบาลของบประมาณมาสร้างทางคอนกรีตเสียเอง โดยกองทัพเรือมอบหมายให้นายทหารเรือ ชื่อ ร.ท. กล้อย มหาสุคนธ์ ร.บ. มีหน้าที่ควบคุมงานก่อสร้าง เริ่มลงมือสร้างราว พ.ศ. 2476.

44 ท่าพิชัยเปิดเป็นทางการ เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2494.

45 ดินแดนหลังเมืองท่า คือดินแดนที่ล้อมรอบเมืองแม่หรือเมืองหลัก เป็นรัศมีรองเมืองแม่ ดินแดนหลังเมืองท่านี้เป็นเมืองบริวาร ที่มีหน้าที่ส่งผลิตวัตถุคิบ สินค้าต่าง ๆ มายังเมืองหลัก เช่น บ้านบึงส่งผลิตประเภทฝักสด น้ำตาล และสินค้าวัตถุคิบต่าง ๆ มา เมืองชลบุรีซึ่งเป็นเมืองหลักเป็นต้น

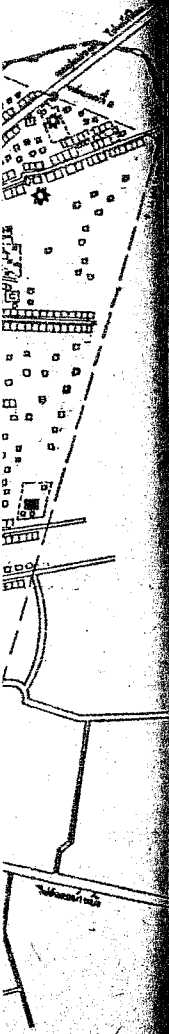
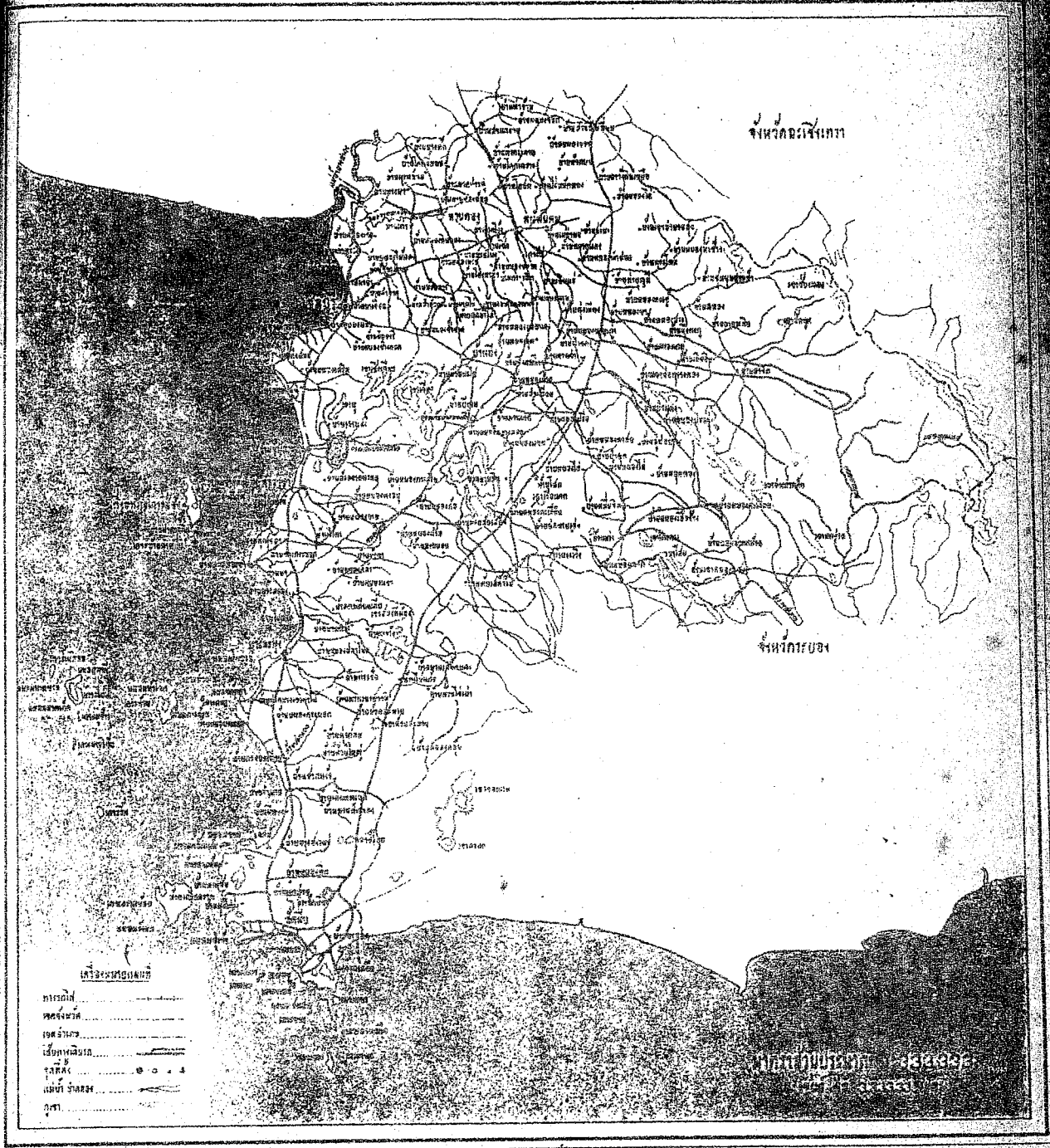
46 ดร. ชัยวัฒน์ ปัญญพงษ์, "การเปลี่ยนแปลงประชากร," เอกสารประกอบการฝึกอบรมวิทยากรรุ่นที่ 5, วันที่ 8-9 มิถุนายน 2520 หน้า 7.

47 คือ นางเวียน สุรภาพ และนางเป็รื่อง เชียงเวช.





แผนที่บริเวณจังหวัดชลบุรี



- สัญลักษณ์**
-
 -
 -
 -
 -
 -
 -
 -
 -
 -

กรมแผนที่ทหาร
กรุงเทพฯ

รูปแบบการใช้ที่ดินของเทศบาลเมืองชลบุรีในปัจจุบัน

จากการสำรวจและสังเกตการณ์รูปแบบการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองชลบุรี โดยนิสิตผู้ช่วยวิจัยจำนวน 15 คน เมื่อวันที่ 17-18 ธันวาคม 2527 ได้แบ่งเขตการใช้ที่ดินออกเป็น 6 เขต คือ (ดูรายละเอียดในแผนที่แผนที่ 3 ประกอบ)

1. เขตที่ 1 ทิศเหนือจดถนนอัครนิวัตตั้งแต่หลักเขตที่ 5 จนถึงสามแยกธนาคารออมสิน

ทิศตะวันตก ตั้งแต่ สามแยกธนาคารออมสินไปตามถนนวิจิตรปราการ ถึงสามแยกซอยไปรษณีย์

ทิศใต้ ตั้งแต่สี่แยกไปรษณีย์จนถึงหลักเขตที่ 6

ทิศตะวันออก ตั้งแต่หลักเขตที่ 6 ไปตามถนนสุขุมวิทจนถึงหลักเขตที่ 5 หรือสี่แยกบ้านบึง

เขตที่ 1 มีพื้นที่ทั้งสิ้น 0.32 ตารางกิโลเมตร

2. เขตที่ 2 ทิศเหนือจดถนนพาสเกตร้า ถึงสี่แยกซอยไปรษณีย์ ทิศใต้ตั้งแต่หลักเขตที่ 7 ถึงไปตามซอยไปรษณีย์ถึงสามแยกไปรษณีย์

ทิศตะวันตกจดทะเล ทิศตะวันออก ตั้งแต่สามแยกไปรษณีย์ไปตามถนนวิจิตรปราการจนถึงสี่แยกซอยไปรษณีย์

เขตที่ 2 มีพื้นที่ทั้งสิ้น 1.10 ตารางกิโลเมตร

3. เขตที่ 3 ทิศเหนือจดซอยศรีนิคม

ทิศตะวันตกจดทะเล

ทิศใต้ จดถนนพาสเกตร้า

ทิศตะวันออก ตั้งแต่สี่แยกซอยไปรษณีย์ไปตามถนนวิจิตรปราการ จนถึงซอย

ศรีนิคม

เขตที่ 3 มีพื้นที่ทั้งสิ้น 0.80 ตารางกิโลเมตร

4. เขตที่ 4 ทิศเหนือ จดหลักเขตที่ 2, วิกของลม ไปตามรอยเทศบาล
สมมุติไปถึงหลักเขตที่ 1

ทิศตะวันตกจากทะเล

ทิศใต้ จดชอยศรีนิคม

ทิศตะวันออก ตั้งแต่ชอยศรีนิคมไปตามถนนวิจิตรปราการ จนถึงหลักเขต

ที่ 1

เขตที่ 4 มีพื้นที่ทั้งสิ้น 0.90 ตารางกิโลเมตร

5. เขตที่ 5 ทิศเหนือตั้งแต่หลักเขตที่ 2 ถึงถนนราษฎร์ประสงค์

ทิศตะวันตก ตั้งแต่หลักเขตที่ 2 ไปตามถนนวิจิตรปราการ ทั้งสองฝั่งไป
จนถึงสามแยกธนาคารออมสิน

ทิศใต้ตั้งแต่สามแยกธนาคารออมสินไปตามถนนอัครนิवासถึงสี่แยกธนาคาร
ไทยพาณิชย์

ทิศตะวันออก ตั้งแต่สี่แยกธนาคารไทยพาณิชย์ ไปตามถนนเจตจำนงค์และ
ถนนราษฎร์ประสงค์

เขตที่ 5 มีพื้นที่ทั้งสิ้น 0.50 ตารางกิโลเมตร

6. เขตที่ 6 ทิศเหนือตั้งแต่ถนนราษฎร์ประสงค์ ถึงหลักเขตที่ 3 และที่ 4

ทิศตะวันตก ตั้งแต่ถนนราษฎร์ประสงค์ ถนนเจตจำนงค์ จนถึงสี่แยกธนาคาร
ไทยพาณิชย์

ทิศใต้ ตั้งแต่สี่แยกธนาคารไทยพาณิชย์ ไปตามถนนอัครนิवास ถึงหลักเขต
ที่ 5 ที่แยกบ้านมิ่ง

ทิศตะวันออก ตั้งแต่หลักเขตที่ 5 ถึงหลักเขตที่ 4

เขตที่ 6 มีพื้นที่ทั้งสิ้น 0.95 ตารางกิโลเมตร

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะการไร้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ในเขตที่ 1

	ลักษณะการไร้ที่ดิน	จำนวน (เป็นหน่วย)	ร้อยละ
1.	ร้านค้าบริการ	123	31.70
2.	ที่อยู่อาศัย	100	25.77
3.	ร้านค้าเฉพาะอย่าง	55	14.18
4.	ร้านค้าปลีก - คาสง	29	7.47
5.	สถานที่ราชการ	11	2.84
6.	อุตสาหกรรมเบา	6	1.55
7.	โรงแรม	4	1.03
8.	สถานที่ทางศาสนา	2	0.52
9.	ที่ว่าง ¹	13	3.55
10.	สำรวจไม่ได้ ²	45	11.60
	รวม	388	100.0

¹ที่ว่าง คือ ที่ดินซึ่งเจ้าของลอมรั่วไว้ ยังไม่สร้างสิ่งก่อสร้างใด ๆ

²สำรวจไม่ได้ เนื่องจากเจ้าของบ้านออกไปทำงานนอกบ้าน ผู้วิจัยไม่สามารถสังเกตการณ์หรือสอบถามไต่ถามเป็นการไร้ที่ดินประเภทใด

เขตที่ 1 มีการใช้ที่ดินทั้งสิ้น 388 หน่วยงาน แบ่งเป็นการใช้ที่ดินประเภทร้านค้า
บริการมากที่สุดร้อยละ 31.70 ได้แก่การบริการประเภทตัดเสื้อผ้า คัดผมทั้งสุภาพบุรุษ
และสุภาพสตรี ร้านอาหาร เป็นต้น ร้านเหล้านี้เจ้าของกิจการใช้เป็นที่อยู่อาศัยไปด้วย
(ดูรายละเอียดในตารางที่ 2)

รองลงมาคือ การใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยร้อยละ 25.77 ที่อยู่อาศัยจะจับ
กลุ่มกันอยู่ในเขตใจกลางซอย และตรอกคาง ๆ โดยทั่วไปน่าจะเป็นที่อยู่อาศัยของคน
ชั้นกลางผู้มีรายได้ประจำ ลักษณะบ้านเป็นบ้านเดี่ยวสองชั้นถาวร

ลำดับที่ 3 คือ การใช้ที่ดินประเภทร้านค้าเฉพาะอย่างร้อยละ 14.18 มัก
เป็นร้านค้าที่ติดถนนอัครนิวัต และถนนวิจิตรปราการ

การใช้ที่ดินประเภทร้านค้าปลีก - ค้าส่งร้อยละ 7.47 กระจายอยู่ทั่วไปใน
เขตนี้ เป็นร้านขายปลีกประเภทของชำมากกว่าอย่างประเภทอื่น ๆ เนื่องจากร้านขาย
ของชำเป็นร้านที่จำหน่ายสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน การใช้ที่ดินประเภทสถานที่
ราชการร้อยละ 2.84 ที่ตั้งอยู่ทางตะวันตกติดกับถนนวิจิตรปราการ เป็นสถานที่ราชการที่
ทำหน้าที่บริการ เช่น เรือนจำ สำนักงานประถมศึกษาจังหวัด ไพรณีย์ เป็นต้น

มีการใช้ที่ดินสำหรับการอุตสาหกรรมเบาหรืออุตสาหกรรมในครัวเรือนร้อยละ
1.55 เช่น โรงงานทำขนม เป็นต้น การใช้ที่ดินประเภทโรงแรมมีร้อยละ 1.03
เป็นโรงแรมไม่ทันสมัยมากและบริการอย่างอื่นรวมไปด้วย สถานที่สำคัญทางศาสนา
ร้อยละ 0.52 ศูนย์กลางทางศาสนาทั้งอยู่ในอาคารใกล้เคียงกับเขตที่อยู่อาศัยด้วย

จากรายงานของเทศบาลเมืองชลบุรีในปี พ.ศ. 2523 - 2524¹ พบว่า
ราคาที่ดินทางด้านทิศตะวันออกของเขตที่ 1 ไปตามถนนสุขุมวิท ราคาสูงที่สุดในเขต
เทศบาล คือ ราคา 3,000,000 บาทต่อ 1 ไร่ ถัดจากถนนสุขุมวิทมา และ
ถนนอัครนิวัต ถนนวิจิตรปราการ ราคาที่ดิน 2,800,000 บาทต่อไร่ ถัดจากถนน

วิธีปรากฏเข้าไป ราคาที่ดิน 1,000,000 บาทต่อไร่ ใจกลางชุมชนราคาที่ดินต่ำที่สุด 500,000 - 200,000 บาทต่อไร่

จากข้อมูลข้างบนจะเห็นได้ว่า เขตที่ 1 มีแนวโน้มจะเป็นเขตธุรกิจบริการ ร้านค้าบริการมักจะตั้งอยู่ในเขตที่มีราคาที่ดินสูงที่สุดไปตามถนนสุขุมวิท และเขตที่มีราคาที่ดินรองลงมาคือถนนอัคนิวาต ที่อยู่อาศัยและร้านค้าปลีก - คาสงจะตั้งอยู่ในบริเวณที่มีราคาที่ดินต่ำที่สุดในเขตนี้ ราคาที่ดินที่ความสัมพันธ์กับเขตร้านค้าบริการซึ่งเป็นหน้าที่หลักของชุมชน และตั้งอยู่ถนนสายหลักสายใหม่คือ ถนนสุขุมวิท ศูนย์ธุรกิจใหม่ตั้งอยู่บนถนนสุขุมวิท ส่วนศูนย์กลางธุรกิจเก่าของชุมชนจะตั้งอยู่บนถนนวิจิตรปราการ ซึ่งเป็นถนนหลักสายเก่าของเมือง

การใช้ที่ดินในเขตที่ 2 ซึ่งเป็นเขตศูนย์ราชการของชุมชน เริ่มมีการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยเข้ามาปะปน เนื่องจากนโยบายการปลูกลานพักข้าราชการบริเวณใกล้เคียงกับที่ทำการของรัฐบาล (ครายละเอียดในบทที่ 3) เขตนี้เริ่มมีบทบาทเป็นเขตที่อยู่อาศัยใหม่ กล่าวคือ มีการใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัยถึงร้อยละ 48.71 จับกลุ่มอยู่ใจกลางคอนมาทางทิศใต้ของชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านพักข้าราชการ ที่พักคนทั่ว ๆ ไป มีน้อยมาก

รองลงมาคือ สถานที่ราชการร้อยละ 21.12 เพราะบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการที่สำคัญ เช่น ศาล ศาลากลางจังหวัด สถานีตำรวจ โรงเรียน ร้านค้าบริการร้อยละ 9.05 เช่น ร้านอาหาร ร้านตัดเสื้อผ้า เป็นต้น ร้านค้าปลีก-คาสง ร้อยละ 3.88 มักเป็นร้านขายของชำ โรงแรมมีการใช้ที่ดินร้อยละ 1.72 เป็นโรงแรมที่อยู่ใกล้ชายทะเล การใช้ที่ดินสำหรับร้านค้าเฉพาะอย่าง สถานที่สำคัญทางศาสนา และอุตสาหกรรมเบากระจัดกระจายกันออกไป มีจำนวนน้อยที่สุด

ตารางที่ 3 แสดงลักษณะการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ในเขตที่ 2

	ลักษณะการใช้ที่ดิน	จำนวน	ร้อยละ
1.	ที่อยู่อาศัย	113	48.71
2.	สถานที่ราชการ	49	21.12
3.	ร้านค้าบริการ	21	9.05
4.	ร้านค้าส่ง - ค้าปลีก	9	3.88
5.	โรงแรม	4	1.72
6.	ร้านค้าเฉพาะอย่าง	1	0.43
7.	สถานที่ทางศาสนา	1	0.43
8.	อุตสาหกรรมเบา	1	0.43
9.	ที่ว่าง *	30	12.93
10.	สำรวจไม่ได้	3	1.29
	รวม	232	100.0

* ที่ว่าง คือบริเวณสถานที่ราชการที่ยังไม่ใช้ประโยชน์

เทศบาลเมืองชลบุรีได้ประเมินราคาที่ดินในเขตที่ 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ
ใช้ที่ดินในภาคเอกชน ซึ่งจับกลุ่มอยู่ทางคันไถ ราคาที่ดินคิดถนนวนชิรปรการราคาไร
ละ 2,800,000 บาท ถัดเข้าไปใจกลางชุมชนและแถบถนนพระยาดีจจากอนไปทางชอ
ปชยานนท์ราคาไรละ 1,000,000 บาท ถึง 500,000 บาท เมื่อเปรียบเทียบราคา
ที่ดินบริเวณติดกับถนนใหญ่ราคาที่ดินในเขตที่ 1 ค่ากว่าเขตที่สอง ส่วนใจกลางชุมชน
เขตที่ 1 และเขตที่ 2 ราคาไม่แตกต่างกันมากนัก ร้านค้าบริการ ร้านค้าปลีก และ
คาสงมักจะตั้งอยู่ในเขตที่ดินที่มีราคาสูง ส่วนที่อยู่อาศัยจะตั้งอยู่บนที่ดินราคาต่ำ

เขตที่ 2 การใช้ที่ดินระยะแรกจะเป็นการใช้ที่ดินสำหรับสถานที่ราชการ แต่
เนื่องจากการขยายตัวของระบบราชการมีอัตราค่าตามนโยบายของรัฐบาล ในอนาคต
เขตนี้จะกลายเป็นเขตที่อยู่อาศัยของคนชั้นกลางและคนชั้นสูง รวมทั้งบริเวณเขตที่อยู่อาศัย
ของข้าราชการในที่สุด เขตนี้เริ่มมีการใช้ที่ดินสำหรับร้านค้าบริการร้านค้าปลีก - คาสง
เข้ามาปะปนควย (ดูรายละเอียดในตารางที่ 3)

การใช้ที่ดินในเขตที่ 3 จากการสังเกตการณ์พบว่ามีการใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย
มากที่สุดร้อยละ 81.54 ส่วนใหญ่จะเป็นที่อยู่อาศัยของพวกที่มีรายได้น้อยและชาวประมง
การใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ เช่น ร้านค้าบริการ ร้านคาสง คาปลีก ร้านค้าเฉพาะอย่าง
ตั้งอยู่กระจัดกระจายตามศูนย์กลางของชุมชน ร้านค้าบริการ ไคแก ร้านบริการตัดผม
ตัดเสื้อผ้า ร้านอาหารกระจายอยู่ทั่วไป ร้านค้าเฉพาะอย่างขายสินค้าเกี่ยวกับการ
ประมงและของจำเป็นอย่างอื่น ๆ สถานที่ทางราชการ เช่น สถานีอนามัย และ ที่ทำ
การประมง อุตสาหกรรมเบา เช่น อุตสาหกรรมน้ำปลา และอุตสาหกรรมทำขนม
เป็นต้น ไม่มีการใช้ที่ดินสำหรับโรงแรมอยู่เลยในเขตนี้

เขตที่ดินในเขตนี้ราคาไรละ 200,000 - 500,000 บาท เขตนี้เป็นเขตที่อยู่
อาศัยของชุมชนเหมือนกับการใช้ที่ดินในระยะแรกไม่มีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะที่อยู่

ตารางที่ 4 แสดงลักษณะการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ในเขตที่ 3

	ลักษณะการใช้ที่ดิน	จำนวน	ร้อยละ
1.	ที่อยู่อาศัย	1,060	81.54
2.	ร้านค้าบริการ	49	3.77
3.	ร้านค้าส่ง - คาปลีก	46	3.54
4.	ร้านค้าเฉพาะอย่าง	12	0.92
5.	สถานที่ทางศาสนา	5	0.38
6.	สถานที่ทางราชการ	4	0.31
7.	อุตสาหกรรมเบา	2	0.15
8.	โรงแรม	-	-
9.	ที่ว่าง	78	6.00
10.	สำรวจไม่ได้	44	3.38
	รวม	1,300	100.0

อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและพวกกลุ่มเชื้อสายตระกูลเก่าของชุมชน เนื่องจากเป็นศูนย์กลางหรือวงแหวนรอบในของเมืองตั้งแต่ระยะแรก ทำให้มีแนวโน้มจะกลายเป็นชุมชนแออัด ผู้มีรายได้น้อยมักจะไปเช่าหรือซื้อที่ดินเป็นสถานที่อยู่อาศัย เนื่องจากค่าเช่าและราคาที่ดินมีแนวโน้มจะต่ำลง เจ้าของที่ดินไม่ชอบปรับปรุงชุมชนนี้ (ดูรายละเอียดในตารางที่ 4)

ตารางที่ 5 แสดงลักษณะการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ในเขตที่ 4

	ลักษณะการใช้ที่ดิน	จำนวน	ร้อยละ
1.	ที่อยู่อาศัย	853	75.75
2.	ร้านค้าส่ง - คาปดึก	48	4.26
3.	ร้านค้าบริการ	28	2.49
4.	อุตสาหกรรม	23	2.04
5.	ร้านค้าเฉพาะอย่าง	21	1.87
6.	สถานที่ราชการ	4	0.36
7.	สถานที่ทางศาสนา	2	0.18
8.	โรงแรม	-	-
9.	ที่ว่าง	80	7.10
10.	สำรวจไม่ได้	67	5.95
	รวม	1,126	100.0

เขตที่ 4 มีลักษณะคล้ายคลึงกับเขตที่ 3 มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการใช้ที่ดินหรือราคาที่ดิน เนื่องจากเคยเป็นศูนย์กลางของชุมชนมาก่อนในระยะแรก การใช้ที่ดินส่วนใหญ่ร้อยละ 75.75 เป็นที่อยู่อาศัยของชาวประมงผู้มีรายได้น้อย ร้านค้าปลีก ร้อยละ 4.26 เป็นร้านค้าของชำขายของที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน และขนส่งนำปลา

ผลิตภัณฑ์ของอาชีพประมง ร้านค้าบริการร้อยละ 2.49 เป็นร้านค้าบริการ คัดผม คัดเสื้อผ้า ขายอาหาร ร้านค้าเฉพาะอย่างมีลักษณะคล้ายกับเขตที่ 3 คือ ขายเครื่องมืออุปกรณ์การประมงและขายน้ำปลาที่ผลิตจากโรงงาน อุตสาหกรรมเบาร้อยละ 2.04 เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น การทำน้ำปลา สถานที่ราชการเป็นสถานบริการสำหรับสวัสดิภาพและอาชีพของประชากร เช่น สถานีอนามัย และมีสถานีประมง เป็นต้น (ดูรายละเอียดในตารางที่ 5)

ตารางที่ 6 แสดงลักษณะการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ในเขตที่ 5

	ลักษณะการใช้ที่ดิน	จำนวน	ร้อยละ
1.	ร้านค้าเฉพาะอย่าง	322	27.52
2.	ร้านค้าบริการ	268	22.91
3.	ร้านค้าส่ง - คาปลีก	236	20.17
4.	ที่อยู่อาศัย	208	17.77
5.	อุตสาหกรรมเบา	12	1.03
6.	สถานที่ทางศาสนา	5	0.43
7.	สถานที่ทางราชการ	4	0.34
8.	โรงแรม	3	0.26
9.	ที่ว่าง	12	1.03
10.	สำรวจไม่ได้	100	8.55
	รวม	1,170	100.0

ลักษณะการใช้ที่ดินในเขตที่ 5 ซึ่งเป็นเขตศูนย์กลางธุรกิจเก่าของชุมชน จากการสำรวจพบว่า มีการใช้ที่ดินเพื่อกิจการธุรกิจมากกว่าเขตอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัดเจน เนื่องจากอยู่ใจกลางชุมชน มีตลาดสด ถนนใหญ่ และถนนขนาดกลางตัดผ่าน การคมนาคมสะดวก เขตที่ 5 เป็นเขตที่มีการใช้ที่ดินประเภทร้านค้าเฉพาะอย่างมากที่สุดถึงร้อยละ 27.52 เป็นร้านค้าประเภทอาหาร เครื่องไฟฟ้า เป็นต้น การใช้ที่ดินประเภทร้านค้าบริการมีร้อยละ 21.91 เช่น คลินิก ธนาคาร ร้านตัดเสื้อผ้า และบริษัทต่าง ๆ ที่ประกอบกิจการค้า ร้านค้าปลีก - ค้าส่งร้อยละ 20.17 เช่น การขายปลีก ขายส่ง สินค้าประเภทเครื่องอุปโภคบริโภค การใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยมีร้อยละ 17.77 ที่อยู่อาศัยมักอยู่ในซอยลึกห่างจากถนนใหญ่ใจกลางเมือง ผู้ที่อยู่อาศัยมักจะใช้ประกอบอาชีพนอกบ้านในเขตต่าง ๆ เขตนี้เป็นเขตบริการธุรกิจ รวมถึงธุรกิจประเภทที่อยู่อาศัย มีนักธุรกิจจากที่ต่าง ๆ มาติดต่อทำธุรกิจ มีการใช้ที่ดินสำหรับอุตสาหกรรมเบาร้อยละ 1.03 เป็นอุตสาหกรรมประเภททำขนม เป็นต้น สถานที่ทางศาสนามีกระจุกกระจายไป เช่น วัด ศาลเจ้า สถานที่ทางราชการ เช่น สถานีอนามัย โรงเรียน เพื่อบริการสังคม ในเขตนี้มีธุรกิจประเภทโรงแรมเป็นธุรกิจสำหรับที่อยู่อาศัยเป็นธุรกิจบริการสำหรับผู้ที่มาพักอาศัย รวมทั้งมีที่ว่างล้อมรั้วไว้สำหรับถาวรก่อสร้างต่อไปในอนาคต (ดูรายละเอียดในตารางที่ 6)

เขตที่ 5 เป็นเขตศูนย์กลางธุรกิจเท่าปัจจุบันทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการบริการสินค้าเฉพาะอย่าง ศูนย์กลางการบริการและร้านค้าสินค้าปลีก ราคาที่ดินบริเวณริมถนนวิชรปราการประมาณไร่ละ 2,500,000 บาท ราคาที่ดินตัดจากถนนใหญ่ ไร่ละ 1,000,000 บาท และ 500,000 บาท

ตารางที่ 7 แสดงลักษณะการใช้ที่ดินประเภทต่างๆ ในเขตที่ 6

	ลักษณะการใช้ที่ดิน	จำนวน	ร้อยละ
1.	ร้านค้าบริการ	430	30.50
2.	ร้านค้าเฉพาะอย่าง	342	24.26
3.	ที่อยู่อาศัย	207	14.68
4.	ร้านค้าส่ง - คาบดึก	162	11.49
5.	อุตสาหกรรมเบา	27	1.91
6.	โรงแรม	15	1.06
7.	สถานที่ราชการ	13	0.92
8.	สถานที่ทางศาสนา	12	0.85
9.	ที่ว่าง	52	3.69
10.	สำรวจไม่ได้	150	10.64
	รวม	1,410	100.0

เขตที่ 6 มีลักษณะคล้ายคลึงกับเขตที่ 1 คือ ตั้งอยู่บนถนนสุขุมวิท ซึ่งเป็นศูนย์กลางธุรกิจใหม่แทนที่ศูนย์กลางธุรกิจเก่าซึ่งตั้งอยู่บนถนนวิจิตรปราการ ราคาที่ดินในเขตนี้มีราคาสูงที่สุดเหมือนกับเขตที่ 1 และมีการใช้ที่ดินคล้ายคลึงกับเขตที่ 1 คือ เป็นเขตธุรกิจบริการ มีการใช้ที่ดินสำหรับร้านค้าบริการมากที่สุดร้อยละ 30.50 เขตที่ 6

ยังเป็นศูนย์กลางถนนสายหลักภายในเขตเมือง มีการคมนาคมขนส่งมากและมีความคึกคัก
 คึกคัก ทำให้มีร้านค้าบริการมาก เช่น มีบริษัท ธนาคาร คลินิก ร้านตัดผมและ
 การบริการอื่น ๆ กิจกรรมการบริการกระจายอยู่ทั่วไปในเขตใจกลางเมือง เขตนี้ม
 การใช้ที่ดินสำหรับร้านค้าเฉพาะอย่างรองลงมาร้อยละ 24.26 เป็นร้านค้าเครื่อง
 อุปกรณ์ บริโภค เครื่องไฟฟ้าและร้านทอง มีการใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัยร้อยละ
 14.68 มักจะอยู่ในชอยเล็กห่างจากถนนใหญ่เป็นบ้านที่อยู่อาศัยของผู้ประกอบอาชีพภายใน
 ร้านค้าบริการต่าง ๆ ร้านค้าส่งและร้านค้าปลีกในเขตนี้มีถึงร้อยละ 11.49 ส่วนใหญ่
 จะเป็นร้านขายของชำต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ในเขตที่อยู่อาศัยเพื่อบริการคนที่อยู่อาศัยใน
 เขตนี้

การใช้ที่ดินสำหรับอุตสาหกรรมเบา มีร้อยละ 1.91 เป็นอุตสาหกรรมภายใน
 คริวเรือน เช่น ร้านทำขนม โรงงานทำน้ำตาล สถานที่ราชการ เช่น สถานีอนามัย
 โรงเรียน มีการใช้ที่ดินประเภทวัด ศาลเจ้าอยู่ควย (ดูรายละเอียดในตารางที่ 7)

ตารางที่ 8 อัตราดอกเบี้ยและการใช้ที่ดินจำแนกตามประเภทการใช้ที่ดินในเขตต่าง ๆ

เขต	1	2	3	4	5	6	รวม
ลักษณะการใช้ที่ดิน							
1. ไร่เพาะปลูก	7.30(55)	0.13(1)	1.59(12)	2.79(21)	42.76(322)	45.42(342)	13.38(753)
2. ไร่สวน	13.38(123)	2.86(21)	5.33(49)	3.05(28)	29.16(268)	46.79(430)	16.33(919)
3. ไร่สวน	15.38(4)	15.38(4)	-	-	11.53(3)	57.69(15)	0.46(26)
4. ไร่สวน	5.47(29)	1.70(9)	8.68(46)	9.06(48)	44.53(236)	30.57(162)	9.42(530)
5. ไร่สวน	3.94(100)	4.45(113)	41.72(1,060)	33.57(853)	8.19(208)	8.15(207)	45.17(2,541)
6. ไร่สวน	12.94(11)	57.65(49)	4.71(4)	4.71(4)	4.71(4)	15.25(13)	1.51(85)
7. ไร่สวน	7.41(2)	3.70(1)	18.52(5)	7.41(2)	18.52(5)	44.44(12)	0.46(27)
8. ไร่สวน	8.54(6)	1.41(1)	2.82(2)	32.39(23)	16.90(23)	38.03(27)	1.26(71)
9. ไร่สวน	4.91(13)	11.32(30)	29.43(78)	30.19(80)	4.53(12)	19.62(52)	4.71(265)
10. ไร่สวน	11.0(45)	0.73(3)	10.76(44)	16.38(67)	24.45(100)	36.67(150)	7.27(409)
รวม	6.90 (388)	4.12 (232)	23.11 (1,300)	20.10 (1,126)	20.80 (1,170)	25.06 (1,410)	100.0 (5,626)

ตารางที่ 9 เปรียบเทียบความหนาแน่นการไ้ที่ดินในแต่ละเขต

เขตที่	หน่วยการไ้ที่ดิน	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	ความหนาแน่นการไ้ที่ดิน หน่วย/1 ตารางกิโลเมตร
1	388	0.32	1,212.5
2	232	1.10	210.9
3	1,130	0.80	1,412.5
4	1,126	0.90	1,251.1
5	1,170	0.50	2,340.0
6	1,410	0.95	1,489.2
รวม	5,626	4.57	1,184.6

จากตารางที่ 8 และ 9 เขตเทศบาลเมืองชลบุรีมีการไ้ที่ดินทั้งสิ้น 5,626 หน่วย มีความหนาแน่นการไ้ที่ดิน 1,184.6 หน่วยต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร เขตธุรกิจเก่าหรือเขตที่ 5 มีการไ้ที่ดินหนาแน่นที่สุดคือ 2,340.0 หน่วยต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร รองลงมาคือเขตธุรกิจใหม่คือเขตที่ 6 มีการไ้ที่ดิน 1,489.2 หน่วยต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร เขตที่ 3 ซึ่งเป็นเขตที่อยู่อาศัยมีการไ้ที่ดินหนาแน่นลำดับที่ 3 คือ 1,412.5 หน่วยต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร เขตที่ 2 คือเขตศูนย์กลางราชการและบ้านพักราชการมีการไ้ที่ดินหนาแน่นต่ำที่สุดคือ 210.9 หน่วยต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร

จากตารางที่ 8 เขตที่ 6 หรือเขตธุรกิจใหม่มีการใช้ที่ดินจำนวนหน่วยสูงที่สุด มีการใช้ที่ดินทั้งสิ้น 1,410 หน่วย เขตที่อยู่อาศัยหรือเขตที่ 3 มีการใช้ที่ดินรองลงมาคือ 1,300 หน่วย เขตที่ 1 เขตธุรกิจใหม่อีกเขตหนึ่งมีการใช้ที่ดินจำนวนน้อยที่สุดคือ 388 หน่วย

เมื่อเปรียบเทียบการใช้ที่ดินในเขตต่าง ๆ พบว่า เขตเทศบาลเมืองชลบุรีมีการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยมากที่สุดคือ ร้อยละ 45.17 รองลงมาคือการใช้ที่ดินสำหรับร้านค้าบริการร้อยละ 16.33 ต่อมาคือการใช้ที่ดินสำหรับร้านค้าเฉพาะอย่างร้อยละ 13.38 การใช้ที่ดินสำหรับโรงแรมและสถานที่สำคัญทางศาสนามีจำนวนน้อยที่สุดคือ ร้อยละ 0.46

การใช้ที่ดินสำหรับร้านค้าเฉพาะอย่างมีมากที่สุดในเขตที่ 6 คือร้อยละ 45.42 รองลงมาคือเขตที่ 5 ร้อยละ 42.76 ร้านค้าบริการมีมากที่สุดในเขตที่ 6 ร้อยละ 46.79 รองลงมาคือ เขตที่ 5 ร้อยละ 29.16 นอกจากนี้การใช้ที่ดินประเภทโรงแรมยังมีมากที่สุดในเขตที่ 6 คือร้อยละ 57.69 ส่วนร้านค้าปลีกค้าส่งมีมากที่สุดในเขตที่ 5 คือร้อยละ 44.53 รองลงมาคือ เขตที่ 6 ร้อยละ 30.57 เขตธุรกิจใหม่หรือเขตที่ 6 จึงมีหน้าที่เป็นศูนย์กลางการบริการและการค้าเฉพาะอย่าง ส่วนเขตที่ 5 หรือเขตธุรกิจเก่าทำหน้าที่เป็นเขตค้าส่ง แต่อย่างไรก็ตามการใช้ที่ดินของทั้งสองเขตนี้ก็ยังไม่มีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนมากนัก

ที่อยู่อาศัยจะจับกลุ่มกันอยู่ในเขตที่ 3 และที่ 4 คือมีการใช้ที่ดินร้อยละ 41.72 และ 33.57 ตามลำดับ เขตที่อยู่อาศัยเป็นเขตที่ยังคงอยู่บริเวณศูนย์กลางเมืองเก่า สถานที่ราชการจับกลุ่มกันอยู่ในเขตที่ 2 คือศูนย์ราชการตามนโยบายรัฐบาล มีการใช้ที่ดินถึงร้อยละ 57.65 มีแนวโน้มจะขยายตัวปะปนเข้าไปในเขตธุรกิจใหม่คือเขตที่ 6 กล่าวคือมีการใช้ที่ดินสำหรับสถานที่ราชการ ในเขตที่ 6 ถึงร้อยละ 15.25 สถานที่ทางศาสนา

ซึ่งแต่เดิมกระจายอยู่รอบนอกของเมืองปัจจุบัน คือ บริเวณเขตธุรกิจใหม่ ทำให้มีการใช้ที่ดินหนาแน่นในเขตธุรกิจใหม่เนื่องจากเมืองโคยาศูนย์กลางมาอยู่ยังเขตที่ 6 เขตที่ 6 มีการใช้ที่ดินสำหรับสถานที่ทางศาสนามากที่สุดร้อยละ 44.44 ในอนาคตถ้าไม่มีการวางผังเมืองตามหลักการแบ่งเขตหรือวงแหวน (Zone) เขตธุรกิจใหม่ก็จะมีการใช้ที่ดินสำหรับศาสนาและสถานที่ราชการเข้ามาปะปนกันจนแยกไม่ออก

อุตสาหกรรมเบาจับกลุ่มกันในเขตธุรกิจใหม่คือเขตที่ 6 มากที่สุดร้อยละ 38.03 ซึ่งเป็นเขตอุตสาหกรรมใหม่ ส่วนเขตอุตสาหกรรมเก่าอยู่ในเขตที่ 4 มีการใช้ที่ดินร้อยละ 32.39 ซึ่งปะปนอยู่ในเขตที่อยู่อาศัยเดิม

กล่าวโดยสรุปการใช้ที่ดินของเมืองชลบุรีปัจจุบันอยู่ระหว่างระยะเริ่มแรกและระยะที่สอง ตามแนวความคิดของเทเลย์ (Griffith Taylor)² คือ มีการแบ่งแยกการใช้ที่ดินแน่ชัดระหว่างการใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย การค้าการพาณิชย์และเขตอุตสาหกรรมอยู่บ้าง แต่ยังมีการใช้ที่ดินผสมปนเปกันระหว่างร้านค้า สำนักงาน และอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ตามความเห็นของมัมฟอร์ด (Lewis Mumford)³ เมืองชลบุรีวิวัฒนาการจากชุมชนหนาแน่น (Nopolis) มาเป็นเมืองเล็ก (Polis) และมีการใช้ที่ดินแบบเมืองที่มีหลายจุดศูนย์กลางตามแนวความคิดของแฮร์ริส (C.D. Harris)⁴ คือมีเขตที่อยู่อาศัย เขตธุรกิจบริการ เขตการค้าเฉพาะอย่าง เขตการค้าส่งค้าปลีกและเขตศูนย์ราชการ เป็นต้น การศึกษาพบว่า ความหนาแน่นอย่างหยาบ (Gross density)⁵ ในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีเท่ากับ 10,232 ชุมชนเมืองชลบุรีมีความหนาแน่นอย่างหยาบค่อนข้างสูง ।

เชิงอรรถ

¹สำนักงานเทศบาลเมืองชลบุรี, จังหวัดชลบุรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
ของเทศบาลเมืองชลบุรี พ.ศ.2524-2525 หน้า 46

²ดูรายละเอียดในบทที่ 1

³ดูรายละเอียดในบทที่ 1

⁴ดูรายละเอียดในบทที่ 1

⁵จากสูตร ความหนาแน่นอย่างหยาบ (Gross Density)

$$GD = P/GA$$

P, Population คือ จำนวนประชากรทั้งหมด

GA. Gross Area คือ จำนวนพื้นที่ทั้งหมดในเขตเมืองเป็นตาราง
กิโลเมตร

$$\text{แทนค่า } GD = \frac{46,761}{4.57}$$

$$= 10,232.166$$

ปัจจัยที่ทำให้เกิดชนวนการกลายเป็นเมือง

จุดกำเนิดและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนเมืองชลบุรี จากการศึกษาพบว่า เกิดจากปัจจัยสาเหตุที่สำคัญตามลำดับดังต่อไปนี้คือ

1. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์

ทำเลที่ตั้งบริเวณริมฝั่งทะเลภาคตะวันออกเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดเมืองชลบุรีขึ้น จากหลักฐานทางโบราณคดีสมัยทวารวดีและสมัยสุโขทัยแสดงให้เห็นว่าชลบุรีทำหน้าที่เป็นเมืองท่าชายทะเลฝั่งตะวันออก นอกจากนี้ยังสามารถสันนิษฐานได้จากนิยายพื้นบ้านว่าน่าจะมีเมืองท่าชายฝั่งทะเลตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับเมืองชลบุรีอีกอย่างน้อยสองเมือง คือ เมืองศรีพะโล ในตำบลหนองไม้แดง อำเภอเมืองชลบุรี และเมืองพระรถในอำเภอนวลนิคม จังหวัดชลบุรี เป็นต้น สมัยอยุธยาบทบาทของเมืองชลบุรีในฐานะที่เป็นเมืองท่าชายฝั่งทะเลคือลาคกระแวนปราบโจรสลัดคนนอกเหนือจากเป็นเมืองท่าพาณิชย์ฝั่งทะเล

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ชลบุรีมีความสำคัญในฐานะเป็นเมืองตากอากาศชายทะเลหรือเมืองพักผ่อน โดยเฉพะอย่างยิ่งบริเวณใกล้เคียงกับเมืองชลบุรี เช่น ที่ตำบลอ่างศิลา เขาสามมูขสำหรับเป็นสถานที่ตากอากาศของคนไทยและคนต่างประเทศ นอกจากนี้เป็นสถานที่พักผ่อนสำหรับคนป่วยด้วย

ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ทำให้คนในชุมชนเมืองประกอบอาชีพประมงทะเล และอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการประมงทะเล เช่น ทำโป๊ะ ทำอวน เป็นต้น ประการที่สำคัญคนในชุมชนยังใช้ทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งภายในเขตที่อยู่อาศัยในระยะแรก เนื่องจากเขตที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในบริเวณน้ำขึ้น ประการสุดท้ายปัจจัยทางภูมิศาสตร์ยังส่งผลให้เมืองชลบุรีเป็นเขตจุดเปลี่ยนระบบการขนส่งจากทางบกมาเป็นทางน้ำดังที่จะกล่าวรายละเอียดต่อไป

2. ปัจจัยเกี่ยวกับจุดเปลี่ยนระบบการขนส่ง

ชุมชนเมืองชลบุรีทำหน้าที่เป็นจุดเปลี่ยนระบบการขนส่งจากทางบกมาเป็นทางน้ำ ตั้งแต่ระยะก่อนปี พ.ศ. 2457 จนถึงปี พ.ศ. 2493 (ดูรายละเอียดในบทที่ 3) โดยขนส่งสินค้าเกษตรกรรม เช่น ขongป่า นำตาลทรายแดง และผัก จากเมืองบรีวารหรือดินแดนหลังเมืองท่า เช่น พันธ์นิคม¹ ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองชลบุรีประมาณ 24 กิโลเมตร การขนส่งทางบกใช้ทางเกวียนหรือหัวคันทา มีพวกจีนเป็นกองคาราวานขนส่งสินค้า โดยการเดินเท้า ในกรณีที่เป็นเจ้าพนักงานและตำรวจใช้มาเป็นพาหนะเดินทาง

จุดพักสินค้าในเขตตัวเมือง² จะมีนายหน้ารับซื้อสินค้า คือ พวกนายทุน (เกียงจู) รับซื้อสินค้าเกษตรกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งนำตาลทรายแดงมาขายต่อให้กับบรรดาพ่อค้าที่มีเรือฉลอม และเรือกลไฟ ส่งผลิตผลเกษตรกรรมโดยการขนส่งทางน้ำไปยังเมืองอื่น ๆ เช่น กรุงเทพฯ และจังหวัดต่าง ๆ จุดพักสินค้าในเขตตัวเมืองยังเป็นศูนย์กลางซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าประเภทต่าง ๆ เช่น พวกเกวียนเมื่อได้รับคำสั่งจากรถบรรทุกแล้วก็จะหาซื้อสินค้าจำเป็นต่าง ๆ พวกนายทุนชาวจีนก็จะจัดหาซื้อวัตถุดิบสำหรับการบรรจุน้ำตาลให้โรงหีบ เช่น กระจอบกก เชือกป่อ เป็นต้น ผลจากการเป็นจุดเปลี่ยนหรือจุดพักสินค้าทำให้เกิดตลาดซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าอื่น ๆ ไปด้วย

3. ปัจจัยเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งทางบก

บทบาทการขนส่งทางบกมีความสำคัญสามารถแบ่งเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. การขนส่งทางบกภายในชุมชน เริ่มมีบทบาทแทนการขนส่งทางน้ำ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 เป็นต้นมา มีการซ่อมแซมปรับปรุงเปลี่ยนสะพานไม้มาเป็นถนนคอนกรีตทำด้วยปูนซีเมนต์ ในระยะแรกการคมนาคมขนส่งทางบกใช้แรงคนลากรถลากหรือรถเจ๊กบริการรับส่งผู้โดยสารในเขตที่อยู่อาศัย มีรถสามล้อชนิดพวงข้างและรถไถ

2. การคมนาคมขนส่งทางบกภายนอกเริ่มมีความสำคัญต่อขบวนการกลาย

เป็นเมืองอย่างแท้จริง ในปี พ.ศ.2465 ได้เริ่มมีรถรับส่งคนโดยสารรถยนต์ระยะสั้น สายแรก คือ สายชลบุรี พันธ์นิคม บนเส้นทางถนนดิน ในปี พ.ศ.2474 รัฐบาลเริ่มให้สัมปทานบริษัทขนส่งนำรถโดยสารวิ่งเส้นทางระหว่างจังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา ในปี พ.ศ.2476 เริ่มสร้างถนนสุขุมวิท ระหว่างชลบุรี - สักทีบ ปี พ.ศ.2492 สร้างสะพานเทพหัสดินข้ามแม่น้ำบางปะกง เชื่อมเส้นทางถนนสุขุมวิทระหว่างชลบุรีกับกรุงเทพฯ

ปัจจัยการคมนาคมขนส่งทางบกภายนอกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

- 2.1 ทำให้การขนส่งทางน้ำระหว่างกรุงเทพฯ กับชลบุรีหมดความสำคัญลง
- 2.2 ทำให้ชุมชนเมืองชลบุรีหมดความสำคัญในฐานะเป็นจุดเปลี่ยนการขนส่ง
- 2.3 ทำให้รูปแบบการใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัยซึ่งเคยสร้างบ้านในทะเล

กับมาสร้างบ้านบนบกแทน

ระบบถนนมีอิทธิพลต่อลักษณะการเติบโตของกรุงเทพมหานครด้วย³ ในระยะแรกบ้านหรือเขตที่อยู่อาศัยมักรวมตัวกันแออัดแถวทางน้ำ ซึ่งเป็นเส้นทางขนส่ง และเป็นเส้นทางคมนาคม ตลอดจนเป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคในครัวเรือน เมื่อภาครัฐบาลมีการสร้างถนนขึ้น จะเห็นว่าป็นวิธีการขนส่งทางบกและคมนาคมที่ดีกว่า ทำให้ประชาชนเป็นจำนวนมากเริ่มสนใจและหันมาใช้การคมนาคมทางบกแทนทางน้ำ มีการเคลื่อนย้ายบ้านลอยน้ำขึ้นมาปลูกบนบก บ้านลอยน้ำหลายหลังเดิมที่เคยทอดสมอตามฝั่งน้ำเริ่มหายไป

2.4 ทำให้เกิดศูนย์กลางธุรกิจเก่าและใหม่ซึ่งมีการใช้ที่ดินจำนวนมากที่สุด มีความหนาแน่นสูงที่สุด (ดูรายละเอียดในบทที่ 4 ประกอบ) นอกจากนี้ยังทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้นด้วย เมื่อใดที่รัฐบาลตัดถนนแล้ว เอกชนก็จะเริ่มเข้าไปปลูกสร้างสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาคารพาณิชย์ รวมตัวเป็นศูนย์กลางธุรกิจที่หนาแน่น มีการจ้างงานเพิ่มมากขึ้น คนมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น ในที่สุดก็จะมีการขายศูนย์กลางเศรษฐกิจใหม่ออกไป เพื่อสามารถบริการคนในชุมชนอย่างทั่วถึงเกิดจากผลกระทบของการสร้างระบบคมนาคมทางบก

4. ปัจจัยเกี่ยวกับนโยบายรัฐบาล

นโยบายของรัฐบาลกลางมีบทบาทในการตั้งชุมชนมากอย่างเห็นได้ชัดเจนน ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองชลบุรีทำหน้าที่เป็นเมืองท่าชายทะเลฝั่งตะวันออกตามนโยบายทางการค้าของรัฐบาล และยังเป็นเมืองบริวารทางเศรษฐกิจของเมืองหลักทุกยุคทุกสมัย ตัวอย่างเช่น เมืองชลบุรีของสงส่วยไม่แดงซึ่งเป็นไม้ที่มีคาราคาถิให้กับกรุงศรีอยุธยา ในขณะที่ชลบุรีมีฐานะเป็นเมืองจัตวา ในเรื่องอำนาจศาลเมืองชลบุรียังคงอยู่ในอำนาจศาลของเมืองแม่คือกรุงศรีอยุธยา ตามหลักการปกครองแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัฐบาลกลางมีนโยบายกำหนดให้เมืองชลบุรีทำหน้าที่เป็นเมืองหน้าด่านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อันเป็นที่ตั้งการปกครอง ในระยะเดียวกันนี้เนื่องจากบริเวณใกล้เคียงเมืองชลบุรี เช่นที่อ่างศิลา เขาสามมุก เป็นบริเวณสถานที่ตากอากาศชายทะเลอันสวยงาม ทำให้รัฐบาลมีนโยบายกำหนดให้เมืองชลบุรีเป็นเมืองตากอากาศสำหรับพักผ่อนหย่อนใจ

ในระยะก่อนปี พ.ศ. 2457 นโยบายการไร้ที่ดินของภาครัฐบาลยังไม่เด่นชัดมากนัก เนื่องจากมีการไร้ที่ดินกระจุกกระจายอยู่ทั้งทางทิศเหนือและทิศใต้ของเมือง ต่อมาในระยะก่อนปี พ.ศ. 2493 รัฐบาลได้มีนโยบายรวมการไร้ที่ดินสำหรับภาครัฐบาลทั้งหมดมารวมกันอยู่ทางทิศใต้ของเมือง จนกลายเป็นศูนย์ราชการแต่นั้นมา การที่รัฐบาลมีนโยบายสร้างบ้านพักใหม่บรรดาข้าราชการทั้งหลายมาพักรวมอยู่บริเวณเดียวกัน ทำให้การไร้ที่ดินของภาครัฐบาลและบ้านพักข้าราชการมารวมตัวกันหนาแน่นทางทิศใต้ของชุมชนตามนโยบายของรัฐบาล ศูนย์ราชการยังเป็นปัจจัยที่ทำให้มีการไร้ที่ดินสำหรับคนชั้นกลางและคนชั้นสูงด้วย

อาจสรุปได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เมืองชลบุรีขยายตัวออกไป เกิดจากทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน เช่น จุดเปลี่ยนระบบการขนส่ง และลักษณะการ ประกอบอาชีพของคนในชุมชนเอง ปัจจัยภายนอก เช่น ปัจจัยภูมิศาสตร์ การคมนาคมขนส่งทางบก และนโยบายของภาครัฐบาลกลาง ปัจจัยภายนอกมีบทบาทเป็นแรงผลักดัน ทำให้เมืองขยายตัวไปพร้อมกับแรงเสริมจากปัจจัยภายใน ผลก็คือเมืองชลบุรีมีความสำคัญ เป็นเมืองเศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เชิงอรรถ

¹ การขนส่งทางบกจากเมืองบิรวารหรือดินแดนหลังเมืองท่าคือ พันธ์นิคมกับชลบุรี ใช้เส้นทางหัวคันทาและทางเกวียน รวมทั้งอาจใช้เรือควยบางครั้ง แต่ส่วนใหญ่จะใช้ การขนส่งทางบกตามคันทาและทางเกวียนมากกว่า ทางสายพันธ์นิคม ชลบุรี มีฐานกว้าง ประมาณราว 2.5 เมตร ส่วนบนกว้าง 2 เมตร บางตอนก็แคบ มีหลายแห่งถนนถูกกัด ขาด เพื่อให้หน้าสองข้างทางไหลถึงกัน การขนส่งระยะแรกใช้พวกจิ้งคั้งเป็นกองคาราวาน ขึ้นราว 20 คน ใช้เชิงปากกว้างขนาดผืนศูนย์กลาง 1 เมตร ใช้เชือกผูกปากเชิง 2 ใบ แลวใช้ไม้คานหามสินค้า เช่น ของป่า และผักจากตลาดเมืองพันธ์นิคมมาขายที่ตลาดชลบุรี แลวซื้อปลาแห้ง ปลาเค็ม และของอื่นที่ทางพันธ์นิคมต้องการหามกลับไปขาย แต่เนื่องจาก ระยะทางนี้ไกลกว่า 24 กิโลเมตร ต้องเดินทางกันหลายชั่วโมง จะเดินทางกลับในวัน เดียวไม่ทัน กองคาราวานนี้จึงแบ่งออกเป็น 2 พวก พวกละ 20 คน หามสวนทางกันไป เป็นหมู่ทุกวัน และเมื่อทางที่ว่าการอำเภอพันธ์นิคมจะนำเงินมาส่งคลัง (เงินเหรียญบาท) หรือเบิกเงินแบบฟอร์ม เครื่องเขียนต่าง ๆ ก็ได้อาศัยจ้างพวกนี้หาม ส่วนตัวเจ้าพนักงาน และตำรวจนั้นได้เข้ามาควบคุมมา

² มีจุดพักผ่อนค้ำอย่างน้อย 4 จุดคือ 1. วัดกลาง 2. วัดกำแพง 3. หน้าและ หลังศาลเจ้ากวน 4. ที่วางบริเวณตรอกโรงหมูและอื่น ๆ

³ หน่วยวิจัย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, การเติบโตของเขตชุมชน ในภาคกรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, พ.ศ. 2519

บทสรุป และเสนอแนะ

เทศบาลเมืองชลบุรีหมายถึงชุมชนที่มีพื้นที่ 4.57 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 3 ตำบล คือ ตำบลบ้านโศก ตำบลบางปลาสร้อย และตำบลมะขามหยง ได้รับการยกฐานะจากตั้งเป็นเทศบาลเมืองชลบุรีเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2478 จุดกำเนิดของชุมชนสามารถกำหนดได้จากหลักฐานทางโบราณคดีว่าเป็นชุมชนเก่าสมัยทวารวดี มีอายุเมื่อประมาณ 2,000 ปี โดยทำหน้าที่เป็นเมืองบริวารและเมืองท่าชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ในระยะแรกก่อนปี พ.ศ. 2457 การใช้ที่ดินของภาคเอกชนมีลักษณะหนาแน่นจับกลุ่มอยู่บริเวณเขตชายทะเลเรียงรายไปตามแนวริมฝั่งทะเลที่ขึ้นเขิน เพื่อให้สอดคล้องกับอาชีพการทำประมงทะเลของคนในชุมชน คนในชุมชนก็สร้างสะพานยื่นลงทะเลลงทะเลบริเวณที่อยู่อาศัย เนื่องจากคนในชุมชนใช้ทางน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อภายในชุมชน และเป็นเส้นทางติดต่อกับชุมชนอื่นถึงลักษณะสิ่งก่อสร้างที่อยู่อาศัยมักทำค่วยไม้ และอยู่ในน้ำระยะหนึ่ง เขตที่อยู่อาศัยจะจับกลุ่มอยู่หนาแน่นบริเวณน้ำทะเลท่วมถึงเมื่อต้องการซื้อสินค้าที่จำเป็นก็จะไปซื้อสินค้าที่บริเวณร้านค้าปลีกและค้าส่งซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่น้ำทะเลท่วมไม่ถึงหรือบริเวณทิศตะวันออกของชุมชน ในระยะต่อมาเขตที่อยู่อาศัยนี้จะ เป็นเขตที่อยู่อาศัยเก่ามีการสร้างบ้านเรือนติดกันจนกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรมในที่สุด

การใช้ที่ดินสำหรับเขตค้าปลีก และค้าส่งระยะก่อนปี พ.ศ. 2457 จะเน้นในเรื่องการค้าปลีกเพื่อบริการคนในชุมชน ทั้งนี้เพราะชุมชนเมืองชลบุรีในระยะนั้นเป็นชุมชนเล็ก ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจเป็นสถานที่พบปะชุมนุมทางสังคมค่วย การค้าปลีกและค้าส่งจะกระจายตัวไปตามถนนสายหลักหรือถนนวิจิตรปราการเรียงขนานไปกับเขตที่อยู่อาศัย ทั้งนี้เพราะคนในชุมชนจะเลือกซื้อสินค้าที่จำเป็นจากเขคนี้ ในระยะนี้ยังไม่มีการใช้ที่ดินทางคานธุรกิจและอุตสาหกรรม เพียงแต่มีการใช้ที่ดินสำหรับเขตพักการขนส่งหรือจุดเปลี่ยนระบบการขนส่งสินค้าเกษตรจากดินแดนหลังเมืองท่า โดยส่งสินค้าเกษตรจากการ

คมนาคมทางบกมา เป็นการขนส่งทางน้ำที่บริเวณเมืองชลบุรีส่งต่อไปยังกรุงเทพมหานคร และจังหวัดอื่น ๆ ตามทฤษฎีจุดเปลี่ยนระบบการขนส่ง

การใช้ที่ดินสำหรับภาครัฐบาลจะกระจายโดยทั่ว ๆ ไป มีแนวโน้มที่จะกระจุกตัว บริเวณทางใต้ของชุมชนตามนโยบายของรัฐบาล ทำให้บริเวณศูนย์ราชการเป็นที่ตั้งของ บ้านพักข้าราชการควย บ้านพักข้าราชการจะเป็นปัจจัยดึงให้เอกชนที่มีฐานะเป็นชนชั้นกลาง และชนชั้นสูง รวมทั้งผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ มาตั้งบ้านเรือนบริเวณนี้ อีกกลุ่มหนึ่งคือ ข้าราชการที่ปลดเกษียณอายุแล้ว กลุ่มที่คัดค้านใจตั้งภูมิลำเนาอยู่ในเมืองชลบุรีจะตั้ง บ้านเรือนอยู่บริเวณบ้านพักข้าราชการและศูนย์ราชการนี้ควย การใช้ที่ดินสำหรับวัดหรือ สถานที่สำคัญทางศาสนาจะจัดกระจายอยู่ทั่ว ๆ ไป เนื่องจากภาคเอกชนเป็นผู้สร้างวัด ตามความพอใจและความเชื่อของคน ขึ้นอยู่กับความสะดวกหรือความต้องการของกลุ่ม บุคคล เป็นที่น่าสังเกตว่าศาลเจ้าอันเป็นสถานประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของคนจีน มักจะตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางทางเศรษฐกิจมากกว่าวัดในพุทธศาสนา

ระยะที่สอง เทศบาลเมืองชลบุรีก่อนปี พ.ศ. 2493

การใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัยยังคงจับกลุ่มอยู่บริเวณทางทิศตะวันตกของเมือง บริเวณเดิม และยังได้ขยายตัวเขาแทนที่ค้ายภาครัฐบาล คือ บริเวณคานหารเรือทางทิศเหนือของชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงระบบการขนส่งภายในเขตพักอาศัยที่สำคัญคือ การขนส่งทางบกแทนที่ทางน้ำ มีการสร้างถนนคอนกรีตแทนสะพานไม้ เมืองเริ่มขยายตัวไป บริเวณทางบกมากขึ้น

การใช้ที่ดินการค้าปลีกและการค้าส่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามการขยายตัวของเมือง บริเวณที่ทำการขนส่งหมคบาททางลง เมื่อภาครัฐบาลได้จัดให้มีการขนส่งทางรถยนต์ขึ้น ทำให้การขนส่งทางน้ำระหว่างกรุงเทพฯ กับชลบุรีหมดความสำคัญลงไป บทบาทของเมือง ในฐานะเป็นเมืองพักสินค้า เพื่อเป็นจุดเปลี่ยนระบบการขนส่งทางบกมา เป็นทางน้ำก็หมดไป การสร้างบ้านเรือนในทะเลก็หยุดขงักลง คนเริ่มหันมาสร้างบ้านเรือนบนบกแทน

การใช้ที่ดินสำหรับภาครัฐบาลในระยะนี้มีการขยายตัวช้ากว่าการใช้ที่ดินของภาคเอกชนมาก อาจจะเป็นเนื่องจากภาครัฐบาลยังไม่มั่นใจนโยบายขยายที่ทำการภาครัฐบาลในระยะนั้น รัฐบาลยังไม่สนใจจะขยายที่ทำการให้สอดคล้องกับอัตราเพิ่มของประชากร ทำให้การใช้ที่ดินสำหรับภาครัฐบาลขยายตัวได้ช้ามาก แต่ก็ยังมีการจัดการปกครองท้องถิ่นชั้นคือการปกครองแบบเทศบาล เริ่มมีการจัดระบบสาธารณูปโภคที่จำเป็นในเขตเมือง เช่น ไฟฟ้า เป็นความพยายามที่จะขยายงานบริการของรัฐบาลให้เขาสู่ท้องถิ่น และเป็นการขยายงานของภาครัฐบาลที่เด่นชัดประการหนึ่ง

การใช้ที่ดินของเขตชุมชนเมืองชลบุรีในปัจจุบันมีการใช้ที่ดินทั้งสิ้น 5,626 หน่วย ภายในพื้นที่ประมาณ 4.57 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นความหนาแน่นการใช้ที่ดิน 1,184.6 หน่วยต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร เขตธุรกิจเก่ามีการใช้ที่ดินหนาแน่นที่สุด รองลงมาคือเขตธุรกิจใหม่ เขตที่อยู่อาศัยมีการใช้ที่ดินหนาแน่นลำดับที่ 3 เขตธุรกิจใหม่เป็นเขตที่มีการใช้ที่ดินจำนวนสูงที่สุดคือ 1,410 หน่วย เขตที่อยู่อาศัยมีจำนวนหน่วยการใช้ที่ดินรองลงมา มีการแบ่งแยกเขตการใช้ที่ดินแน่ชัดระหว่างการใช้ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัย การค้า การพาณิชย์ และเขตอุตสาหกรรมย่อยบาง แต่กระนั้นก็ยังมีการใช้ที่ดินผสมปนเปกันระหว่างร้านค้า สำนักงาน และอุตสาหกรรมขนาดเล็ก สามารถสรุปได้ว่าชลบุรีพัฒนาจากชุมชนหนาแน่นมาเป็นเมืองเล็ก มีการใช้ที่ดินแบบเมืองที่มีหลายจุดศูนย์กลาง เช่น มีเขตที่อยู่อาศัย เขตธุรกิจบริการ เขตการค้าเฉพาะอย่าง เขตคาบสีก และเขตศูนย์ราชการ ความหนาแน่นอย่างหนาแน่นในเขตเทศบาลเมืองชลบุรีมีอัตราค่อนข้างสูงคือ 10,232.166 เมื่อเทียบกับเมืองขนาดเล็กเมืองอื่น ๆ

ในอนาคตเมืองชลบุรีมีแนวโน้มจะขยายตัวเป็นเมืองใหญ่ในที่สุด เนื่องจากปัจจัยที่สำคัญหลายประการคือ

ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ เช่น ท่าเลที่ตั้งบริเวณริมฝั่งทะเล ทำให้เมืองชลบุรีทำ

หน้าที่เป็นเมืองท่าริมฝั่งชายทะเล เป็นจุดเปลี่ยนระบบการขนส่ง และเป็นเมืองตากอากาศหรือเมืองพักผ่อนหย่อนใจ

ปัจจัยเกี่ยวกับการคมนาคมขนส่งทางบก ทำให้ชุมชนเมืองเริ่มขยายตัวจากชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนในน้ำมาเป็นชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนทางบกแทน นอกจากนี้ยังทำให้ราคาที่ดินบริเวณที่ภาครัฐบาลจัดถนนมีราคาสูงขึ้นด้วย

ประการสุดท้าย คือ ปัจจัยเกี่ยวกับนโยบายรัฐบาลทางด้านการค้าภายในประเทศและระหว่างประเทศ ทำให้ชลบุรีทำหน้าที่เป็นเมืองท่าชายทะเลติดต่อการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน นอกเหนือจากเป็นเมืองตากอากาศชายทะเล ภาครัฐบาลยังมีอิทธิพลกำหนดการใช้ที่ดินสำหรับศูนย์ราชการอีกด้วย

จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปข้อเสนอแนะที่สำคัญดังนี้คือ

ประการแรกจัดการวางผังเมืองให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ เนื่องจากเมืองชลบุรีขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเอกชน ภาครัฐบาลไม่สามารถจัดการวางผังเมืองได้อย่างเหมาะสม ในอนาคตอันใกล้จะมีชุมชนแออัดเกิดขึ้นในบริเวณเขตที่อยู่อาศัยเก่า และบริเวณศูนย์กลางธุรกิจ พร้อมกับเกิดปัญหาสังคมตามมาในเขตนี้

ประการที่สอง ควรจะมีการขยายพื้นที่บริเวณเขตเทศบาลเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของเมือง เนื่องจากปัจจุบันเมืองเริ่มขยายตัวออกไปทางทิศใต้และทิศตะวันออก

ประการสุดท้าย ควรจะมีการศึกษาวิจัยสภาพการใช้ที่ดินของเขตเมืองที่แท้จริงทุกช่วง 3 ปี เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่เกิดขึ้น

บรรณานุกรม

การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, โครงการนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก

(เอกสารโรเนียว) พ.ศ. 2520.

ชิน อัญญา, โบราณวัตถุสถานทั่วราชอาณาจักร พระนคร : กรมศิลปากร 2500.

ชัยวัฒน์ ปัญญาพร, "การเปลี่ยนแปลงประชากร" เอกสารประกอบการฝึกอบรม
วิทยากรวันที่ 5, วันที่ 8-9 มิถุนายน 2520.

ศรี อมาตยกุล, ประวัติเมืองโบราณคดีสมัยทวารวดี พระนคร : โรงพิมพ์ไทยพาณิชย์การ
พ.ศ. 2504.

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, พฤติกรรมรวมและชุมชนชน สภาวิจัยแห่งชาติ 2513.

ปรีดา ศรีชลาลัย, ชลบุรีภาคคน กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามงกุฎราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2483.

ยอร์ช เซเคย์, ชนชาติต่าง ๆ ในแหลมอินโดจีน ปัญญา บริสุทธิ์ แผล กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช พ.ศ. 2521.

ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 55 วันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481.

ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 52 วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2478

วิเชียร สังกรชนกิจ พลเรือตรี, "การคนพบสมบัติโลหะโบราณอ่าวไทย" วารสาร

สังคมศาสตร์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน

สถาบันประชากรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เอกสารเผยแพร่ 31 ธันวาคม 2524

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, การเติบโตของเขตชุมชนในภาคกรุงเทพมหานคร

โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2519.

สยามรัฐรายวัน, วันพฤหัสบดีที่ 5 ตุลาคม 2521

สมชาย เคชะพรหมพันธ์, การใช้ที่ดินของเมืองพิษณุโลก ปริญญาพันธ์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พ.ศ. 2516.

- สุบิณ สืบสงวน, "เรื่องเมืองบางปลาสร้อย หรือเมืองชลบุรี" อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายวิชัย อนุภาค กรุงเทพมหานคร : ทางทุนส่วนจำกัดอุดมศึกษา 2519.
 สำนักงานจังหวัดชลบุรี, ศาลากลางจังหวัดชลบุรี, แผนปรัญมิตงานประจำปี พ.ศ.2520
 สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, รายงานสำโนประชากรปี 2513
 สำนักงานเทศบาลเมืองชลบุรี, จังหวัดชลบุรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของเทศบาลเมืองชลบุรี พ.ศ.2523-2524
 อำเภอเมือง, จังหวัดชลบุรี, รายงานกิจกรรมอำเภอเมืองชลบุรี 2515 ชลบุรี :
 กมลศิลป์การพิมพ์ พ.ศ.2515
- Belcher, J.C. "Service Relationship of Farmers in Lincoln Ohlahoma,"
Ohlahoma Agriculture Station Bulletin, 1964.
- Boskoff, Alvin. The Sociology of Urban Regions New York : Meredith
 Publishing Company, 1962.
- Bracey, H.B. "A Rural Component of Centrality ; Applies to Six
 Southern Country of United Kingdom, Economic Geography, 1958.
- Chapin, F. Stuart Jr. Urban Land Use Planning University of Illinois,
 1965.
- Cooley, Charles H. "The Theory of Transportation," in R.C. Angel (Ed.)
Sociological Theory and Social Research New York : Holt Rinehart
 and Winston, 1930.
- Durkheim, Emile. The Division of Labour in Society (Trans. and ed.)
 George Simpson, Glencoe 3, The Free Press, 1947.
- Eldridge, Hope Tisdale. "The Process of Urbanization," in J.J. Spengler
 (Eds.) Demographic Analysis Glencoe, Ill. : The Free Press, 1965.

Epstein, A.L. Politics in an Urban African Company Manchester :

Manchester University Press, 1958.

Gras, N.S.B. An Introduction to Economic History New York : Harper,

1922.

Harris, C.D., and Ullman L. "The Nature of Cities," The Annals of The

American Academy of Political and Social Science, 242. (November,

1943).

Hauser, Philip M., and Schnore, Leo F. The Study of Urbanization

New York : John Wiley and Sons, Inc., 1965.

Koeing, Samuel. Man and The Society ; The Community New York :

Barnes and Noble, Inc., 1957.

Lamberg-Karlovsky, Martha. "An Early City in Iran," Cities : Their

Origin, Growth and Human Impact, San Francisco : W.H. Freeman and

Co., 1973.

Lewis, Oscar. "Urbanization Without Breakdown ; A Case Study,"

Scientific Monthly, 75 (1962).

Maine, Henry Sumner. Ancient Law London : J.Murray, 1930.

McKenzie, R.D. The Metropolitan Community New York : McGraw-Hill,

1933.

Mumford, Lewis. The Culture of Cities New York Harcourt, Brace and

World, 1938.

Quinn, James A. Human Ecology Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall,

1950.

- Redfield, Robert. The Folk Culture of Yucatan Chicago : University of Chicago Press, 1941.
- Robson, William A. (Ed.) Great Cities of the World London : Allen and Unwin, 1954.
- Shibli, Kalid. "Metropolitan Planning in Karachi : A Case Study," in Leo Jakobson and Ved Prakash, (Ed.) Metropolitan Growth ; Public Policy for South and Southern Asia New York : John Willey and Sons, 1974.
- Simmel, Georg. "The Metropolis and The Mental Life," in Paul K. Hatt and Albert J. Reiss., (Eds.), Cities and Society; The Revised Reader in Urban Sociology New York : Free Press of Glencoe, 1957.
- Smith, Robert J. "Pre-Industrial Urbanism in Japan : A Consideration of Multiple Traditions in a Feudal Society," in Thomas C. Smith (Ed.) City and Village in Japan Part II of Economic Development and Cultural Chang, (October, 1960).
- Taylor, Griffith. Urban Geography New York : E.P. Dutton and Company, 1946.
- Tonnies, Ferdinand. Fundamental Concepts of Sociology (Trans. and supplemented) by Charles P. Loomis, New York : American Book Co., 1940.
- Turner, Ralph. "The Great Cultural Traditions," Vol. I., The Ancient Cities New York : McGraw-Hill, 1941.

Weber, Max. The City (Trans. and ed.) by George Simpson, Glencoe,

Ill.: Free Press, 1947.

Wilson, Robert. and David A. Schulz. Urban Sociology Englewood

Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1978.

Zimmerman, Carle C. Siam Rural Economic Survey 1930-1931 The

Bangkok Time Press Ltd., 1931.